

MASTEROPPGAVE

Emnekode: LED5009. Masteroppgave.

Navn: Mette Ervik Mjøs og Vivian Brevik Johansen.

Ivaretagelse av egenberedskap for kriser.

En kvalitativ studie av lekfolk sin ivaretagelse av egenberedskap for kriser.

Dato: 24. mai 2023

Totalt antall sider: 70

Sammendrag

Store kriser har preget Norge og verden de siste årene. I Norge er befolkningen særdeles avhengig av kritisk infrastruktur som vann, strøm og mobilnett. Covid-19 pandemien og invasjonen av Ukraina har ført til et stadig økende fokus på å ivareta seg selv og sin familie under en krisesituasjon.

Formålet med denne studien har vært å undersøke hva lekfolk gjør for å ivareta sin egenberedskap for kriser. Hva det er som gjør at den enkelte forbereder seg eller eventuelt velger å ikke forberede seg på kriser. For å svare på problemstillingen har vi gjennomført en kvalitativ studie med dybdeintervju av enkeltmennesker med interesse for egenberedskap.

Resultatene viser at alle informantene føler seg godt forberedt på kriser selv om det ikke er så mange som har iverksatt konkrete tiltak for å styrke sin egenberedskap. For å ivareta sin egenberedskap viser studien at informantene følger med på sine omgivelser, vurderer informasjon om risiko knyttet til ulike hendelser, og oppjusterer sin egenberedskap når de føler det er behov for det. Funnene i studien viser at personlig erfaring har større betydning for risikopersepsjon enn sosial kommunikasjon. Og at det er det som motiverer for å iverksettelse av konkrete tiltak knyttet til egenberedskap. Videre viser studien at mange er opptatt av å være en ressurs for samfunnet og sine nærmeste i en krisesituasjon.

Funnene i studien synliggjør hvor utfordrende det er kommunisere om risiko for at kriser inntreffer, og at det vil styrke hele nasjonens beredskap om flere iverksetter tiltak for å styrke sin egenberedskap. Det har vist seg at flere er mentalt forberedt på at nye kriser kan inntreffe, men at dette ikke automatisk fører til at de iverksetter konkrete tiltak. De som derimot har personlig erfaring med kriser, har større sannsynlighet for å forberede seg og sine nærmeste.

Fremover ser vi behov for flere studier som har større søkelys på holdninger og indre motivasjon for egenberedskap. Videre kan det med fordel forskes på hvordan man når ut til målgruppen ansvarsfulle voksne som kan gå foran som gode eksempler i samfunnet. Disse er ressurser i samfunnet vårt og det er særdeles nyttig i et totalberedskapsperspektiv.

Abstract

Major crises have characterized Norway and the world in recent years. In Norway, the population is particularly dependent on critical infrastructure such as water, electricity, and mobile networks. The Covid-19 pandemic and the invasion of Ukraine has led to an ever-increasing focus on looking after oneself and one's family during a crisis.

The purpose of this study has been to investigate what lay people do to safeguard their own preparedness for crises. What it is that makes the individual prepare or possibly choose not to prepare for crises. To answer the problem, we have carried out a qualitative study with in-depth interviews of individuals with an interest in self-preparedness.

The results show that all the informants feel well prepared for crises, even if there are not that many who have taken concrete measures to strengthen their own preparedness. To take care of their own preparedness, the study shows that the informants monitor their surroundings, assess information about risks linked to various incidents, and adjust their own preparedness when they feel there is a need for it. The findings in the study show that personal experience is more important for risk perception than social communication. And that this is what motivates the implementation of concrete measures related to self-preparedness. Furthermore, the study shows that many are concerned with being a resource for society and their loved ones in a crisis.

The findings in the study highlight how challenging it is to communicate about the risk of crises occurring, and that it will strengthen the entire nation's preparedness if more people take measures to strengthen their own preparedness. It has been shown that more people are mentally prepared for new crises to occur, but that this does not automatically lead to them taking concrete measures. Those who, on the other hand, have personal experience of crises are more likely to prepare themselves and their loved ones.

Going forward, we see a need for more studies that focus more on attitudes and inner motivation for self-preparedness. Furthermore, research can be beneficially carried out on how to reach the target group of responsible adults who can lead as good examples in society. These are resources in our society, and it is particularly useful from a total preparedness perspective.

Forord

Endelig har vi nådd målet, det føles stort at vi har gjennomført vår egen studie. Det markerer slutten på tre lærerike år som studenter på masterprogrammet beredskap og kriseledelse ved Nord universitet. Det har i løpet av studietiden skjedd mye i samfunnet rundt oss, og på mange måter kan vi si at vi både har levd i krisen- og lært om krisen på samme tid.

Tusen takk til vår dyktige veileder Bjørn Willy Åmo. Som har veiledet oss trygt og godt gjennom denne prosessen, og svart både seint og tidlig på våre spørsmål.

Tusen takk til våre seks informanter, for gode refleksjoner, positivitet til deltakelse i vår studie, og ikke minst gode svar.

Vi som studenter bor på hver sin side av landet. Og vi gikk fra å ha sett hverandre en gang på samling i Bodø, til å bli en av de personene vi snakket mest med løpet av hele studieåret. Det har vært hard jobbing, samtidig som det har vært glede og latter. Avstand er ingen hindring for godt samarbeid.

Fra Mette til Vivian vil jeg si tusen takk for samarbeidet. Vi står i utgangspunktet i en lignende situasjon på hjemmebane, og jeg kunne ikke fått en bedre samarbeidspartner enn deg. Vi har heiet hverandre frem og sett mållinjen i det fjerne. Nå har vi krysset den, og det har vi virkelig gjort sammen. Tusen takk til mine nærmeste, min mann og mine tre barn for at jeg har fått brukt så mye tid på studier. Nå skal jeg løfte blikket fra skjermen og bare være til stede sammen med dere. Tusen takk til min gode mor som har støttet meg gjennom hele prosessen, og min gode far som alltid stiller opp når jeg trenger det. Selv om viljen er sterk, hadde det aldri vært mulig uten dere.

-Mette Ervik Mjøs -

Til Mette fra Vivian vil jeg si tusen takk for at du har holdt motet oppe når det har vært bekmørkt i horisonten. Vi utfyller hverandre i oppgaveskrivingen og har hatt mange gode samtaler og møter langt ut i sene nattetimer. Uten deg hadde jeg gitt opp for lenge siden. Tusen takk til min mann og mine tre barn som har støttet meg gjennom hele prosessen og gjort det mulig for meg å bruke all min fritid på dette prosjektet. Tusen takk til mamma og pappa som alltid stiller opp når jeg trenger dere. Uten støtte fra mine nærmeste hadde ikke dette vært mulig.

-Vivian Brevik Johansen-

Innholdsfortegnelse

1.0 Innledning.....	1
1.1 Egenberedskap som tema	2
1.2 Bakgrunn og begrunnelse for valg av tema.....	2
1.3 Tidligere forskning	5
1.4 Problemstilling	8
1.5 Avgrensninger	9
1.6 Begrepsavklaring.....	9
1.6.1 Kriser.....	9
1.6.2 Beredskap	9
1.6.3 Egenberedskap	9
1.6.4 Lekfolk	10
1.7 Oppgavens struktur	10
2.0 Teori	11
2.1 Kriser og beredskap.....	11
2.2 Risiko	15
2.2.1 Risikopersepsjon	17
2.2.2 Informasjonsutvelgelse.....	17
2.2.3 Kognitive heuristikker.....	18
2.2.4 Kognitive skjevheter knyttet til beredskap.....	19
2.3 Oppsummering av teoretiskrammeverk	21
3.0 Metode.....	23
3.1 Studiens forskningsdesign og metodiske tilnærming.....	23
3.2 Litteratursøk	24
3.3 Datainnsamling.....	25
3.3.1 Kvalitativt intervju som metode	25
3.3.2 Valg og rekruttering av informanter.....	27
3.3.3 Gjennomføring av intervju	28
3.3.4 Forskningsetikk	29
3.3.5 Transkribering	31
3.3.6 Behandling av datamaterialet	31
3.4 Valg av analysemetode.....	32
3.4.1 Identifisering av tema.....	34
3.5 Studiens forskningskvalitet	35
3.6 Kritisk blikk på egen forskerrolle/svakheter ved studien.....	36
4.0 Empiriske funn	38
4.1 Forebygging- og forberedelsesfasen	39
4.1.1 Informantens definisjon av begrepet krise	39
4.1.2 Egenberedskap	40
4.1.3 Iverksatte tiltak.....	43
4.1.4 Elementer av beredskapsutstyr.....	44

4.2 Investere i egenberedskap	47
4.2.1 Tiden før krisen	47
4.2.2 Nyhetsoppdatering	50
4.2.3 Selvopplevde- og pågående kriser.....	52
5.0 Drøfting	55
5.1 Lekfolks planlagte eller iverksatte tiltak for å redusere konsekvensene av kriser	55
5.1.1 Delkonklusjon forskningsspørsmål 1	58
5.2 Ulike grunner til hvorfor lekfolk både forbereder- og ikke forbereder seg på kriser.....	59
5.2.1 Valg man tar	61
5.2.2 Oppfattelse av risiko.....	62
5.2.3 Tidligere erfaringer- og endringer i omgivelsene	63
5.2.4 Delkonklusjon forskningsspørsmål 2	66
6.0 Konklusjon og avsluttende betraktninger.....	68
6.1 Teoretiske implikasjoner	69
6.2 Refleksjoner og videre forskning	70
Litteraturliste	1

Tabeller

Tabell 1.1: Ulike typer kriser

Tabell 2.1: Oversikt over informanter

Figurer

Figur 1.1 Beredskapssirkelen

Vedlegg

Vedlegg 1: Godkjennelse fra Sikt - Kunnskapssektorens tjenesteleverandør

Vedlegg 2: Informasjonsskriv – samtykkeskjema – informanter

Vedlegg 3: Intervjuguide versjon 1

Vedlegg 4: Intervjuguide versjon 2

Vedlegg 5: DSBs eksempel på beredskapslager (DSB, 2020, s. 3)

1.0 Innledning

Store kriser har preget Norge og verden de siste årene. Fra 2020 og frem til i dag har covid-19 pandemien, satt myndighetenes- og enkeltpersoner sin beredskap på prøve. 24. Februar 2022 invaderte Russland, Ukraina. Invasjonen av Ukraina førte til mye uro blant den norske befolkningen og endret hele den sikkerhetspolitiske situasjonen i Europa. Begge disse krisene har ført til at flere tenker over sitt eget ansvar for å være forberedt på kriser (Johansen & Mjøs, 2022, s. 1). Det hevdes at økt fokus på egenberedskap, gir Norge større motstandskraft mot kriser (Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap [DSB], 2022a). Med dette som utgangspunkt, vokste vår interesse for temaet egenberedskap og hvordan den enkelte forbereder seg på kriser frem. Denne interessen gjorde at vi tidlig bestemte oss for tema for vår masteroppgave, og våren 2022 skrev vi eksamen i anvendt metode om temaet egenberedskap. Innholdet i denne oppgaven med navnet: *Egenberedskap (Kampen om toalett-papiret og jod tablettene)* er bearbeidet, og vi refererer fortløpende til vårt tidligere arbeid i denne masteroppgaven ved bruk av våre etternavn: Johansen og Mjøs, årstallet for oppgaven 2022 og sidetall.

Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap lanserte 19. oktober 2018, i samarbeid med Oslo kommune, den landsdekkende kampanjen «*Du er en del av Norges beredskap*» (DSB, 2018; Johansen & Mjøs, 2022, s. 2). Formålet med den landsdekkende kampanjen var at befolkningen skulle styrkes både i sin bevissthet- og kunnskap om egenberedskap. Årsaken til lanseringen bunnet i at risiko- og trusselbildet i Norge var sammensatt og i endring (DSB, 2018). Her ble klimaendringer, uvær ekstremvær, naturhendelser, sabotasje, teknologi, tekniske problemer, en endret sikkerhetspolitisk situasjon, terror og krigshandlinger trukket frem som eksempler (DSB 2018; DSB 2020, s. 2). Overnevnte eksempler kan føre til bortfall av kritiske samfunnsfunksjoner som befolkningen er svært avhengig av, og gjennom kampanjen oppfordres man til å forberede seg på nettopp dette. Kampanjen er fortsatt aktiv. Årsaken til dette er i stor grad uendret, det samme gjelder for innholdet i kampanjen (DSB 2020, s. 2; DSB, 2022a; Johansen & Mjøs, 2022, s. 2).

Hovedbudskapet i den landsdekkende kampanjen var i 2018, og er fortsatt konkrete råd til hver innbygger, for hva de selv kan gjøre for å være best mulig forberedt på en fremtidig situasjon hvor man kan oppleve bortfall av kritiske samfunnsfunksjoner – som vann, mobilnett, strøm, internett og transport for å nevne noen (DSB, 2018; DSB, 2022a; Johansen

& Mjøs, 2022, s. 2). Gjennom kampanjen oppfordres alle til å tenke gjennom hvilke hendelser og ulykker som kan skje. Og planlegge for, og forberede seg på en slik måte at man er i stand til å ta vare på seg selv og sine nærmeste i tre døgn dersom en hendelse eller krise oppstår (DSB 2018; DSB, 2022a; Johansen & Mjøs, 2022, s. 2-7). Hvis flere av oss er i stand til dette når en hendelse eller krise inntreffer, kan myndighetene sette sine ressurser inn der behovet for hjelp er størst. På den måten, hevder DSB at både du og jeg er en del av Norges beredskap (DSB, 2020, s. 2; Johansen & Mjøs, 2022, s. 3).

1.1 Egenberedskap som tema

Som tema for vår studie har vi valgt egenberedskap. Vi mener det er nødvendig at når tema for studien her presenteres, at det også må gis en kort forklaring på hva egenberedskap handler om. Vi har ikke lyktes i å finne en god norsk definisjon av begrepet egenberedskap, derfor velger vi å forklare det på følgende måte:

Begrepet egenberedskap er et sammensatt ord. I sammensatte ord som dette, beskriver det første ordet «egen» det andre ordet «beredskap». Egenberedskap vil si at enkeltpersoner aktivt utfører beredskap for seg selv, i sin egen bolig. Ifølge Engen, Hegland, Pettersen, Kruke, Lindøe, Olsen og Olsen (2021) betyr beredskap grovt sett «å være beredt» (s. 321).

«*Beredskap* er planlagte og forberedte tiltak som gjør oss i stand til å håndtere uønskede hendelser slik at konsekvensene blir minst mulig» (Meld. St. 5 (2020-2021) s. 11). Eksempler på planlagte og forberedte tiltak kan være å bygge opp et lager av vann, mat og medisiner. Samt sørge for at man har en førstehjelpspakke, en batteridrevet DAB-radio og en mobillader til bilen for å nevne noen eksempler (DSB, 2020, s. 3; Johansen & Mjøs, 2022, s. 3).

1.2 Bakgrunn og begrunnelse for valg av tema

I Norge ble det første tilfellet av Corona Virus Disease 2019 (covid-19) registrert den 26. februar 2020 (Johansen & Mjøs, 2022, s. 1; NOU 2021: 6, s. 127). Viruset som først ble påvist i Wuhan, Kina i desember 2019, ble raskt transportert med hjelp av menneskekropper til hele verden, inkludert Norge som en pandemi (Johansen & Mjøs, 2022, s. 1; NOU 2021: 6, s. 43). Det ble starten på det som etter hvert utviklet seg til å bli den største krisen Norge har opplevd- og måtte håndtere siden andre verdenskrig (Johansen & Mjøs, 2022, s. 1; NOU 2021: 6, s. 22). At denne usynlige fienden hadde sneket seg inn i Norge, førte til at daværende statsminister Erna Solberg og regjeringen på en pressekonferanse den 12. mars 2020 kom med de mest inngripende tiltakene Norge har hatt i fredstid. Klokken 18:00 samme kveld trådte tiltakene i kraft. Denne kvelden blir også det første koronadødsfallet i Norge rapportert (NOU 2021: 6, s. 21). Effekten og konsekvensen av både tiltakene som trådte i kraft og frykten for

sykdommen, førte til en usikkerhet som spredte seg fort i befolkningen. Selv om det ikke var varslet mangel på matvarer, førte koronafrykten til at nordmenn hamstret matvarer (Johansen & Mjøs, 2022, s. 2; NRK TV, 2020). Spesielt populært var hermetikk, mel og andre tørrvarer. Mange ble påvirket til dette av media, mens noen lot seg påvirke av andre sine fulle handlevogner, og endte opp med full handlevogn selv. Koronafrykten førte til at nordmenn ville sikre seg selv og sine nærmeste i en tid hvor man kunne havne i karantene og bli isolert (Johansen & Mjøs, 2022, s. 2; NRK TV, 2020). Mange ville heller ikke gå på butikken mer en høyst nødvendig, selv om butikkene gjorde tiltak som blant annet desinfisering av alle overflater, fordi man fryktet at butikker var et sted man kunne bli smittet med covid-19 (NRK TV, 2020).

Vi lever nå tilnærmet normalt. Det pågår fremdeles vaksinasjon, som er og har vært «en hjørnestein i regjeringens koronastrategi og beredskap» (Regjeringen, 2022). I håp om at covid-19 pandemien nærmet seg slutten, kom Russlands invasjon av Ukraina 24. februar 2022 som en tett påfølgende krise (Johansen & Mjøs, 2022, s. 1). Statsminister Jonas Gahr Støre sier i sin tale *statsministernes redegjørelse for stortinget om krigen i Ukraina og den sikkerhetspolitiske situasjonen* at vi denne datoen passerte «et historisk tidsskille for vårt kontinent» (Støre, 2022). Og at dette er den mest krevende sikkerhetspolitiske situasjonen vi har stått i siden andre verdenskrig (Støre, 2022). Det er krig i Europa. De som så langt har vært og er hardes rammet av krigen er den ukrainske sivilbefolkningen. Vi lever i Norge. Vårt land grenser mot Russland, landet som står bak invasjonen og krigen oppleves som nært. Krigen berører vårt land og andre land. Ingen land er uberørt av krigen i Ukraina, og konsekvensene av den er verdenomspennende (Støre, 2022).

Russlands invasjon av Ukraina har foreløpig ikke latt seg stanse, og Ukraina kjemper fortsatt for sin frihet. Mange opplever utrygghet og usikkerhet knyttet til utviklingen av krigen i Ukraina (DSB, u.å.a; Johansen & Mjøs, 2022, s. 1). Det er frykt for at krigen i Ukraina skal utvikle seg til en krig i Europa. Og usikkerhet knyttet til hvordan den pågående krigen kan påvirke vår egensikkerhet. Det har gjort oss mer bevisst på egenberedskap (DSB, u.å.a; Johansen & Mjøs, 2022, s. 1). Et godt eksempel og en av grunnene til det, bunner i Ukrainas fire kjernekraftverk. Selv om disse anleggene i utgangspunktet er hardføre så er de ikke bygget for å stå imot direkte krigshandlinger, det gir en økt risiko for radioaktive utslipp (Direktoratet for strålevern og atomsikkerhet [DSA], 2022c). Et føre-var og forberedende tiltak man selv kan gjøre dersom det skjer en atomhendelse, er å oppbevare jodtabletter hjemme (DSA, 2022b; Johansen & Mjøs, 2022, s. 1). Dette er det mange som har tatt på

alvor. Allerede kort tid etter invasjonen av Ukraina økte etterspørselen og salget av jodtabletter i Norge drastisk. Den 25. februar 2022 meldte apotekene at butikkhyllene var tomme for jodtabletter, og at nordmenn hamstret dette medikamentet på grunn av konflikten i Ukraina (Johansen & Mjøs, 2022, s. 1; Sharma, 2022). Det er tre typer jodtabletter tilgjengelig i Norge, en av disse typene heter Jodix 130 mg (DSA, Helsedirektoratet [HD], Statens legemiddelverk, 2022a, s. 2). Leder for investor relations Tuukka Hirvonen i selskapet Orion Pharma som selger jodtablettene Jodix i Norge, sa den 7. mars 2022 at de i vanligvis solgte mellom 100 og 200 pakker med Jodix i måneden i Norge. På grunn av situasjonen i Ukraina økte plutselig salget til at det ble solgt 200 000 pakker med Jodix i løpet av en uke i Norge (Gramnæs, 2022).

Journalistisk sett er dette to kriser som svarer på alle nyhetskriteriene. Kriser som dette er godt stoff, og dekkes omfattende av medier (Olsen & Mathiesen, 2019, s. 133). Samtidig lever vi i en tid hvor det er en utstrakt bruk av digitale enheter og tjenester, og gjennom det blir vi kontinuerlig oppdatert på nyhetsbildet. Måten vi oppfatter og vurderer risiko og kriser avhenger i stor grad av hvordan det fremstilles og omtales i media. Vår risikoforståelse kan være styrende for hvordan vi reagerer og prioriterer når kriser oppstår (Johansen & Mjøs, 2022, s. 1-7; Olsen & Mathiesen, 2019, s. 104).

Dette er to nyere og i skrivende stund pågående kriser, som har hatt og har store konsekvenser for samfunnet vi lever i (Johansen & Mjøs, 2022, s. 1). Det er trukket frem noen eksempler som viser hvordan vi agerer når vi opplever at vår egensikkerhet er truet, og når troen på at tilgangen til ressurser og goder vi trenger i dagliglivet vil bli begrenset. Gjennom eksemplene fremstår det som at man ønsker å være forberedt, og være i forkant av konsekvensene som krisen kan medføre. Bakken og Brinkmann (2022) skriver at vi gjennom covid-19-pandemien har blitt mer bevisst på hva kriser er, hva kriser betyr, og hva kriser kan føre til (s. 9).

Samtidig har vi blitt mer bevisst på at kriser kan ramme Norge, og at kriser kan ramme oss på individ nivå. Når krisen rammer oss på individ nivå, er det hensiktsmessig at vi er forberedt.

Vi tror i likhet med DSB direktør Elisabeth Aarsæther at «krigen i Ukraina og den spente sikkerhetspolitiske situasjonen i Europa har gjort egenberedskap mer aktuelt for enda flere»

(DSB, 2022b). I tillegg opplevde DSB et økt antall besøkende på sin nettside:

sikkerhverdag.no - i kjølvannet av krigsutbruddet i Ukraina. På denne nettsiden kan man selv lese ulike tips og råd fra DSB knyttet til egenberedskap (DSB, 2022b). Ingen kan med sikkerhet si hvilke kriser som vil ramme oss i fremtiden, vi vet bare at nye kriser kommer.

For å holde den nasjonale kampanjen *Du er en del av Norges beredskap* aktiv arrangerer DSB årlig en landsomfattende kampanjeuke med fokus på egenberedskap (DSB, 2022a). På grunn av klimaendringene og derav fare for bortfall av vann, strøm og mobilnett fokuserer DSB ekstra på egenberedskapsråd til befolkningen for tiden. Den endrede sikkerhetspolitiske situasjonen vi har opplevd de siste årene har ført til at Norge setter større fokus på totalforsvaret og ønsker å modernisere dette. Økt beredskap hos befolkningen og fokus på råd om hvordan den enkelte kan ta vare på seg selv og sine nærmeste dersom noe uforutsett skulle skje, bidrar til å styrke totalforsvaret vårt (DSB, 2022a). For at dagliglivet i Norge skal fungere uten store problemer er vi avhengige av at tjenester og funksjoner fungerer som de skal. Dette er en sårbarhet i samfunnet vårt og et sterkt argument for hvorfor befolkningen bør tenke gjennom hva som kan ramme dem og hvordan de skal forberede seg dersom noen av disse funksjonene og tjenestene slutter å virke (DSB, 2022a). Med bakgrunn i det vi innledningsvis har skrevet, samt en økt bevissthet på kriser og tro på at nye kriser kommer, har vi valgt egenberedskap som tema for vår studie. Selv om DSB oppfordrer alle i den norske befolkningen til å ta noen enkle grep for å bedre sin egenberedskap, er det til syvende og sist opp til den enkelte av oss om, og i hvilken grad man velger å følge disse konkrete rådene. Hensikten med denne studien er å undersøke hva man som enkelt individ gjør for å ivareta egenberedskap for kriser. Vi ønsker å finne ut av om den enkelte har et bevisst forhold til egenberedskap og hva det er som gjør at den enkelte forbereder seg eller eventuelt velger å ikke forberede seg på kriser.

1.3 Tidligere forskning

Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap har siden februar 2017 jevnlig sørget for at det har blitt gjennomført befolkningsundersøkelser om risikopersepsjon, beredskap og husholdningers egenberedskap i Norge. I årene fra 2017 til 2019 ble befolkningsundersøkelsene gjennomført av analyseselskapet Epinion på bestilling fra DSB. Fra slutten av 2019 til (i skrivende stund) 2023 har denne bestillingen gått til- og blitt gjennomført av det norske instituttet Ipsos. Alle gjennomførte befolkningsundersøkelser knyttet til egenberedskap er publisert på DSB sin nettside under *rapporter og evalueringer*, totalt er det her publisert 13 befolkningsundersøkelser (DSB, u.å.b; Johansen & Mjøs, 2022, s. 7). Vårt inntrykk av befolkningsundersøkelsene er at de har utviklet seg fra et større perspektiv på beredskap, til et mer snevert perspektiv direkte på befolkningens egenberedskap.

Den nyeste befolkningsundersøkelsen er fra januar 2023. Denne befolkningsundersøkelsen er gjennomført av Ipsos som en webundersøkelse i perioden uke 50 og 51 i 2022, i et representativt utvalg av den norske befolkning over 18 år, med totalt 1001 respondenter (DSB, 2023, s. 3). Denne befolkningsundersøkelsen viser blant annet at 7 av 10 enten har styrket sin egenberedskap de siste to årene, eller planlegger å gjøre det (DSB, 2023, s. 28). Andre funn fra denne befolkningsundersøkelsen blir presentert i masteroppgavens drøfting.

I årene fra 2014 til 2018 ble forskningsprosjektet: *HOMERISK: Risk management strategies when households face collapsing electricity and digital infrastructure* gjennomført her i Norge. Formålet med forskningsprosjektet var å avdekke de ressurser som husholdninger representerer i en krisehåndtering, knyttet til bortfall av strøm og informasjons- og kommunikasjonsteknologi (OsloMet, u.å). Artikler som ble skrevet under dette forskningsprosjektet er benyttet i masteroppgaven. I tillegg til det, er det etter våre funn i databasen Oria tidligere skrevet fem masteroppgaver som omhandler temaet egenberedskap her i Norge (Johansen & Mjøs, 2022, s. 7). Vi velger å ikke utdype funn fra tidligere masteroppgaver nærmere. Vi bare konstaterer det, og konkluderer med at det ikke har vært forsket mye på temaet egenberedskap i Norge (Johansen & Mjøs, 2022, s. 7).

Internasjonalt finnes det en omfattende mengde forskning og litteratur på fagfeltet. Hovedtyngden av forskningslitteraturen er produsert i Amerikas forente stater, videre referert til som USA. Landet har gjennom tidene blitt rammet av både utilsiktede hendelser og ondsinnede handlinger, oftest referert til som katastrofer i tilhørende forskningslitteratur. Her kan orkanen Rita i 2005 og orkanen Katrina i 2005 trekkes frem som eksempler. Kapucu (2008) hevder at økningen i orkaner og skogbranner, samt andre store katastrofer, både natur- og menneskeskapte understreker behovet for det forfatteren refererer til som katastrofeberedskap i husholdningen (s. 526).

Med utgangspunkt i USA så står det på American Red Cross sin nettside at å være forberedt på kriser er lett som 1-2-3! Amerikanerne rådes til å forberede seg gjennom: «1. Get a kit. 2. Make a plan. 3. Be informed» (American Red Cross, 2023a). Listen over innholdet som amerikanerne oppfordres til å ha i sitt «survival kit» sammenfaller med den anbefalte listen fra DSB på mange punkter, men amerikanerne oppfordres for eksempel til å lagre en vannforsyning- for 3 dagers evakuering og / eller 2 uker hjemme (American Red Cross, 2023b). DSB på sin side hevder at hver person trenger minst tre liter rent vann til drikke og matlaging i døgnet, og siden anbefalingen er at man skal klare seg selv i minst tre døgn,

anbefaler DSB at man lagrer totalt ni liter vann per person til egenberedskap (DSB, 2020, s. 3-5).

Internasjonalt finnes det i større grad forskning og diskusjoner på ulike sosiale faktorer som kan påvirke husholdningens egenberedskap (Kapucu 2008; Levac, Toal-Sullivan, O'Sullivan, 2011). Den eksisterende internasjonale forskningslitteraturen er veldig omfattende og siden det i stor grad handler om forberedelser for katastrofer synes ikke alt å være direkte overførbart til vår kontekst. Med bakgrunn i det har vi videre utdypet forskning som vi mener er overførbart til vår kontekst.

Når man ser på tidligere forskning er det tydelig at det egenberedskapsutstyret man har anskaffet seg, og de planene man har lagt blir brukt som mål i undersøkelser for å si noe om hvor forberedt man er på en krise (Heidenstrøm, 2020, s. 379; Heidenstrøm & Kvarnlöf, 2018, s. 273; Kapucu, 2008). Heidenstrøm (2020) hevder at denne typen forskning opererer med et statisk og ovenfra-og-ned perspektiv på egenberedskap, og baserer seg på forhåndsdefinerte kriterier som egenberedskapsutstyr, beredskapsplaner og kunnskap om myndighetenes anbefalte egenberedskapstiltak (s. 379). Og at de av den grunn ofte konkluderer med at befolkningen mangler relevant egenberedskapsutstyr, i tillegg til formell kunnskap om hvordan forberede seg på kriser (Heidenstrøm & Kvarnlöf, 2018, s. 272).

En vanlig metode for å analysere hvor godt man er forberedt på en krise er å undersøke mengden av egenberedskapsutstyr man har tilgjengelig i sin bolig (Levac et al., 2011, s. 727). Heidenstrøm og Kvarnlöf (2018) støtter seg på tidligere studier når de hevder at nivået av egenberedskap ikke utelukkende kan bestemmes av mengden beredskapsutstyr man har tilgjengelig i sin bolig (s. 273). Grunnen til det er i følge Heidenstrøm og Kvarnlöf (2018) at man i slike studier ikke er i stand til å forstå om de som bor i boligen har anskaffet seg ulike elementer av egenberedskapsutstyr bevisst med tanke på krisehåndtering, eller om de har anskaffet seg disse elementene av andre grunner (s. 273). Videre hevder forfatterne at man gjennom denne tilnærmingen heller ikke får forståelse for om det som listes som anbefalte elementer av beredskapsutstyr, faktisk vurderes som det viktigste egenberedskapsutstyret av de som bor i boligen. Denne tilnærmingen gir heller ikke svar på om det som anbefales av beredskapsutstyr, er det beredskapsutstyret man faktisk tar i bruk under en krisesituasjon (Heidenstrøm & Kvarnlöf, 2018, s. 273).

Selv om de internasjonale studiene har fokus på katastrofer, kan de allikevel brukes for å belyse temaet egenberedskap. Det er som nevnt lite forskning på egenberedskap i Norge og

graden av egenberedskap synes å vurderes ut fra mengden beredskapsutstyr den enkelte har. Forskningen har i liten grad fokus på holdninger som fører til handlinger hos enkeltmennesker, noe det videre kanskje vil rettes mer oppmerksomhet mot.

1.4 Problemstilling

Formålet med denne studien er å undersøke hva enkeltmennesker gjør for å ivareta sin egenberedskap for kriser. Vi ønsker å finne ut av om den enkelte har et bevisst forhold til egenberedskap og hva det er som gjør at den enkelte forbereder seg eller eventuelt velger å ikke forberede seg på kriser. For å finne ut av dette har vi valgt følgende problemstilling:

Hva gjør lekfolk for å ivareta egenberedskap for kriser?

Begrepet egenberedskap er kjernen i problemstillingen. For å besvare problemstillingen har vi konkretisert to forskningsspørsmål. Når det gjelder forskningsspørsmål 1 mener vi at det skal besvare deler av problemstillingen fordi man gjennom planlagte og iverksatte tiltak kan redusere konsekvensene av en krise. Om man ikke har planlagt eller iverksatt noen tiltak før en krise oppstår, kan man heller ikke redusere konsekvensen krisen kan medføre. Har man planlagt og / eller iverksatt tiltak før krisen oppstår, kan man redusere sannsynligheten for at krisesituasjonen forverres. Svaret på dette forskningsspørsmålet vil slik vi ser det derfor besvare deler av hva lekfolk gjør for å ivareta egenberedskap for kriser.

Videre mener vi forskningsspørsmål 2 skal besvare deler av problemstillingen fordi vi her undersøker årsakene til hvorfor man forbereder seg på kriser. Det kan være mange grunner til at man ivaretar egenberedskap for kriser, det kan for eksempel gi trygghet, redusere konsekvensen krisen kan medføre og øke motstandsdyktigheten både til enkeltpersoner og samfunnet som helhet. Det kan også tenkes at man ivaretar egenberedskap fordi man føler at verden er et utrygt sted, eller at man bor på et sted hvor man ser på det som sannsynlig at man i fremtiden vil ha behov for egenberedskap. I så tilfelle vil en gjerne rette større fokus mot det som skjer rundt seg, og det vil videre være noe man gjør for å ivareta sin egenberedskap.

Følgende forskningsspørsmål er konkretisert:

1. Har lekfolk planlagt og / eller iverksatt tiltak for å redusere konsekvensene av en krise?
2. Hvorfor forbereder lekfolk seg på kriser?

1.5 Avgrensninger

Covid-19 pandemien og angrepet på Ukraina er innledningsvis trukket frem som eksempel på to kriser vi mener har økt befolkningens bevissthet på egenberedskap, og har vært bidragsyttere til vårt valg av tema. Selv om begge disse krisene er pågående, har vi ikke lagt disse to krisene til grunn for vår studie. Det vil si at vi har valgt og ikke utdype disse to krisene i vårt litteraturkapittel, men siden de er av nyere karakter er det naturlig at de inngår både empiri- og analyse kapitlet. Oppgavens hovedfokus er rettet mot egenberedskap, på individ nivå. Og hvordan hver enkelt ivaretar sin egenberedskap i sin bolig. Oppgaven vil fokusere mest på forebygging og forberedelsesfasen i beredskapsarbeidet, og ikke vektlegge de andre delene av beredskapsarbeidet. Forebygging og forberedelsesfasen er de to fasene vi anser som mest relevant opp mot oppgavens problemstilling.

1.6 Begrepsavklaring

I dette delkapitlet vil vi redegjøre for de mest sentrale begrepene vi bruker i oppgaven. Vi ønsker å redegjøre for de begrepene vi bruker, slik at leser og vi som forskere har samme forståelse av begrepene, og som videre understøtter meningsinnholdet i det vi ønsker å undersøke gjennom problemstillingen. På denne måten vil vi unngå uklarheter og flertydighet (Johannessen et al., 2020, s. 29).

1.6.1 Kriser

Ordet krise stammer fra det greske ordet *krisis* og betyr vendepunkt eller plutselig forandring (Kristiansen et al., 2017, s. 23). Engen et al. (2021) definerer krise som: «en endring fra en normaltilstand, en endring vi ser på som uønsket, en større uheldig hendelse som bringer med seg problemer som ikke kan løses gjennom ordinær organisering» (s. 300). Borch og Andreassen (2020) oppsummerer at kriser oppstår når viktige verdier som liv, helse og miljø rammes, hvor organisasjonen eller systemets evne til å håndtere hendelsene effektivt utfordres (s. 14; Johansen & Mjøs, 2022, s. 5).

1.6.2 Beredskap

Beredskap: «Tiltak for å forebygge, begrense eller håndtere uønskede hendelser og kriser» (Lunde, 2019, s. 43).

1.6.3 Egenberedskap

Beredskap betyr «å være beredt» det vil si å være forberedt på å håndtere en fremtidig krisesituasjon. Beredskap er å forberede seg på å håndtere en mulig ekstraordinær, uforutsett og alvorlig hendelse / krise. Man skal kunne forutse mulige trusler og utfordringer slik at man

kan forberede seg på å håndtere disse på en effektiv og hensiktsmessig måte (Engen et al., 2021, s. 321). Njå, Sommer, Rake og Braut (2020), beskriver videre beredskap som «planlagte og forberedte tiltak som gjør oss i stand til å redusere konsekvensene av hendelsene» (s. 267). Egenberedskap defineres derfor som enkeltpersoners evne til å aktivt planlegge og iverksette tiltak for å forberede seg på å håndtere uønskede hendelser / kriser.

1.6.4 Lekfolk

Lekfolk brukes ofte om mennesker som ikke tilhører en profesjon, det vil si at de er ufaglærte (Elstad, 2022). Når vi bruker ordet lekfolk i denne studien definerer vi de som ufaglærte innen egenberedskapsfeltet, men reflekterte voksne mennesker som tar ansvar og går foran som gode eksempler i samfunnet.

1.7 Oppgavens struktur

Oppgaven er inndelt i seks kapitler. Hittil har bakgrunn og begrunnelse for valg av tema blitt presentert, hvor tema i studien knyttes opp til reelle kriser og utviklingstrekk innenfor samfunns- og næringsliv. Videre presenteres formål med studien, oppgavens aktualitet og tidligere forskning. Problemstilling og forskningsspørsmål, med begrunnelse for forskningsspørsmålene fremstilles deretter og kapitlet avsluttes med avgrensninger, definisjoner og oppgavens struktur. Videre vil kapittel to presentere teori som er relevant for å forstå hva som ligger bak de handlingene den enkelte velger å gjøre. Kapitlet vektlegger begrepene: kriser og beredskap, risiko, risikopersepsjon og kognitiv heuristikk.

I kapittel tre presenteres metoden som er benyttet for å samle inn og analysere studiens data, samt refleksjoner knyttet til måten dataene er hentet ut og presentert på. Kapitlet er delt opp i følgende hovedtema: Studiens forskningsdesign og metodiske tilnærming, litteratursøk, datainnsamling, valg av analysemetode, studiens forskningskvalitet og kritisk blikk på egen forskerrolle. Videre presenteres studiens empiriske funn i kapittel fire. Her trekkes det ut relevante funn som kan besvare problemstillingen. I kapittel fem analyseres og diskuteres disse funnene opp mot utvalgt teori. Analysen og diskusjonen er delt inn etter de to forskningsspørsmålene: 1. Har lekfolk planlagt og / eller iverksatt tiltak for å redusere konsekvensene av en krise? 2. Hvorfor forbereder lekfolk seg på kriser? Kapittel seks inneholder studiens konklusjon hvor problemstilling og forskningsspørsmål blir besvart. Avslutningsvis presenteres det behov for videre forskning innen temaet egenberedskap.

2.0 Teori

For problemstillingen og forskningsspørsmålene i denne oppgaven er det relevant og se nærmere på teori som beskriver kriser, og hvordan lekfolk selv kan begrense de uheldige konsekvensene av en krise med hjelp av beredskapsarbeid. For å forstå hvorfor lekfolk forbereder seg eller eventuelt velger å ikke forberede seg på krise, anser vi det som relevant å belyse teori knyttet til risiko og risikopersepsjon samt hvilke hindringer som gjør det vanskelig for lekfolk å forberede seg på kommende kriser.

2.1 Kriser og beredskap

Ordet krise stammer opprinnelig fra det greske ordet *krisis* og betyr vendepunkt eller avgjørelse, i dag assosieres ordet med noe negativt for å beskrive alvorlighetsgraden av en hendelse (Kristiansen et al., 2017, s. 23). Engen et al. (2021) definerer krise som: «en endring fra en normaltilstand, en endring vi ser på som uønsket, en større uheldig hendelse som bringer med seg problemer som ikke kan løses gjennom ordinær organisering» (s. 300). Borch og Andreassen oppsummerer at kriser oppstår når viktige verdier som liv, helse og miljø rammes, hvor organisasjonen eller systemets evne til å håndtere hendelsene effektivt utfordres (2020, s. 14; Johansen & Mjøs, 2022, s. 5).

En krise defineres av Njå et al. (2020):

[...] uønsket hendelse med høy grad av usikkerhet og potensielt uakseptable konsekvenser for de enkeltpersonene, gruppene, organisasjonene eller statene som rammes. Hendelsen kan ikke løses gjennom den ordinære organiseringen og den daglige beredskapen, men krever endring fra ordinær organisering og daglig praksis. Kriser defineres av stater, virksomheter eller enkeltpersoner og er i så måte et verdiladet begrep. (s. 55; Johansen & Mjøs, 2022, s. 3)

Orkaner, epidemier, terrorangrep, sabotasje, jordskjelv, ekstremvær, trafikkulykker, ulykker med farlige stoffer og krig er noen eksempler på uønskede hendelser som potensielt kan utvikle seg til en krise. Det finnes et utstrakt spekter av kriser og måter å håndtere disse på (Engen et al., 2021, s. 313). Grovt kan kriser deles inn ondsinnede handlinger og utilsiktede hendelser (Engen et al., 2021, s. 311). Vi velger å samle og fremstille de ulike typer kriser / uønskede hendelser som er beskrevet i litteraturen i en egendefinert tabell (Engen et al., 2021, s. 311-313). Tabellen sier noe om hvor bredt krisebegrepet er, samtidig som det gir et innblikk i hvor vanskelig det er å forebygge- og håndtere kriser effektivt (Engen et al., 2021, s. 311-313).

Tabell 1.1: Ulike typer kriser

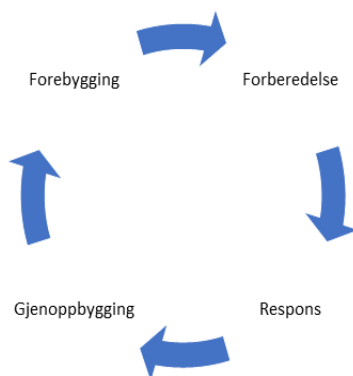
Ulike typer kriser		
Utilsiktede hendelser	Nautkatastrofer	Flom, jordskjelv, skogbrann, skred, vulkanutbrudd, hetebølger, osv.
	Forurensning	Menneskeskapte utilsiktede utslipp av ulike typer giftstoffer, tungmetaller, løsningsmidler og gasser.
	Teknologiske kriser	Feil i teknologiske systemer
	Sosiale kriser	Kriser som får store sosiale konsekvenser, eks, arbeidsledighet, manglende integrering av innvandrere, marginalisering av ulike grupper i samfunnet og fattigdom
	Politiske kriser	Uønskede hendelser som får politiske etterspill. Kommer gjerne som kritikk av det forebyggende arbeidet før en krise oppstår samt som kritikk av håndteringen av en krise eller katastrofe.
Ondsinnede handlinger	Miljøkriminalitet	Bedrifter som slipper ut farlig avfall uten å rense det for å spare penger
	Organisert kriminalitet	Mafiavirksomhet, narkotikahandel, menneskehandel
	Terrorhandling	Ønsker å spe frykt med bakgrunn i religiøs eller politisk agenda
	Dataangrep	Angrep på digitale plattformer
	Krig	Bruk av militære maktmidler

For å komme krisen i forkjøpet og redusere konsekvensene av krisen er det viktig med en form for beredskap. Velferdssamfunnet baserer seg på at kritisk infrastruktur er intakt og fungerer som normalt. Vår velferd, samfunnets felles sikkerhet og den enkeltes trygghetsfølelse er blant annet avhengig av at det finnes et system for å ivareta tilgangen til

rent drikkevann, strøm, mat og at offentlige tilbud og tjenester leverer det de skal. Dette systemet må kunne håndtere de hendelsene som truer vår velferd, sikkerhet og trygghetsfølelse på en god og effektiv måte (Kristiansen et al., 2017, s. 19).

Beredskap kan ifølge Borch og Andreassen (2020) defineres som «evnen til å være forberedt, forebygge, begrense, iverksette kriserespons og bringe virksomheten eller enkeltmennesket tilbake til normalsituasjon» (s. 21; Johansen & Mjøs, 2022, s. 5). Borch og Andreassen (2020) forklarer videre at hvis man er godt forberedt til å møte en krise vil man ha mye bedre forutsetninger for å håndtere krisen og dermed redusere konsekvensene av krisen (s. 17). Beredskap handler om å reagere konstruktivt på trusler og farer på en måte som reduserer de negative konsekvensene disse har på individets helse og sikkerhet (Perry & Lindell, 2003, s. 3). Ifølge Kristiansen et al. (2017) handler beredskap om den enkelte og samfunnets evne til å være forberedt på negative hendelser (s. 20). For å lage en troverdig og god beredskap krever det at man har god kjennskap til eksisterende og fremtidig risiko. Videre må den enkelte og de som jobber med samfunnssikkerhet og beredskap ha evne til å analysere sannsynligheten for at noe kan skje og vurdere hvilke konsekvenser de uønskede hendelsene kan få (Kristiansen et al., 2017, s. 20). Dette arbeidet kalles beredskapsarbeid og illustreres av beredskapssirkelen til Sørensen (2017), gjengitt i Borch og Andreassen 2020 (s. 22; Johansen & Mjøs, 2022, s. 5).

Figur 1.1 Beredskapssirkelen (Sørensen, 2017, gjengitt i Borch & Andreassen, 2020, s. 22).

Beredskapssirkelen illustrerer fire faser i beredskapsarbeidet; forebygging (mitigasjon), forberedelse, respons og gjenoppbygging (Borch & Andreassen, 2020, s. 22; Johansen & Mjøs, 2022, s. 6). Beredskapsarbeid handler gjennom *forebygging*, om å kartlegge det som skjer både før og etter en krise inntreffer, identifisere mulige hendelser, overvåke endringer og blant annet se etter mulige problemområder (Borch & Andreassen 2020, s. 22-23; Johansen & Mjøs, 2022, s. 6). Målet med forebygging er å enten redusere sannsynligheten for at noe skjer og / eller redusere de negative konsekvensene av hendelsen (Kristiansen et al., 2017, s. 21).

I forkant av krisen under *forberedelsesfasen* handler det om å kartlegge alle praktiske tiltak for å mitigere krisen. Det vil alltid kunne oppstå uønskede hendelser som er ute av vår kontroll, eller noe man ikke har tatt høyde for. For å håndtere slike hendelser er det viktig å være forberedt både som enkeltmenneske og samfunn. Det handler om planlegging, organisering og utstyr, trening, øving, evaluering og forbedring (Kristiansen et al., 2017, s. 21-22; Johansen & Mjøs, 2022, s. 6). Perry og Lindell (2003) presiserer at planlegging og opplæring er kontinuerlige prosesser for å etablere og opprettholde beredskap (s. 338). I en studie utført i Sverige (Mellander, 2021, s. 5) som omhandler «møtet mellom prepping og pandemien» uttaler flere svenske preppere, at det personlige nødlageret de har bygd opp fungerer som en trygghet og dels som en forsikring mot langvarig matvare mangel. Under covid-19 pandemien bidro dette nødlageret også som en garanti for å holde sosial avstand (Mellander, 2021, s. 5). Dette er eksempler på forberedelser som reduserer konsekvensene av en krise for den enkelte.

En annen artikkel om hvordan landlige husholdninger håndterer vinterstormer med påfølgende strømbrydd, skrevet av Heidenstrøm og Kvarnlöf (2018), trekker blant annet frem at flere er godt forberedt på hendelser med bortfall av strøm. Dette til tross for at de ikke har gått til innkjøp av spesifikke egenberedskaps elementer eller laget seg en beredskapsplan. Studien viser at informantene har mange ting i hus som kan brukes som egenberedskap når slike hendelser oppstår (s. 272-282).

Respons handler om å iverksette de tiltakene man har utarbeidet når ulike scenarioer inntreffer. Når respons fasen er over, starter *Gjenoppbyggingsfasen*. I denne fasen handler det om å følge opp krisen og gjøre en vurdering over sannsynligheten for at krisen kan komme tilbake. Denne fasen består av analysering av de erfaringer man har gjort seg under krisen, samt iverksettelse av konsekvensreducerende tiltak. Videre bruker man i denne fasen de erfaringene man har gjort seg i læringsøyemed, for å revidere beredskapsplaner, iverksette kompetansehevende tiltak, og revidere prosedyrer. Deretter kan man utføre nye risiko og sårbarhetsanalyser (Borch & Andreassen 2020, s. 22-23; Johansen & Mjøs, 2022, s. 6).

Å håndtere en krise, begrense skadene samt bringe krisen tilbake til normalsituasjon krever at man iverksetter en rekke tiltak. Det er en fordel at en del av disse tiltakene er planlagt på forhånd og det er videre dette arbeidet man kan definere som en del av beredskapsarbeidet (Borch & Andreassen, 2020, s. 21). Beredskapsarbeid kan utføres på organisasjons og -individ nivå.

Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap (DSB), ber den enkelte tenke gjennom hvilke farer og hendelser som kan ramme dem, og oppfordrer til å forberede seg best mulig for det (DSB, 2020, s. 8). Alle husstander bør forberede seg på å klare seg selv i minst tre døgn (DSB, 2020, s. 2; Johansen & Mjøs, 2022, s. 6-7). DSB ber den norske befolkningen tenke gjennom- hva som kan skje og hvilke konsekvenser det kan få for deg og meg, og de rundt oss. Videre oppfordrer DSB oss til å tenke gjennom hva vi eventuelt kan bidra med i en krisesituasjon. Og dersom vi har utstyr som vi planlegger å bruke i en krisesituasjon, oppfordrer DSB oss til å gjøre oss kjent med hvordan utstyret brukes, samt sørge for at det virker (DSB, 2020, s. 8; Johansen & Mjøs, 2022, s. 7). På den måten kan man kjøpe seg tid til å planlegge videre tiltak dersom en krise skulle inntreffe. Det vil også bidra til at de som trenger det mest kan få hjelp først (DSB, 2020, s. 2; Johansen & Mjøs, 2022, s. 3).

I USA har Federal Emergency Management Agency (FEMA) i likhet med DSB lansert en nasjonal kampanje som går under benevnelsen «Ready-kampanjen». I USA ble denne lansert noe tidligere enn i Norge, hvor kampanjen ble iverksatt allerede i 2003. Denne kampanjen har fokus på viktigheten av personlig beredskap. Hovedinnholdet i kampanjen er at den enkelte familie må skaffe seg en beredskapsplan; denne planen bør inneholde informasjon om for eksempel møtested i nabolaget og / eller viktig medisinsk informasjon (Kohn et. al., 2012 s. 1).

2.2 Risiko

Siden denne studien søker svar på problemstillingen *Hva gjør lekfolk for å ivareta egenberedskap for kriser* er det nærliggende å redegjøre for fenomenet risiko. Risiko kommer før krisen, og er nært beslektet med kriser (Bakken & Brinkmann, 2022, s. 81). I Bakken og Brinkmann sin bok *Krise, risiko og uvisshet – sosiologiske refleksjoner* (2022) er forholdet og forskjellen mellom kriser og risiko spesielt vektlagt. Innledningsvis i denne boken beskriver forfatterne Bakken og Brinkmann (2022, s. 17-18) forholdet og forskjellen mellom kriser og risiko på en billedlig måte, de beskriver at man ser på- kriser og risiko fra ulike perspektiver. I en krise- vender man gjerne blikket bakover, man ser etter årsaken til krisen og på forhistorien til krisen - eller holder blikket på en stressutsatt nåtid. Mens man ved risiko og uvisshet vender blikket fremover, og ser på / etter det som kan skje eller inntreffe i fremtiden (Bakken & Brinkmann, 2022, s. 17-18).

Som beskrevet handler risiko om hva som kan skje og / eller inntreffe i fremtiden. I gjeldene kontekst innebærer risiko at det er en fremtidig fare for at det skal inntreffe hendelser som har

uønskede eller negative konsekvenser for enkelt mennesket. De uønskede- eller negative konsekvensene kan være knyttet til noe som er av verdi for enkelt mennesket, for eksempel liv, helse, miljø eller økonomi (Aven, 2023).

Risiko kan defineres som «*et produkt av sannsynligheten for at en hendelse inntreffer og konsekvensen dersom den inntreffer*» (Meld. St. 10 (2016-2017) s. 28). Over tid har det utviklet seg et komplekst system av forskning, kunnskap, systematiske prosesser og råd rundt begrepet risiko. Store forsknings- og praksisfelt som risikoanalyse, risikovurdering, risikokommunikasjon og risikostyring brukes til å identifisere, vurdere, måle og kontrollere risiko på et vidt spekter av områder, som blant annet folkehelse, medisin, finans og næringsliv (Lupton, 2013, s. 10-11). I følge Slovic (2000) har lekfolk på sin side sjeldent slike statistiske vurderinger og analyser fra fagfolk for hånd når de skal vurdere hvilken risiko de står ovenfor. Som et resultat av det, hevder Slovic at lekfolk i de fleste tilfeller må stole på sine egne vurderinger og slutninger. Vurderingene og slutningene baseres på hva lekfolk husker at de tidligere har hørt- eller observert om den aktuelle risikoen (Slovic, 2000, s. 105).

Ifølge Engen et al., og Renn har alle begreper om risiko ett felles element: skillet mellom mulige og valgte tiltak / handlinger (Engen et al., 2021, s. 94; Renn, 1992b, referert i Renn, 2008, s. 1). Ifølge Renn (2008) kaller filosofer dette skillet for beredskap (s. 1.). I denne konteksten er det snakk om lekfolk sin egenberedskap. I vår tid står vi som individer, organisasjoner og samfunn som helhet, til enhver tid overfor et uendelig antall valgmuligheter og alternativer for å handle og iverksette tiltak. Inkludert her er muligheten til å ikke gjøre noe og ikke iverksette tiltak, som også er et valg / en handling. Hvert valg er forbundet med mulig- positive eller negative konsekvenser/utfall (Engen et al., 2021, s. 94; Renn 2008, s. 1).

Renn (2008) bruker ordet «vei» som en metafor, når han beskriver de valgene man tar knyttet til iverksettelse av tiltak. Om man forestiller seg en vei som fører til deg fra et sted til et annet, vil de valgene man tar underveis (ulike ruter og svinger) påvirke hvor man til slutt ender opp (s. 1). Renn (2008) beskriver at hvis et alternativ for å iverksette tiltak ikke blir tatt, blir en mulig fremtidig vei man kunne tatt inn på (bevisst) utelukket (s. 1). Dersom det viser seg at veivalget får større konsekvenser enn forventet, er det ifølge Renn (2008) i noen tilfeller mulig å reversere veivalget, men kun i de tilfellene hvor det opprinnelige veivalget kan gjenopprettes (s. 1). Selv om man snur, vil det aldri komme en mulighet for at man kan starte med helt blanke ark. Et reversert veivalg betyr at man må foreta et nytt veivalg under nye omstendigheter (Renn, 2008, s. 1).

Menneskelig adferd er ifølge Renn (2008) primært drevet av persepsjon og ikke av fakta, eller av det som blir forstått som fakta av fagfolk, risikoanalytikere og forskere (s. 93).

Når vi som enkelt mennesker beslutter om vi skal handle eller ikke, står ifølge Engen et al. (2021) vår risikopersepsjon sentralt (s. 111). Vår risikopersepsjon gjør seg også gjeldene når vi velger hvilke risikoreducerende tiltak vi skal forberede og iverksette (Engen et al., 2021, s. 111). Når det kommer til risikoreducerende tiltak kan det på den ene siden være tiltak som reduserer sannsynligheten for at en uønsket hendelse vil oppstå, mens det på den andre siden kan være konsekvensreducerende tiltak som reduserer konsekvensen som den uønskede hendelsen medfører. Når det kommer til egenberedskap er det i stor grad snakk om hendelser enkelt mennesker ikke har mulighet for å redusere sannsynligheten for at vil skje / inntreffe. Det vil i så måte i stor grad handle om iverksettelse av konsekvensreducerende tiltak når det kommer til egenberedskap.

2.2.1 Risikopersepsjon

Ut fra et psykologisk ståsted er persepsjon «den kognitive prosessen som omfatter vår oppfatning av objekter og begivenheter i våre fysiske og sosiale omgivelser med utgangspunkt i våre sanseinntrykk her og nå» (Kaufmann & Kaufmann, 2015, s. 183).

Risikopersepsjon viser til kognitiv prosessering av fysiske signaler og / eller informasjon om mulig skadelige hendelser eller aktiviteter, og hvordan disse kognitive prosessene påvirker og former vurderingene av alvorlighetsgrad, sannsynlighet og akseptabilitet av den respektive hendelsen eller aktiviteten (Slovic et al., 1980; Brehmer, 1987; Renn 1990, 2004; Rohrman, 1999; referert i Renn, 2008, s. 98).

Det er mange faktorer som påvirker vår risikopersepsjon. Engen et al. (2021) beskriver fem psykologiske faktorer som påvirker hvordan vi mennesker velger ut og vurderer informasjon, og hvordan det videre påvirker vår risikopersepsjon (s. 108). Vi vil konsentrere oss om to av de psykologiske faktorene som påvirker vår risikopersepsjon: informasjonsutvelgelse og kognitive heuristikker (Engen et al., 2021, s 108).

2.2.2 Informasjonsutvelgelse

Vårt moderne samfunn står ovenfor en rekke risikoer som kan utvikle seg til kriser. Det er imidlertid sjeldent vi opplever at en mulig fremtidig risiko inntreffer, og at vi møter kriser personlig (Renn, 2008, s. 99). Vi vet likevel at både risiko- og kriser eksisterer fordi vi lærer om dem gjennom kommunikasjon. Media sørger for at vi er rikelig informert om risiko og kriser uavhengig av hvor de finner sted. Og mange eksisterende farer ville vi sannsynligvis

aldri visst om, uten at samfunnet selv kommuniserte om de uheldige mulighetene, som for eksempel faren for at det kan være kjemikalier i drikkevann (Renn, 2008, s. 99). Renn (2008) refererer til Luhmann (1986b, 1997) som hevder at i denne sammenhengen er vår risikopersepsjon i mindre grad et produkt av personlig erfaring og personlig bevis, den er i større grad et resultat av sosial kommunikasjon (Luhmann, 1986b, 1997, referert i Renn, 2008, s. 99).

I dagens samfunn finnes det mye informasjon. I tillegg gjør bruken av digitale enheter informasjonen lett tilgjengelig. Ifølge Renn (2008) er vår kognitive evne til å prosessere informasjon, mye mindre enn mengden informasjon som eksisterer (s. 99). Mengden informasjon som kognitivt skal prosesseres må derfor reduseres. Vi reduserer mengden, og velger ut det som er viktig informasjon for oss i denne enorme informasjonsmengden, nesten automatisk og ofte ubevisst. Det gjelder også for informasjon knyttet til risiko (Renn, 2008, s. 99).

Renn (2008) refererer til Chaiken og Strangor (1987) som hevder at de viktigste kriteriene for informasjonsutvelgelse er: evne og motivasjon (Chaiken & Strangor, 1987, referert i Renn, 2008, s. 99). Evne til informasjonsutvelgelse innebærer at informasjonen må være fysisk tilgjengelig for mottakeren, mottakeren må ha tid til å prosessere informasjonen, samtidig som mottakeren ikke bør la seg distrahere av andre kilder (Renn, 2008, s. 99). Motivasjon til informasjonsutvelgelse innebærer at mottakeren er forberedt og har interesse for å prosessere informasjonen. Motivasjonen en mottaker har til å aktivt prosessere informasjon blir påvirket av to faktorer. For det første så må informasjonsinnholdet oppleves som relevant, og for det andre bør informasjonsinnholdet utløse et personlig engasjement (Renn, 2008, s. 99-100). Om mottakeren i utgangspunktet er både interessert- og kan noe om gjeldene informasjonsinnhold fra før, vil begge motivasjonsfaktorene bli forsterket. I tillegg kan mottaker oppleve det som motiverende å motta informasjon som argumenterer for allerede eksisterende synspunkt. (Renn, 2008, s. 100). Hvis kriteriene for både evne og motivasjon er oppfylt, er mottakeren ifølge Renn klar til å ta til seg informasjon (Renn, 2008, s. 100).

2.2.3 Kognitive heuristikker

Når informasjonen er mottatt, behandler normale fornuftsreaksjoner informasjonen og hjelper mottakeren å trekke konklusjoner (Renn, 2008, s. 102). Disse prosessene kalles på fagspråket for «kognitive heuristikker, eller mer vanlig: intuisjoner» (Engen et al., 2021, s. 109). Også referert til som tommelfingerregler. Ifølge Teigen (2021) refererer heuristikker til enkle fremgangsmåter eller «snarveier» som kan brukes for å løse problemer raskt og effektivt. De

dagligdagse beslutningene og vurderingene baserer seg i stor grad på heuristikker (Teigen, 2021). Det gjør at vi mennesker sparer tid og kognitiv energi.

Daniel Kahneman bruker i sin bok *Tenke, fort og langsomt* et begrepspar som opprinnelig ble foreslått av psykologene Keith Stanovich og Richard West, System 1 og System 2 (2012, s. 26). System 1 behandler informasjon raskt og automatisk og fører til beslutninger som tas uten at man er bevisst involvert, mens system 2 er en del av det bevisste tankesystemet og brukes når vi skal løse mer komplekse oppgaver (Kahneman, 2012, s. 26-27). Med andre ord bruker vi system 1 når vi må tenke raskt ved hjelp av heuristikker (tommelfingerregler), eller dersom vi er under press. Da stopper vi å bearbeide informasjon når vi mener vi har fått et akseptabelt svar. Vi mennesker kan ofte basere våre observasjoner og vurderinger på det vi har av tilgjengelig informasjon fremfor den reelle forekomsten av hendelsen (Kristiansen et al., 2017, s. 87-88).

En heuristikk som er spesielt relevant for risikopersepsjon er «tilgjengelighet» (Tversky & Kahneman, 1973, referert i Slovic, 2000, s. 105). Mennesker som bruker denne heuristikken, vurderer en hendelse som sannsynlig eller forekomsten av den som hyppig om tidligere tilfeller er lett å hente opp fra minnet. Det er generelt lettere å forestille seg og huske hyppige hendelser, enn sjeldne hendelser. Tilgjengeligheten påvirkes imidlertid også av andre faktorer som ikke kan relateres til hyppigheten av hendelser, for eksempel kan en nylig katastrofe eller en levende film som Haisommer for alvor vrenge risikovurderingen (Slovic, 2000, s. 105-106). Selv om de kognitive heuristikkene i mange tilfeller er gyldige, kan de i andre tilfeller føre til store og vedvarende kognitive skjevheter med alvorlige implikasjoner for risikovurdering (Slovic, Fishhoff & Lichtenstein, 1979, referert i Slovic, 2000, s. 105). Noen av disse kognitive heuristikkene, også referert til som kognitive skjevheter og bias vil bli nærmere beskrevet i neste teorigapittel. Hvor det med bakgrunn i masteroppgavens tema egenberedskap, presenteres kognitive skjevheter knyttet til beredskap.

2.2.4 Kognitive skjevheter knyttet til beredskap

I sin bok *The Ostrich Paradox, why we underprepare for disasters*, utforsker forfatterne Robert Meyer og Howard Kunreuther (2017) seks kognitive skjevheter til hvorfor enkeltpersoner, lokalsamfunn og institusjoner ikke investerer nok i egen evne til å beskytte seg mot hendelser med lav sannsynlighet og høy konsekvens. Og hvordan disse seks kognitive skjevhetene hindrer vår evne til å ta gode beslutninger i slike situasjoner (Meyer & Kunreuther, 2017, s. 3). Meyer og Kunreuther (2017) hevder at forskning på katastrofer

gjennom årene tyder på at de fleste beredskapsfeil skyldes disse seks kognitive skjevhetene, som gjenspeiler feil i vår risikopersepsjon og hvordan vi bruker disse persepsjonene når vi tar beslutninger (s. 12). Vi vil her presentere disse:

1. **Nærsynthet:** Mennesker har en tendens til å ha et veldig kort tidsperspektiv når det kommer til vurdering av de umiddelbare kostnadene, og de mulige fordelene vi vil ha av å investere i beskyttende tiltak (Meyer & Kunreuther, 2017, s. 12). Det er vanskelig å se verdien av å investere i beskyttelsestiltak mot hendelser som har lav sannsynlighet for å skje, men gir enorme konsekvenser. Det er spesielt vanskelig å overkomme dette biaset fordi det fungerer veldig bra til daglige beslutninger, når man bare kan tenke på nåtiden og ikke behøver å ta stilling til fremtiden (Meyer & Kunreuther, 2017, s. 14-15). Dersom konsekvensene av en eventuell uønsket hendelse oppleves stor nok, er det mulig å overkomme dette biaset og velge å allikevel investere i beskyttelsestiltak (Meyer & Kunreuther, 2017, s. 19).
2. **Hukommelsestap:** Mennesker har en tendens til å raskt glemme det vi har lært fra tidligere kriser (Meyer & Kunreuther, 2017, s. 12). I tillegg har mennesker vanskelig for å ta læring fra tidligere hendelser (Meyer & Kunreuther, 2017, s. 22). Vi husker katastrofene/krisene godt, men utfordringen er at minnene om følelsene som fulgte med katastrofen falmer relativt kjapt og det er akkurat den følelsesmessige reaksjonen som er kritisk for at vi blir motivert til å handle (Meyer & Kunreuther, 2017, s. 29-30).
3. **Optimisme:** Mennesker har en tendens til å undervurdere sannsynligheten for at vi faktisk vil lide tap av fremtidige farer (Meyer & Kunreuther, 2017, s. 12). Vi har en tendens til å tro at det ikke vil ramme oss selv, selv om det rammer andre (Meyer & Kunreuther, 2017, s. 12). En av grunnene til det er at mennesker gjerne baserer sin oppfatning om sannsynligheten for fremtidig tap og farer på egen erfaring. Når er liten sannsynlighet for at det skjer en større hendelse med negativ effekt, som man heller ikke har erfaring med vil det være svært vanskelig å forestille seg at det verst tenkelige kan skje (Meyer & Kunreuther, 2017, s. 35-39).
4. **Tregghet:** Mennesker har en tendens og opprettholde tilstanden slik den er, når det er knyttet usikkerhet rundt de mulige fordelene vi får ved å investere i beskyttende tiltak (Meyer & Kunreuther, 2017, s. 12). Eller når det er knyttet usikkerhet til fremgangsmåten for å gjennomføre beskyttende tiltak. Det ender da ofte opp med at man ikke utfører tiltak i det hele tatt (Meyer & Kunreuther, 2017, s. 44).

5. **Forenkling:** Mennesker har en tendens til å bare ta hensyn til et lite utvalg av de relevante faktorene, når man gjør vurderinger og tar valg knyttet til risiko (Meyer & Kunreuther, 2017, s. 12). Når vi står ovenfor mer kompliserte beslutninger som krever analytisk og langsom tenkning overforenkler vi for å gi oss “rett svar på feil spørsmål”. Det vil si at vi tar beslutninger basert på det vi vil og håper skal skje heller enn det som det som faktisk skjer (Meyer & Kunreuther, 2017, s. 58)

6. **Gjetning:** Mennesker har en tendens til å basere sine valg, ut fra hva det vi observerer at andre mennesker gjør (Meyer & Kunreuther, 2017, s. 12). Vi følger flokken og gjør det vi tror at andre mener er rett. Mennesker tror gjerne at andre har en bedre situasjonsforståelse enn oss selv. En studie gjennomført i 2013 i Queensland undersøkte hvilken årsak som lå bak beslutningen om å kjøpe flomforsikring eller ikke. Man skulle tro at beslutningen om å kjøpe forsikring baserte seg på oppfatningen om sannsynligheten for flom i området. Men studien viste derimot at beboerne kjøpte forsikringen basert på om det var en sosial norm for å kjøpe den, altså om de andre beboerne gjorde dette. Beslutningen om å kjøpe eller ikke ble altså basert på hva andre gjorde (Meyer & Kunreuther, 2017, s. 62).

2.3 Oppsummering av teoretiskrammeverk

Det teoretiske rammeverket som her er presentert mener vi kan bidra til å forklare og besvare problemstillingen hva gjør *lekfolk for å ivareta sin egenberedskap for kriser*. Dette kapitlet startet med en presentasjon av teori om kriser og beredskapsarbeid. Videre i kapitlet ble det presentert teori om risiko og risikopersepsjon. Etter det presenterte vi de to psykologiske faktorene informasjonsutvelgelse og heuristikker, som påvirker vår risikopersepsjon. Kapitlet avsluttes med Meyer og Kunreuther (2017) sine seks kognitive skjjevheter som forfatterne hevder tidligere forskning antyder er grunnen til at enkeltpersoner, lokalsamfunn og institusjoner ikke investerer i egen evne til å beskytte seg mot hendelser med lav sannsynlighet og høy konsekvens (s. 3).

Med denne studien ønsker vi å finne ut hvordan lekfolk forbereder seg på kriser, hvilke tiltak de iverksetter og hvorfor de eventuelt velger å ikke iverksette tiltak.

Vi forventer at vi skal finne ut om fremtidig risiko påvirker informantenes iverksettelse av egenberedskapstiltak. Beredskap handler om å være forberedt på at ulike typer kriser som nevnt i teori kapitlet kan inntreffe, og gjennom beredskapsarbeidet sørge for at man har tenkt gjennom- og forberedt seg på det. Samt sørge for å at man har tilstrekkelig med ressurser i sin bolig til at man kan håndtere krisen som inntreffer på en god og trygg måte. Gjennom

beredskapsarbeidet setter man seg selv i stand til å klare seg selv i en krisesituasjon, uten å være avhengig av hjelp fra andre i en begrenset periode.

3.0 Metode

I dette kapitlet vil vi redegjøre for den metodiske fremgangsmåten til studien.

Forskningsdesignet er basert på kvalitativ metode med en deduktiv tilnærming. Ved å gjennomføre intervju av lekfolk som er interessert i å reflektere over temaet egenberedskap, søker studien å gi økt kunnskap om hva lekfolk gjør for i å ivareta sin egenberedskap for kriser, og hvordan / hvorfor den enkelte forbereder seg på kriser. Kapitlet vil beskrive og reflektere over de metodiske valgene som er gjort, men også redegjøre for studiens forskningskvalitet og etiske betraktninger.

3.1 Studiens forskningsdesign og metodiske tilnærming

Valg av forskningsdesign handler om å velge en metode som hjelper deg å svare på problemstillingen. Et forskningsdesign skal ta stilling til hva som skal undersøkes, hvem som skal undersøkes og hvordan undersøkelsen skal gjennomføres (Johannessen et al., 2020, s. 55). Dette omtales som planen for hvordan man samler inn og analyserer data for å besvare problemstillingen. I studien skal vi undersøke et tema det er forsket relativt lite på i Norge. I USA er det derimot forsket mer på fenomenet egenberedskap og hvordan den enkelte kan forberede seg på katastrofer.

Det skilles mellom forskningsbasert kunnskap og hverdagslige meninger og oppfatninger hos den enkelte (Johannessen et al., 2020, s. 20). Det er lett og overgeneralisere å gjøre fenomener større eller mer betydningsfulle enn det de er. For å få sikrere svar på hvordan virkeligheten faktisk ser ut må man gå metodisk til verks, man må følge en bestemt vei mot et mål (Johannessen et al., 2020, s. 21; Johansen & Mjøs, 2022, s. 8). Denne veien består av innsamling-, analysering og fortolkning av data som vi finner, slik at det er mulig å vite om våre antakelser stemmer overens med virkeligheten eller ikke (Johannessen et al., 2020, s. 21). Kvalitativ og kvantitativ metode har til hensikt å skape en bedre forståelse av det samfunnet vi lever i, vitenskapelig metode har videre som mål og avdekke hvordan lekfolk, grupper og institusjoner handler og samhandler (Holme & Solvang, 1996, referert i Dalland, 2000, s. 72). Vilhelm Aubert (1985) siteres i Dalland (2000) og han beskriver metode på følgende måte: «En metode er en fremgangsmåte, et middel til å løse problemer og komme frem til ny kunnskap. Et hvilket som helst middel som tjener det formålet, hører med i arsenalet av metoder» (Aubert, 1985, s. 196, referert i Dalland, 2000, s 71).

I denne studien skal vi som forskere forsøke å forstå- og gå i dybden på fenomenet egenberedskap og det er derfor hensiktsmessig og velge kvalitativ metode (Johannessen et al.,

2020, s. 52). Kvalitativ metode gir innsikt og forståelse fremfor oversikt og forklaring (Tjora 2017, s. 28). Vi ønsker å få innsikt hvordan lekfolk ivaretar sin egenberedskap for kriser. Vi ønsker videre å finne ut av dette ved å forsøke å forstå hvordan lekfolk tenker rundt fenomenet egenberedskap og hvordan de forbereder seg på kriser, gjennom å intervjuer lekfolk som bor i egen bolig. For å forsøke å beskrive flere nyanser av fenomenet egenberedskap, velger vi ut informanter som har ulike bakgrunn og boforhold. Vi vil undersøke hvordan lekfolk forbereder seg på kriser, og hvorfor de gjør det eller hvorfor de eventuelt velger å ikke forberede seg på kriser.

3.2 Litteratursøk

Vi har i denne studien benyttet både vanlige bøker og digitale ressurser. Som tredje års studenter ved masterprogrammet beredskap og kriseledelse ved Nord universitet hadde vi i utgangspunktet noen bøker som vi synes det var relevant å bruke i vår studie. Eksempler på det er: *Beredskapsorganisasjon og kriseledelse* (2020) skrevet av Borch og Andreassen, *Forskningsmetode for økonomisk-administrative fag* (2020) skrevet av Johannessen et al. og *Samvirke - en lærebok i beredskap* skrevet av Kristiansen et al. Videre har vi lånt bøker knyttet til for eksempel risiko, risikopersepsjon og metode på våre lokale bibliotek, ved hjelp av nasjonalt lånekort. Det har vært en god ressurs for å finne relevant litteratur. Når det kommer til digitale ressurser, har vi brukt de databasene som vi har tilgang til via Nord universitet sitt universitetsbibliotek. Vi har i hovedsak benyttet oss av databasene: Oria, Google Scholar og Taylor & Francis. Eksempler på søkeord som vi har brukt er: «household emergency preparedness», «risk perception», «personal disaster preparedness» og «egenberedskap». De artiklene som er brukt i masteroppgaven har vi valgt ut fra relevans, i tillegg til at de er fra fagfelleverderte tidsskrifter. Vi har også benyttet oss av elektroniske bøker via Nord universitet sitt universitetsbibliotek.

Når det gjelder litteratur- og befolkningsundersøkelser knyttet til egenberedskap i Norge, har vi benyttet oss av nettsidene til Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap. I tillegg til at det har vært aktuelt å benytte Direktoratet for strålevern og atomsikkerhet sine nettsider. Vi har gjennom vårt litteratursøk vært systematisk for å finne relevant litteratur om vårt tema for oppgaven, og videre vært nøye med å dokumentere de kildene vi har brukt gjennom hele oppgave teksten. Vi valgte å informere leser om vårt tidligere arbeid *Egenberedskap (Kampen om toalettpapiret og jod tablettene)* innledningsvis, da bakgrunnen og begrunnelsen for valg av tema til masteroppgaven var det samme da, som den er nå. Vi hadde allerede når vi skrev denne oppgaven gjort oss noen tanker som vi selvfølgelig har tatt med oss videre i prosessen.

3.3 Datainnsamling

Datainnsamlingen i studien er gjennomført med direkte forbindelse mellom forskerne og informantene. Innsamlingen av primærdata ble gjennomført med seks individuelle digitale intervjuer. I de neste delkapitlene vil vi beskrive kvalitativt intervju som metode, hvordan informanter ble rekruttert og valgt, samt hvordan vi gjennomførte intervjuene og etterarbeidet som ble utført i form av transkribering.

3.3.1 Kvalitativt intervju som metode

Intervju er det mest anvendte metoden som brukes for å samle inn data i kvalitative studier. Metoden er fleksibel, lett anvendelig samtidig som den gjør det mulig å få fylldige og detaljerte beskrivelser av det vi studerer. Så lenge temaet i studien ikke er sensitiv eller vrien vil de fleste informanter føle seg vel. Når informantene føler seg vel vil det skape trygghet og bidra til at vi får den informasjonen vi trenger (Johannessen et al., 2020, s. 105). Når man ønsker å studere meninger, holdninger og erfaringer er det hensiktsmessig og benytte seg av det kvalitative forsknings intervjuet som en strukturert samtale. Intervjuet vil gi innblikk i hvordan informantene ser på verden og hvordan han eller hun reflekterer rundt temaet i oppgaven (Johannessen et al., 2020, s. 105).

Tjora (2017) presiserer at det er viktig å skape en avslappet stemning og en romslig tidsramme rundt intervjuet. Da er det større sannsynlighet for at informanten får tid til å reflektere over egne erfaringer og meninger knyttet til temaet (s. 113). Det er en stor fordel om skapes dialog rundt temaet, og ikke rene spørsmål og svar. Vi som forskere ønsker at informantene skal bruke egne ord og formuleringer rundt temaet, og la disse styres av hvordan spørsmålene blir stilt. For å få til dette er det kritisk at spørsmålene er åpne, og ikke lukket som de eksempelvis er i et typisk spørreskjema. Kvalitative intervju tar relativt lang tid å gjennomføre sammenliknet med spørreskjema. Vi som forskere ønsker å få frem kompleksitet og mange nyanser ved fenomenet. Dette har vi forutsetninger for å oppnå ved å gi informantene frihet til å uttale seg om erfaringer og oppfatninger rundt temaet egenberedskap gjennom et semistrukturert intervju. Det vil si at intervjuet baserer seg på en intervjuguide som utgangspunkt, spørsmål, tema og rekkefølge på disse kan variere ut fra hvilken informant man snakker med (Johannessen et al., 2020, s. 108).

For å samle inn mest mulig relevant data til studien er det kritisk at forskeren evner å følge opp svarene til informantene ved å stimulere til at informanten utdyper svarene sine. Kvale og Brinkmann (2015) og Patton (2015) gjengitt i Johannessen et al. (2020, s. 113-114) har noen

konkrete tips i forhold til dette. Et tips er at man stiller oppfølgingsspørsmål som oppmuntrer til refleksjon, eksempelvis «hva mener du?», «kan du klargjøre?», «hvordan opplevde du...?». Videre tips er å oppfordre informantene til å gi detaljerte svar ved å stille konkrete spørsmål. Samt følge opp svar, med operasjonaliserende spørsmål som eksempelvis «hva mener du med?» eller «er dette noe du har opplevd selv?». Videre er det lurt å oppfordre informanten til å gi lange og detaljerte svar ved å være en aktiv lytter ved å gi oppfordrende utsagn som «ja, ja», «fortell mer» og «kan du gi noen eksempler». I tillegg oppfordres man til å vise interesse for informanten, observere kroppsspråket, tenke nøye over dersom man vurderer å avbryte informanten og være forsiktig med hvor nært innpå informanten man går (Kvale & Brinkmann 2015; Patton 2015, referert i Johannessen et al., 2021, s. 113-114).

En god regel er at spørsmålene må være enkle og korte. Unngå lange spørsmål med mange innskutte bisetninger og vanskelige ord, dette vil neppe gi gode svar. Det er også lurt å unngå å stille flere spørsmål på en gang (Johannessen et al., 2020, s. 114).

Med bakgrunn i dette valgte vi å gjennomføre et semistrukturert intervju med en overordnet intervjuguide. Denne intervjuguiden var i hovedsak teoridrevet, med et bevisst valg av spørsmål som kunne besvare problemstillingen vår på best mulig måte. Vi lot oss også inspirere av spørsmål brukt i DSB sine befolkningsundersøkelser (DSB, u.å.b; Johansen & Mjøs, 2022, s. 11). Ifølge Johannessen et al. (2020) er det fullt mulig å bruke spørsmål som er tilgjengelig i slike rapporter så lenge man refererer til kilden, noe vi her åpent gjør (s. 285; Johansen & Mjøs, 2022, s. 11). Vi konsentrerte spørsmålene rundt hva informantene gjør for å ivareta egenberedskap for kriser. For å besvare problemstillingen søkte vi svar på hva informantene definerer som en krise og hva egenberedskap innebærer for hver enkelt informant. Samtidig søkte vi svar på informantenes subjektive oppfatning av risiko, og hvordan det videre påvirker informantenes egenberedskap.

Når det kom til spørsmål knyttet til risiko, og hvilken kunnskap og kjennskap informantene hadde til eksisterende og fremtidig risiko, hadde vi i utgangspunktet formulert noen spørsmål som vi planla å bruke i alle seks intervjuene. De spørsmålene ble imidlertid justerte etter at vi hadde gjennomførte intervju tre, fordi vi følte at spørsmålene våre ikke kom tydelig nok frem. Etter justeringen følte vi at spørsmålene ble mer konkrete samtidig som det ga oss bedre besvarelser i forhold til vår problemstilling. Se vedlegg 3 og vedlegg 4.

Med bakgrunn i at det skulle gjennomføres intervju med påfølgende behandling av personopplysninger sendte vi inn søknad til Sikt – Kunnskapssektorens tjenesteleverandør. Vi

fylte ut meldeskjema for behandling av personopplysninger og avventet godkjenning på denne før vi startet innsamling av data gjennom de kvalitative intervjuene. Godkjenning fra Sikt vedlagt, se vedlegg 1. Umiddelbart etter at godkjenning forelå startet vi innhenting av data.

3.3.2 Valg og rekruttering av informanter

Målet med utvelgelse av informanter i en kvalitativ studie er ikke representativitet, men hensiktsmessighet (Johannessen et al., 2020, s. 59). For å få best mulig svar om fenomenet egenberedskap, var det i første omgang viktig å velge informanter vi trodde var / er interessert i temaet egenberedskap, gjennom å gjøre det som også kalles et strategisk utvalg (Dalland, 2000, s. 79). Når man skal utføre kvantitative studier er det vanlig å gjøre et tilfeldig utvalg for å være i stand til å gjøre statistiske generaliseringer. Det er slike tilfeldige utvalg som ifølge teorien representerer den populasjonene de er trukket fra. I kvalitative studier derimot er det uhensiktsmessig å rekruttere informantene tilfeldig. Målet med kvalitative studier er å skaffe mest mulig kunnskap om fenomenet som studeres og da er det lite hensiktsmessig med statistiske generaliseringer (Johannessen et al., 2020, s. 58). De informantene man velger til å delta i studien må kunne bidra med relevant datamateriale som på best mulig måte besvarer problemstillingen.

Det er mulig å benytte seg av «utvalg med typiske tilfeller», her definerer vi som forskere en del kriterier som skal ligge til grunn for å bli valgt ut til studien. Alle som tilfredsstiller disse kriteriene kan bli valgt til å delta (Johannessen et al., 2020, s. 62). Johannessen et al. (2020) beskriver videre et utvalg som omtales som kvoteutvelgelse eller stratifisert utvalg hvor en viss andel av utvalget kategoriseres etter ulike kjennetegn (s. 63). I vårt prosjekt om egenberedskap brukte vi denne metoden ved at vi satte krav om at informantene skulle bo i ulike boligtyper, som for eksempel enebolig, tomannsbolig, leilighet eller blokk. Bakgrunnen for det var at vi tenkte at type bolig, kanskje kan påvirke i hvilken grad man har mulighet for å oppbevare beredskapsutstyr. Vi satt videre som kriterier at informantene skulle være i ulike faser i livet. I tillegg var det viktig at informantene er lekfolk, det vil si som beskrevet i begrepsavklaringen i kapittel 1, at de er ufaglærte innen egenberedskapsfeltet (Elstad, 2022).

For å rekruttere informanter til studien har valgte vi å ta utgangspunkt i vårt eget nettverk, og tok direkte kontakt med de informantene vi visste fylte kriteriene i studien. Og som vi antok var interessert i og ønsket å reflektere rundt temaet egenberedskap. Vi tok direkte kontakt med informantene for å kartlegge om de var interesserte i å delta. Dette kalles ifølge Johannessen

et al. (2020) personlig rekruttering (s. 71) Disse personene ga oss videre tips om andre mulige informanter som tilfredstilte våre kriterier, noe som i litteraturen omtales som snøballmetoden (Johannessen et al., 2020, s. 71). Vi valgte ut seks informanter og etter at disse seks intervjuene var gjennomført, mente vi at vi hadde fått tilstrekkelig og hensiktsmessig informasjon for å besvare studiens problemstilling med tilhørende forskningsspørsmål. Ifølge litteraturen er det ikke nødvendig å holde på til man når datametningspunktet hvor man får ingen ny informasjon så lenge informasjonen du har fått er passende og hensiktsmessig (Johannessen et al., 2020, s. 74).

Under presenteres en tabell (tabell 2.1) med oversikt over de anonymiserte informantene. Tabellen beskriver alder, kjønn, boligtype og bosituasjon. Vi har valgt å gi informantene i studien fiktive navn presentert i tabell under. De fiktive navnene er hentet fra Norges 50 mest populære navn i 1900-1909 på statistisk sentralbyrå (Statistisk sentralbyrå, u.å).

Tabell 2.1: Oversikt over informanter

Navn	Alder	Kjønn	Boligtype	Bosituasjon
Johan	42	Mann	Enebolig	Bor med familie på landet
Ole	66	Mann	Enebolig	Bor med liten familie på landet
Olav	65	Mann	Leilighet	Bor alene på landet
Anna	62	Dame	Leilighet	Bor alene i tettbebygdstrøk
Hans	33	Mann	Leilighet	Bor med liten familie i byen
Astrid	37	Dame	Enebolig	Bor med familie i tettbebygdstrøk

3.3.3 Gjennomføring av intervju

Før intervjuet startet fikk hver deltaker tilsendt / utlevert et informasjonsskriv hvor informasjon om prosjektet stod beskrevet, se vedlegg 2. Alle deltakerne signerte samtykkeerklæringen før intervjuet startet, noe som er nødvendig ved gjennomføring av slike prosjekter (Johannessen et al., 2020, s. 115). Vi utarbeidet samtykkeerklæringen etter mal for samtykkeerklæring hentet fra nettsiden til Sikt (Sikt, u.å). Intervjuene ble gjennomført digitalt over kommunikasjons- og samarbeidsplattformen Teams, noe som ga både forskere og informanter mulighet til å delta uavhengig av lokasjon. Et intervju ble gjennomført ved at informanten fysisk var til stede sammen med en av forskerne, mens den andre forskeren deltok digitalt. Før intervjuene startet forsikret vi oss om at møtelenken kun var gitt til informanten, og at ingen utenforstående deltok i møtet (Nord universitet, u.å, avsn. 10).

Under intervjuene brukte vi intervjuguide (se vedlegg 3 og 4). Lydopptakene ble gjort med bruk av nettskjema-diktafon-applikasjonen lastet ned på mobiltelefon, i henhold til krav fra Nord universitet. På den måten ble personvernet til informantene ivaretatt, siden lydopptaket da ikke lagres på mobiltelefonen, men sendes direkte til Nettskjema (Nord universitet, u.å, avsn. 10).

I tråd med retningslinjer fra Nord Universitetet ble alle opplysninger som var hentet inn klassifisert før vi besluttet hvilket verktøy vi kunne bruke til å behandle dataene samt hvilke lagringsområder vi kunne benytte for å ivareta personvernet. I tillegg brukte vi notatblokk for å skrive ned umiddelbare tanker og spørsmål vi hadde underveis i intervjuet.

Å benytte lydopptak ga oss en trygghet for at vi fikk med oss det som ble sagt i intervjuet. Samtidig ga det oss som forskere muligheten til å fokusere hundre prosent på intervjusituasjonen. På den måten kunne vi konsentrere oss om informanten og sørge for god kommunikasjon og flyt i samtalen. Samtidig som det ga oss mulighet til å be informanten om å utdype eller konkretisere når det var behov for det (Tjora, 2017, s. 166).

Før hvert intervju spurte vi eksplisitt hver informant om det var greit at vi tok lydopptak av intervjuet. Vi informerte samtidig om at lydopptaket ble lagret på i henhold til krav fra Nord Universitet, og at lydopptakene videre skulle brukes til å transkribere det enkelte intervju ord for ord. Tjora (2017) hevder at informanten kan bli skeptisk til lydopptak selv om de har gitt tillatelse til opptak. Videre hevder forfatteren at noen kan bli nervøse og tenke nøye gjennom alt de sier, noe som kan være litt uheldig. For at flyten i samtalen skal gå så lett som mulig er det essensielt at lydopptakeren er så diskre som mulig og at den ikke skaper mye oppstyr i forhold til tekniske feil (s. 167). Som nevnt brukte vi i henhold til krav fra Nord Universitet applikasjonen Diktafon på mobiltelefon, og det virket som at informantene ikke tenkte nevneverdig over at dette var en lydopptaker og samtalene fløt relativt godt under alle intervju. Digitale intervju kan by på utfordringer i form av tekniske problemer. Vi opplevde derimot at informantene var fortrolige med å gjennomføre intervju digitalt og at det ikke var noen tekniske utfordringer knyttet til å bruke hverken kommunikasjons- og samarbeidsplattformen Teams eller lydopptaker via applikasjon på telefonen.

3.3.4 Forskningsetikk

Som forskere må vi ta hensyn til forskningsetiske retningslinjer utarbeidet av Den nasjonale forskningsetiske komitè for samfunnsvitenskap og humaniora

(NESH). Personopplysningsloven stiller også krav til personer som kan identifiseres må samtykke til å delta (Johannessen et al., 2020, s.46).

Retningslinjene beskriver tre hensyn som er viktige at vi som forskere tenker gjennom. *Informantens rett til selvbestemmelse og autonomi*. Med dette menes den som deltar eller den som har deltatt i en undersøkelse, skal kunne bestemme over sin egen deltakelse. Det er særdeles viktig å informere om at det er frivillig og delta samt at vedkommende skal kunne trekke tilbake sitt samtykke på hvilket som helst tidspunkt uten å begrunne hvorfor (Johannessen et al., 2020, s. 46; Johansen & Mjøs, 2022, s. 17-18).

Videre er det viktig å tenke gjennom *forskerens plikt til å respektere informantens privatliv*; det vil si at deltakeren skal ha rett til å selv bestemme hvem de slipper inn i livet sitt og hvilken informasjon de slipper ut. Her er det spesielt viktig å la informanten lese gjennom intervjuet og det ferdige produktet slik at de kan korrigere eller trekke tilbake eventuelle feilaktige opplysninger eller justere og ta bort opplysninger de ikke ønsker å ha med. De som deltar, må også være sikre på at forskeren har taushetsplikt og ikke kommer til å eksponere deltakerne i studien på en slik måte at de kan identifiseres (Johannessen et al., 2020, s. 46; Johansen & Mjøs, 2022, s. 18).

Det siste hensynet er *forskerens ansvar for å unngå skade*: Man skal forsøke å utsette informantene for minst mulig belastning, dette gjelder spesielt når man samler inn data som berører sårbare og følsomme temaer (Johannessen et al., 2020., s. 46; Johansen & Mjøs, 2022, s. 18). Videre er det viktig å reflektere om temaet som tas opp kan skape ubehag eller skade uten at forskeren kan bidra med terapeutisk bearbeiding i etterkant (Tjora, 2017, s. 175). Temaet egenberedskap er ikke spesielt ømfintlig. Data som samles inn, skal i utgangspunktet ikke gjøre deltakerne spesielt sårbare for negative konsekvenser i ettertid. Det kan allikevel være at enkelte av deltakerne preges av den spente sikkerhetspolitiske situasjonen i Europa og anser sannsynligheten for at en krise kan ramme dem selv og deres nærmeste som mye større enn tidligere. Dette må vi som forskere ta på alvor og vise forståelse for. Samtidig kan et intervju som omhandler egenberedskap, med en informant som kanskje ikke har ofret egenberedskap en tanke, muligens føre til at informanten føler at tiltak må iverksettes umiddelbart. Dette må vi som forskere være bevisst på, og i et slikt tilfelle understreke at egenberedskap er en oppfordring fra DSB og ikke et krav.

Det er også viktig å tenke over at forholdet mellom forsker og informant ikke er helt balansert. Selv om informantene har rett til å trekke seg fra studien når som helst og er

informert om dette, så kan relasjonen mellom forsker og informant etter at de har møtt hverandre under for eksempelvis et intervju gjøre at informanten vegrer seg for å “svikte” forskeren ved å trekke seg (Tjora 2017, s. 48).

I forkant av intervjuene ble informantene tilsendt informasjonsskriv og samtykkeskjema. Enkelte respondenter har signert og sendt i retur, mens andre har signert på papir i forkant av intervjuet. Alle informanter i studien er anonymisert med fiktive navn slik at det blir vanskeligere og knytte disse til en gitt person.

3.3.5 Transkribering

Rett etter at intervjuene var gjennomført gikk vi gjennom notatene våre, diskuterte og noterte ned observasjoner vi hadde gjort oss under intervjuene. Så snart vi var ferdige med alle intervjuene startet vi med transkriberingen, det vil si at vi gjorde den muntlige samtalen om til ord (Dalland, 2000, s. 153). Dette for å sikre oss at vi husket mest mulig av de tankene og refleksjonene vi hadde gjort oss under intervjuene. Transkriberingen gjorde vi selv og fikk i så måte mulighet til å gjenoppleve intervjuene på nytt. Ifølge Dalland (2000) er det mye informasjon som kan gå tapt i denne prosessen. Når vi gjorde den muntlige samtalen om til tekst så mistet vi både mimikken, nyansene i stemmen og kroppsspråket til informantene. Derfor var det kritisk at vi hadde gjort notater underveis slik at vi hadde mulighet til å fange opp mest mulig av den opprinnelige samtalen (s. 153). Ved å gjennomføre transkriberingen selv hevder Tjora (2017) at det er mindre sjanse for at det får negativ betydning for analysen av datamaterialet i ettertid (s. 175). Transkribering er vanskelig, og det er ofte nødvendig å være mer detaljert enn du tror er nødvendig når du transkriberer. Det er vanlig å transkribere på nynorsk eller bokmål, men det må også vurderes om man skal ta med særegne dialektord. Noen dialektord kan ha en egen betydning og er derfor verdt å ta med (Tjora, 2017, s. 174). Vi transkriberte på bokmål og inkluderte noen få dialektord som vi mente det var verdt å ta med.

3.3.6 Behandling av datamaterialet

For å være i stand til å hente ut det vesentlige fra datamaterialet så er det nødvendig å redusere mengden data, identifisere mønstre og lage et rammeverk som gjør dette mulig. I kvalitative studier er det tre måter å redusere datamaterialet på: «(1) Tverrsnittbasert og kategorisk inndeling av data, (2) kontekstuell dataorganisering og (3) bruk av diagrammer og tabeller» (Johannesen et al., 2020, s. 168). En tverrsnittbasert og kategorisk inndeling av data, handler om å kode og kategorisere tekst ved å sette en «merkelapp» på funn i datamaterialet

og finne en meningsfull inndeling på tvers av materialet. Dette kan gjøres manuelt eller ved hjelp av computer-aided qualitative data analysis (CAQDAS) som hjelper forskeren å kode, analysere og fremstille kvalitativt forskningsmateriale. Fordelen med å bruke slik programvare er at det er mye enklere og raskere å hente frem tekst og koder dersom du har store mengder data. Bruk av CAQDAS krever at man lærer seg programvaren som videre kan bidra til at man selv ikke får brukt kreativiteten sin i analysen av datamaterialet (Johannessen et al., 2020, s.165-168). I denne studien var ikke datamaterialet så stort at vi så noen hensikt i å lære oss et nytt dataprogram. Vi organiserte, administrerte og analyserte informasjonen i datamaterialet manuelt.

3.4 Valg av analysemetode

Som analysemetode for studien har vi valgt å bearbeide data ved hjelp av tematisk analyse (Braun & Clarke, 2006, s. 77-101). Tematisk analyse er en beskrivende presentasjon av kvalitative data, hvor formålet er å formidle det tematiske innholdet i dataene ved å identifisere felles temaer som har betydning i forhold til problemstillingen (Braun & Clarke, 2006, s. 82). Analysemetoden anses å passe godt dersom man behandler et tema det er forsket relativt lite på fra før. Videre kan denne analysemetoden danne grunnlag for uventede funn og innsikter. Braun og Clarke (2006) hevder at tematisk analyse egner seg godt for uerfarne forskere, siden metoden både er enkel å lære seg og enkel å gjennomføre (s. 94).

Hensikten med tematisk analyse er å identifisere, analysere og rapportere mønstre eller ulike tema i datamaterialet som er samlet inn. I vårt tilfelle i de transkriberte intervjuene. Den tematiske analysen som presenteres av Braun og Clark (2006) deles inn i seks steg: gjøre seg kjent med dataene, lage innledende koder, finne tema, vurdere tema, definere og navngi tema og til slutt produsere rapport ved å hente ut og analysere de dataene som er relevante og besvarer problemstillingen i studien (s. 87). Under følger en gjennomgang av de ulike stegene basert på Braun og Clark (2006) sin artikkel: *Using thematic analysis in psychology* (s. 87-95).

Første steg i analysen består i å gjøre seg kjent med de data som er samlet inn. Dette ble gjennomført ved at vi som forskere selv transkriberte alle intervju i sin helhet. Allerede under gjennomgang av datamaterialet og transkriberingsprosessen gjorde vi oss noen tanker om mulig mønster, koder og temaer.

Under steg to i analysen startet vi med å lage en liste over innledende koder som kunne være aktuelle å organisere dataene etter. De innledende kodene var i hovedsak teoridrevet,

eksempler på dette er: «iverksatte tiltak», «planlagte tiltak», «risikopersepsjon» og «hendelser som lett hentes fra minnet». Vi startet innledningsvis med elleve koder, hvor av fire av kodene også hadde underkoder. For eksempel hadde koden «iverksatte tiltak», underkodene «hva har du gjort» og «hvorfor har du gjort det». Datamaterialet opplevdes innledningsvis som overveldende og ustrukturert. Vi satte farge på de ulike kodene for å lettere finne igjen data i teksten som kunne knyttes til de ulike kodene. Vi jobbet oss gjennom alle intervjuene og la på farge i teksten som samsvarte med de kodene vi hadde laget. Etter hvert som vi jobbet oss gjennom rådataen oppdaget vi nye koder som var relevante å bruke opp mot problemstillingen i studien, samt at noen av kodene vi brukte innledningsvis ble endret. Vi trakk ut relevant tekst og sitater fra datamaterialet og sammenstilte alle funn opp mot kodene i et Excel-skjema. Skjemaet ga oss en god oversikt over relevante data sett opp mot problemstillingen. Underveis i arbeidet ble kodene justert slik at ikke alt fløt inn i hverandre. Etter hvert som vi følte at vi hadde funnet de riktige kodene, gikk arbeidet med analysen lettere. Det ble en prosess med prøving og feiling, hvor vi hele tiden samarbeidet fortløpende. Vi endte opp med totalt tolv koder, hvor fire av disse hadde totalt elleve underkoder.

I steg tre av analysen så vi alle kodene under ett opp mot problemstillingen og identifiserte overordnede tema til kodene. I denne fasen benyttet vi tabell i regnearket Excel, forskningsspørsmål og overordnet problemstilling for å finne passende tema.

I fase fire revurderte vi temaene og gikk gjennom hvilke temaer som ga dybde og empirisk relevans. Vi opplevde ved denne gjennomgangen at vi hadde tatt med sitater og datamateriale som nødvendigvis ikke gav merverdi. Vi opplevde også at det kom frem uventede forhold knyttet til problemstillingen, noe som styrker nytteverdien av å bruke denne analysemetoden. Overordnet mål med denne fasen er å ha en god forståelse av hva de ulike temaene er og hvilken historie de forteller om dataene som er samlet inn (Braun & Clark, 2006, s. 92).

Steg fem i analysen bestod i å definere de ulike temaene og navngi disse. Her handlet det om finne essensen i hva hvert tema handlet om, samt unngå at temaene ble for mangfoldige og komplekse. Hovedtema og undertema knyttet til forskningsspørsmålene presenteres i neste delkapittel. Steg seks og siste fase i tematisk analyse består i å drøfte analysen opp mot problemstilling og teori noe som presenteres i kapittel 5.

Ved å bruke tematisk analyse av Braun & Clark (2006) med sine seks steg for å analysere data ble grunnlaget for drøftingen lagt. Analyseprosessen innebar en konstant bevegelse frem og tilbake mellom de ulike fasene etter hvert som vi avdekte nye aspekter i analysen.

3.4.1 Identifisering av tema

Braun og Clark (2006) refererer til Boyatzis (1998) som viser til at temaer kan identifiseres på et semantisk, eller latent nivå (Boyatzis, 1998, referert til Braun & Clark, 2006, s. 84). Ifølge Braun og Clark (2006) fokuserer man i en tematisk analyse primært på et av disse to nivåene når man identifiserer temaer (s. 84). Metoden er likevel så fleksibel, at man kan tillate seg bruk av forskjellige kombinasjoner (Braun & Clark, 2006, s. 84). Vi har valgt en kombinasjon hvor vårt første tema, forebygging- og forberedelsesfasen er indentifisert på et semantisk nivå, og hvor vi i vår analyse ikke leter etter noe utover det informantene eksplisitt har sagt. Mens vårt andre tema investere i egenberedskap er identifisert på et latent nivå, hvor vi analyserer det informantene har sagt implisitt (Braun & Clark, 2006, s. 84). Grunnen til at vi valgte å gjøre det på denne måten er at vi vurderer det som mest hensiktsmessig, fordi tema forebygging- og forberedelsesfasen er identifisert for å besvare på forskningsspørsmål en. Tema to er identifisert for å svare på forskningsspørsmål to.

Følgende hovedtema og undertema ble identifisert gjennom tematisk analyse. Disse danner grunnlaget for drøftingen i kapittel 5.

For forskningsspørsmål 1: Har lekfolk planlagt og / eller iverksatt tiltak for å redusere konsekvensene av en krise? Ble hovedtemaet *Forebygging- og Forberedelsesfasen*, identifisert. Det ble knyttet fire undertema til dette:

- Informantens definisjon av begrepet krise
- Egenberedskap
- Iverksatte tiltak
- Elementer av beredskapsutstyr

For forskningsspørsmål 2: Hvorfor forbereder lekfolk seg på kriser? Ble hovedtemaet *investere i egenberedskap* identifisert. Her ble det videre knyttet tre undertema:

- Tiden før krisen
- Nyhetsoppdatering
- Selvopplevde- og pågående kriser

3.5 Studiens forskningskvalitet

I all forskning er det viktig å vurdere dataens pålitelighet (reliabilitet) og gyldighet (validitet) slik at vi kan unngå eventuelle fallgruver.

Pålitelighet handler om at data som samles inn må være pålitelige. Med pålitelig så menes det hvor nøyaktige undersøkelses data er, hvilke data som brukes, hvordan de er samlet inn og hvordan data er behandlet. Høy pålitelighet er knyttet til om det er mulig å innhente samme resultat om studien gjennomføres flere ganger (Johannessen et al., 2020, s.27). I kvalitative studier er det lite hensiktsmessig å ha høye krav til reliabilitet, da det ikke benyttes særlig strukturerte datainnhentingsmetoder. På en annen side kan forskeren styrke påliteligheten ved å gi leseren en inngående beskrivelse av konteksten og en detaljert fremstilling av fremgangsmåten som er brukt i studien (Johannessen et al., 2020, s. 250). Det var ikke mulig å gjennomføre alle intervju i studien vår på lik måte. Intervjuene ble justert underveis for å gi en mer konkret og presis fremstilling av spørsmålene. Å vurdere påliteligheten er vanskelig, men det har blitt gjennomført en del tiltak som styrker og ivaretar påliteligheten i studien vår.

For å styrke studiens pålitelighet var vi bevisste på å unngå å stille ledende spørsmål. Vi benyttet applikasjon på mobiltelefon som lydopptaker. Dette gjorde at vi kunne innta en mer aktiv lyttende rolle. Vi stilte oppfølgingsspørsmål for å få ytterligere informasjon om relevante tema og oppklaringsspørsmål der vi var i tvil om hva informantene mente. Vi gjennomførte i tillegg all transkribering selv, noe som er positivt for påliteligheten i studien, da det bidrar til nøyaktighet i registrering av data, ved å sikre nøyaktig gjengivelse av det som ble sagt i intervjuene. Alle disse tiltakene mener vi bidrar til å styrke studiens pålitelighet.

For å beskrive kvaliteten på forskningen er det også viktig å vurdere studiens validitet. Det skilles da mellom troverdighet (intern validitet) og overførbarhet (ekstern validitet) (Johannessen et al., 2020, s. 250).

Intern validitet handler om metoden som er brukt undersøker det den har til hensikt å undersøke. Det vil si i hvilken grad vår fremgangsmåte og funn reflekterer formålet med studien og representerer virkeligheten (Johannessen et al., 2020, s. 250). En styrke i vår studies troverdighet er at vi sendte ferdig transkriberte intervjuer til informantene for å få bekreftet at innholdet var korrekt gjengitt. Når vi i tillegg er to forskere som jobber sammen og analyserer det samme datamaterialet så kan det være en styrke for troverdigheten i studien ved at vi får en bekreftelse fra hverandre ved å ha samme fortolkning av materialet.

Ekstern validitet handler om overførbarhet og om studiens resultater kan være gyldige i andre sammenhenger. Overførbarhet er hvorvidt man lykkes med å etablere beskrivelser, begreper, fortolkninger og forklaringer som er nyttige på andre områder enn det man studerer.

Overførbarheten kan styrkes ved at man gir fylldige beskrivelser av detaljene i fenomenet man studerer (Johannessen et al., 2020, s. 250).

Selv om vår studie undersøker få enheter som gir liten ekstern gyldighet så har funnene god pålitelighet ved at intervjuobjektene er valgt fra et bredt spekter. For å reflektere mangfoldet der ute har vi forsøkt å velge mennesker med ulik alder, arbeidsplass, sivilstand, bosituasjon og boligtype. Det må allikevel påpekes at det kan være en svakhet for oppgaven å forsøke å inkludere mangfold i relativt få intervjuer. Det vil derfor ikke gi grunnlag for å trekke generelle konklusjoner basert på de ulike kategoriene den enkelte informant representerer. Hvorvidt funnene er dekkende for befolkningen i sin helhet vil ikke studien gi svar på, men den vil gi en indikasjon på hvordan den enkelte forbereder seg på kriser.

3.6 Kritisk blikk på egen forskerrolle/svakheter ved studien

Innledningsvis i de første intervjuene følte vi at vi ikke fikk så konkrete svar på spørsmålene vi stilte. Vi justerte derfor intervjuguiden underveis og fikk mer konkrete svar etter hvert. For å gi svar på problemstillingen har det vært vanskelig å finne frem til relevante forskningsspørsmål som kan bidra til å svare ut problemstillingen. En årsak til dette kan være at vi er relativt uerfarne forskere og ikke lykkes så godt som vi skulle ønske med intervjuguiden opp mot forskningsspørsmålene. Videre kan vår relasjon til informantene påvirke intervjusituasjonen i større eller mindre grad. Sted for intervjuet kan ha påvirkning på utfallet. Det er viktig å få informanten til å føle seg trygg i situasjonen og en god ramme for dette kan være at intervjuet gjennomføres på et nøytralt sted (Johannessen et al., 2020, s.116). Hvordan vi som intervjuere oppfattes av informanten kan også ha påvirkning på informasjonen som kommer frem. Videre kan manglende erfaring og interesse hos forskeren bidra til et negativt utfall av intervjuet og at forskeren ikke får det han trenger fra informanten. En påfallende interesse kan også ha denne effekten (Johannessen et al., 2020., s.116). Det er viktig å være klar over at ulike faktorer kan påvirke informasjonen du får ut av informanten. Ved å være klar over disse faktorene og gjøre tiltak som reduserer sannsynligheten for et uheldig utfall er det større sjanse for at du kan lykkes bedre i intervjusituasjonen.

Tematisk analyse er ikke uten ulemper, den store fleksibiliteten til denne analyse metoden kan gjøre at det blir vanskelig å finne ut hvilke data man skal fokusere på. Videre har denne

analysemetoden begrensinger når det gjelder fortolkning av datamaterialet utover en ren beskrivelse av materialet så lenge det ikke brukes innenfor et teoretisk rammeverk. En annen svakhet ved tematisk analyse er at det kan bli mismatch mellom data og analytisk påstand eller mellom forskningsspørsmål og type tematisk analyse (Braun & Clark, 2006, s. 97).

4.0 Empiriske funn

Dette kapittelet vil gi en presentasjon av hovedfunnene fra vår kvalitative undersøkelse, som ble utført for å besvare problemstillingen *Hva gjør lekfolk for å ivareta egenberedskap for kriser*. Dataene som presenteres er innhentet gjennom dybdeintervju med seks informanter.

Gjennom den tematiske analysen fremkom det to overordnede temaer:

- 1) Forebygging- og forberedelsesfasen
- 2) Investere i egenberedskap

Det fremkom i tillegg til de to overordnede temaene, syv undertema. Hovedtema 1 forebygging- og forberedelsesfasen har fire undertema: informantens definisjon av begrepet krise, egenberedskap, iverksatte tiltak og elementer av beredskapsutstyr. Hovedtema 2 investere i egenberedskap har tre undertema: tiden før krisen, nyhetsoppdatering og selvopplevde- og pågående kriser. Empiri som presenteres i hovedtema 1 er spesifikt kodet for å svare ut forskningsspørsmål 1: Har lekfolk planlagt og / eller iverksatt tiltak for å redusere konsekvensen av en krise? Og empiri som presenteres i hovedtema 2 er spesifikt kodet for å svare ut forskningsspørsmål 2: Hvorfor forbereder lekfolk seg på kriser? Funnene som presenteres vil i masteroppgavens kapittel 5 drøftes opp mot det teoretiske rammeverket presentert i kapittel 2, og ende opp i to del konklusjoner, som videre vil gi oss et godt grunnlag for å svare ut masteroppgavens problemstilling *Hva gjør lekfolk for å ivareta egenberedskap for kriser?*

Hovedfunnene er presentert på en objektiv måte. Det gjengis både direkte sitat og indirekte sitat fra informantenes utsagn. Direkte sitat er tydelig markert ved at de står med innrykk og anførselstegn. I tillegg henvises det direkte til den aktuelle informanten med fiktivt navn, som beskrevet i masteroppgavens kapittel 3.3.2. Sist nevnte gjør seg også gjeldene for indirekte sitat. Når det gjelder direkte sitat er noen deler av utsagnet utelatt, det er markert med tre punktum inne i skarpe klammer, slik: [...]. Noen steder har vi unnlatt å referere direkte til informanten, dette er gjort for å ivareta informantenes anonymitet. Når vi siterer informantene har vi valgt å sette alle sitat med innrykk også sitat under 40 ord, vi er klar over at dette avviker fra APA standard, men vi mener denne fremstillingen gir et ryddig og oversiktlig inntrykk. For å skape god flyt i empiri kapitelet blir det også sitert noen teoretiske momenter, det er gjort med henvisning til forfatter. Noen få utsagn er gjengitt både i hovedtema 1 og hovedtema 2, da vi mener de er både relevant og gir verdifull innsikt for begge undertemaene.

Vi velger her og presentere samme tabell som vist i masteroppgavens kapittel 3.2.2 med oversikt over informanter, og på den måten gjøre det mere oversiktlig for leser.

Tabell 2.1: Oversikt over informanter

Navn	Alder	Kjønn	Boligtype	Bosituasjon
Johan	42	Mann	Enebolig	Bor med familie på landet
Ole	66	Mann	Enebolig	Bor med liten familie på landet
Olav	65	Mann	Leilighet	Bor alene på landet
Anna	62	Dame	Leilighet	Bor alene i tettbebygdstrøk
Hans	33	Mann	Leilighet	Bor med liten familie i byen
Astrid	37	Dame	Enebolig	Bor med familie i tettbebygdstrøk

4.1 Forebygging- og forberedelsesfasen

I dette hovedtemaet vil det presenteres empiri knyttet til forskningsspørsmål 1: Har lekfolk planlagt og / eller iverksatt tiltak for å redusere konsekvensene av en krise? Gjeldene hovedtema er som tidligere beskrevet indentifisert på et semantisk nivå (Boyatzis, 1998, referert til Braun & Clark, 2006, s. 84). Dette hovedtemaet har fire undertemaer:

- 1) Informantens definisjon av begrepet krise, 2) Egenberedskap, 3) Iverksatte tiltak og
- 4) Elementer av beredskapsutstyr.

4.1.1 Informantens definisjon av begrepet krise

Dette undertemaet handler om hvordan informantene definerer begrepet kriser. Det finnes som redegjort for i tabell 1.1 kapittel 2.1 et utstrakt spekter av kriser som kan oppstå både på internasjonalt-, nasjonalt og lokalt nivå. Og som videre kan få konsekvenser samfunnet som helhet, og for mennesker på individ nivå. Informantenes egne definisjoner av begrepet krise har likehetstrekk med definisjonene presentert i teorien i kapittel 2. En krise består av mange dimensjoner og informantenes egne definisjoner underbygger dette.

Johan definerer krise som:

«En situasjon som gjør at vi må snu om på hverdagen vår, og ikke nødvendigvis har alle de tilgangene vi har i hverdagen sånn som den er i dag [...]».

Hans sin definisjon underbygger dette videre med å si:

«Jeg vil definere begrepet krise som en hendelse hvor ens egen evne til å håndtere den enten er avklart eller at vi ikke evner å håndtere den. Det kan eventuelt også være det

at den hendelsen, en uønsket hendelse, kommer til å kreve så mye ressurser at det ikke kan opprettholde din normale funksjon eller drift».

Astrid har omtrent samme forståelse og definerer krise som:

«Det er når det en uventet situasjon som oppstår, ehm, der du gjerne ikke helt vet verken varighet eller utfall. Ehm. Også at du har, at du må ta til takke med de ressursene som du har, tilgjengelig da. Også blir det jo egentlig å agere der etter, for å komme deg ut av det eller finne en løsning».

Anna definerer krise ved å uttrykke følgende:

«[...] kriser det er på ulike nivå, det kan være en kriser på altså på sånn, på personlig nivå sant, [...]. Og så kan det være de små hverdagslige krisene [...]. Også er det den dere egentlig er inne på da, som er den krisen jeg tenker på er veldig aktuelt nå, på hva skjer i den verden som vi lever i, i forhold til, i forhold til, krigen i Ukraina, verdenssituasjonen, verdensbildet, ehm, tenker jeg og, er en krise. Så jeg definerer egentlig kriser på ulike, ulike nivå sånn sett».

Olav har en oppfatning om at en krise er:

«En krise kan jo være så mangt, det finnes mange type kriser. Du har pandemien, den var jo en krise. Krigen i Ukraina er jo en krise. Selvoppnevnt krise i for eksempel internasjonale operasjoner».

Ole forsterker begge disse utsagnene ved å si at:

«Krise er en personlig tolkning av noe som skjer rundt deg og er større enn deg selv i den sammenhengen her».

Alle disse definisjonene av begrepet krise som fremstilles fra informantene, underbygger og forsterker at det er flere dimensjoner av begrepet krise. Gjennom definisjonene fremkommer også en form for likhet som bidrar til en felles forståelse: at krise er en situasjon som påvirker hverdagen i negativ forstand, samtidig som det påvirker vår evne til å opprettholde normal drift. Det er flere som mener det er viktig å iverksette tiltak for å opprettholde eller finne tilbake til normaltilstand.

4.1.2 Egenberedskap

Dette undertemaet handler om hva begrepet egenberedskap innebærer for informantene. Selv om det ikke ble satt et krav om at informanten skulle ha inngående kjennskap og kunnskap til

temaet egenberedskap for å delta i studien, ble det gjort et strategisk utvalg av informanter som vi i utgangspunktet trodde var interessert i temaet egenberedskap. Ut fra et helhetlig perspektiv på intervjuene og transkripsjonene, tolkes alle informantene som både interessert og engasjert i temaet egenberedskap. Alle informantene bekrefter at de har kjennskap til DSB sin anbefaling om at husstander i Norge bør være forberedt på å klare seg selv i tre døgn dersom strøm, vann eller internett er borte (DSB, 2020). Egenberedskap er dermed et kjent tema for alle seks informantene som deltar i studien.

Informantenes egne utsagn knyttet til egenberedskap inneholder fellestrekk som gir dem en viss likhet. Det fremkommer både direkte og indirekte at egenberedskap innebærer en form for forberedelser, noe man gjør «før» et potensielt møte med en uønsket hendelse eller krise. Det fremkommer direkte gjennom Hans sitt utsagn:

«Egenberedskap er i den grad man har gjort forberedelser på å håndtere uønsket hendelser [...]».

Det samme gjelder Anna som sier at:

«Egenberedskap innebærer at jeg skal være forberedt visst det oppstår en krise, men den krisen tenker jeg er mer i forhold til dette som handler om samfunnsberedskap. Altså, det er visst strømmen skulle gå, visst vannet skulle bli borte, sånne ting».

Anna trekker her frem to sårbarheter vi har i samfunnet, vår avhengighet til strøm og vann. Det at man bør være forberedt på at tilgangen til strøm og vann ikke fungerer slik den skal, er to av hovedgrunnene til at DSB oppfordrer befolkningen til å bedre sin egenberedskap (DSB, 2018, s. 2). Astrid bruker ikke ordet forberedelse direkte, men det fremkommer indirekte at det handler om forberedelser. For Astrid innebærer egenberedskap å ha forsyninger og utstyr tilgjengelig hjemme, og i så måte ikke være avhengig av kontinuerlig tilgang på varer og tjenester. Videre tolkes det at egenberedskap for Astrid innebærer å være forberedt på å dekke grunnleggende fysiologiske behov som mat og varme. For Astrid innebærer egenberedskap:

«Det er å sørge for at jeg og mine, holdt på å si i mitt hus da visst jeg skal ta egenberedskap til bosted, at jeg har det som trengs for at vi skal holde oss både varm, mett, ehm, også prøve å ha kommunikasjon med resten av verden, ehm, at det går an å leve da, uten at du har de vanlige tilgangene på å kunne gå på butikken når du vil og sånn, men at du skal kunne greie deg selv en viss periode».

Johan sitt utsagn inneholder likhetstrekk. Han bruker ordet “forhåndsregler” som tolkes som noe man gjør i forberedelsesfasen før en uønsket hendelse eller krise inntreffer. Samtidig trekker han frem det fysiologiske behovet varme. Før Johan svarer på hva egenberedskap innebærer, nevner han ulike typer kriser som gjør at en må snu om på hverdagen, og som kan medføre at man ikke nødvendigvis har tilgang til de godene man vanligvis har.

Johan sier følgende om egenberedskap:

«Da tenker jeg først og fremst på at vi tar noen forhåndsregler for å klare oss på egenhånd i en liten periode visst det er den type kriser som vi nettopp snakket om oppstår. At en...jah...har tenkt litt igjennom ting på forhånd, mister en strøm er det jo en fordel at man kan kunne ha litt varme i huset allikevel».

Både Astrid og Johan trekker frem at egenberedskap innebærer at man skal klare seg selv en periode. Det er i tråd med den bakenforliggende årsaken til at DSB ber alle husstander i Norge ta noen enkle grep, slik at man er i stand til å klare seg selv i minst tre døgn dersom en hendelse oppstår (DSB, 2018, s. 2). Det at egenberedskap innebærer at man skal være i stand til å klare seg selv i minst tre døgn dersom en hendelse oppstår, kan implisitt tolkes ut fra Ole sitt utsagn også. Ole sier at:

«Egenberedskap består av seighet og utholdenhet i en gitt situasjon som tilsier at du bør komme deg til en annen situasjon. At det er fysisk, at du må forflytte deg fra et område til et annet eller at du må forberede deg på å være lengre der du er».

Olav sitt utsagn kan ikke knyttes til fysiske forberedelser, for han innebærer egenberedskap å være mentalt forberedt. For Olav innebærer egenberedskap:

«Det er oppi hodet mitt, mentalt forberedt på at noe kan skje. Det kan skje fort og det kan skje litt på sikt eksempelvis noe som eskalerer [...]».

Ut fra funnene i studien kan vi trekke ut at informantene ser på egenberedskap som en form for forberedelse og forebygging mot uønskede hendelser. Det er en fordel med tanke på at de kan bidra til å avlaste myndighetenes ressurser i en krisesituasjon. Noen av utsagnene sier noe om hvilke uønskede hendelser informantene har i tankene, det er bortfall- av strøm og vann. Som vi ser innebærer egenberedskap for noen av informantene å ha forsyninger og holde boligen varm, og vil med det unngå å sitte uten mat hjemme, eller å fryse i en krisesituasjon.

4.1.3 Iverksatte tiltak

Dette undertemaet handler om i hvilken grad informantene har iverksatt tiltak for å sørge for at man har det mest essensielle om en krise først skulle oppstå. DSB kommer i sin brosjyre *Du er en del av beredskapen i Norge - Råd om egenberedskap* (DSB, 2020, s. 3; Johansen & Mjøs, 2022, s. 10; Vedlegg 5) med et listet eksempel over ting man kan ha i hus for å klare seg selv i minst tre døgn dersom en hendelse oppstår. Vi valgte å presentere denne listen visuelt ved bruk av vedlegg 5, samtidig som vi gjorde en muntlig gjennomgang av innholdet i fem av de seks intervjuene vi gjennomførte. I det ene intervjuet leste informanten innholdet selv. Dette var fra vår side et bevisst valg, ikke for at vi konkret skulle undersøke hva informanten hadde i forhold til det som listes, men for at innholdet skulle brukes som et bakteppe under alle seks intervjuene.

Det var noen av informantene som hadde iverksatt tiltak for å styrke sin egenberedskap i forhold til anbefalingen. Johan hadde blant annet gjort følgende:

«[...] Vi har kanskje kjøpt opp til ekstra med havregryn og andre tørrvarer og litt mer hermetikk. Altså vi har alltid et sånt backup lager på det, men, men det har nok blitt litt større. Jeg ser at det har blitt litt større, og jeg tror kanskje det er litt sånn ubevisst, det er ikke bevisst handlet inn for krisesituasjoner, men ja».

Dette lageret er ikke bevisst handlet inn for krisesituasjoner, men heller en litt mer ubevisst handling. Johan har også gått til anskaffelse av to 25 liters vanntanker han kan ha vann på og jodtabletter. Johan har som et resultat av det 50-60 liter vann stående, det er ifølge han både beredskap og komfort.

I forhold til hvilke tiltak han har iverksatt så sier han:

«[...] gikk jeg fra å ha noen 1,5 l med vann stående til å kjøpe to 25 liter vanntanker som jeg fylte opp. [...] Så når har jeg jo 50-60 L stående. Men det er litt sånn, både beredskap og komfort. For det er litt komfort, sånn i det øyeblikket vannet forsvinner og en må ut og hente. Og så skal man ha noe å hente vannet i [...]».

Anna har ikke gjort noen tiltak da hun føler hun har det hun trenger av det som står i anbefalingen fra DSB (DSB, 2020, s. 3). Anna sier videre at dette er ting hun har til enhver tid, i hovedsak fordi hun er en veldig strukturert person. I tillegg til at hun handler inn litt ekstra når varer hun trenger er på tilbud. Astrid forteller at hun ikke direkte har iverksatt tiltak, men at hun har et lager som hun til stadighet fyller på. Når det gjelder gass så sørger

hun alltid for å ha en ekstra beholder av dette. Astrid sier dette om de tiltakene hun har iverksatt:

«Nei, holdt jeg på å si, eller jeg har jo det lageret på en måte, ehm, forholdsvis jevnlig, eller maten, du må jo sjekke at ting ikke går ut på dato og sånt sant, vi bruker jo gass til grilling sant, og jeg passer alltid på at vi har en ekstra, minimum. Ehm. Men sånn uavhengig av årstid sant, ved, det er jo noe vi sørger for å få på plass om sommeren, sånn at veggene i garasjen er fullstabled, det pleier å holde, i hvert fall i, vi bruker jo ikke opp alt i løpet av en vanlig sesong og vi fyrer jo nesten daglig».

De andre informantene svarer at de ikke har iverksatt konkrete tiltak. Det kom frem av studien at alle informantene mente de var godt forberedt på en krise sett i lys av at de hadde det som er anbefalt fra DSB (DSB, 2020, s. 3). Dette var ikke et aktivt valg for alle, men heller et resultat av livsstil, og undersøkelsen viste videre at det var få informanter som aktivt hadde iverksatt tiltak for å øke sin egenberedskap.

4.1.4 Elementer av beredskapsutstyr

Dette undertemaet handler om hvilke elementer av beredskapsutstyr den enkelte har hjemme fra før. Dette ses på som det beredskapslageret man har eller utstyr man har i hus uavhengig av anbefalingene til DSB (DSB, 2020, s. 3), Det vil si at den enkelte ikke har utført konkrete tiltak eller gått til anskaffelse av materielle ressurser på listen etter anbefalingene til DSB (DSB, 2020, s. 3), men at de har dette som resultat av slik de tenker eller den livsstilen de har valgt. Et fellestrekk for de fleste informantene er at de ikke har iverksatt konkrete tiltak i forhold til å sin egenberedskap. Det er derimot sånn at de fleste har en god del av det som er anbefalt fra DSB fra før (DSB, 2020, s. 3). Johan forteller at han har en del ved, propanovn, gasskjøkken, gassgrill, hermetikk, tørrmat og en fryser full av mat. Han forteller videre at han ikke har alt som DSB anbefaler, men mener allikevel at han har tilstrekkelig sånn at han og familien klarer seg i minimum tre døgn. Johan svarer at han har utført noen beredskapstiltak:

«Ja vi har rikelig med ved. Også kjøpte vi oss en propanovn. Og har to flasker som vi veksler på der. Det var jo litt nå i forhold til at det var ganske kaldt i vinter, for å få jevnere temperatur i huset, men den kan jo brukes i en sånn situasjon og, og en slik propan flaske vil jo holde en liten uke på oppvarming av i hvert fall en begrenset del av huset. Jeg har jo stort sett alltid en full propanflaske stående. I tillegg til den som står på ovnen».

Han forteller også at de er glade i friluftsliv og derfor har soveposer, tepper, radio, batteri, lommelykter, powerbanker og en gammel enkel Nokia mobiltelefon som det kun er mulig å ringe med og sende tekstmeldinger med. Han hevder at det er tilfeldig at han har disse tingene i hus. Olav har også en god del ting stående fra før og sier at han har hermetikk, vann, rensutstyr til vann, egen brønn, drivstoff, klær, vedovn, gassgrill og en DAB-radio. Ole avslutter med følgende:

«Glad for at jeg har en båt, da kan vi ut å fiske».

Olav har heller ikke iverksatt noen konkrete tiltak, men er mentalt forberedt og sier han har det meste på listen fra før og mener han ikke har utfordringer med å klare seg selv i tre døgn. Da han ble spurt om hva han har fra før svarte han:

«Jeg har det meste på listen og heldigvis så har jeg en bobil. Der har jeg det meste på plass. Så har vi en hytte hvor det er vedfyring og der har vi også et lager av tørrmat. Ellers er jeg ganske avslappet sett mot tre døgn».

Anna forteller at hun har litt mindre enn det som anbefales. Hun har for eksempel ikke vann, men et lager av Coca Cola og innser at det ikke er ideelt å verken drikke eller lage mat av. Hun har derimot et lager av mat i fryseren, og en del tørrmat stående. Hun har også gått til innkjøp av gassovn på grunn av høye strømpriser. Anna sier:

«[...] Jeg har en gassovn. Det har jeg anskaffet meg nå, på grunn av at strømmen er dyr da, men det har jeg ja. Sånn sett så kan en ha en beredskap, i forhold til at en har en ekstra tanke med gass i forhold til det».

Hans forteller at han har nok mat til en uke og kanskje to om han er sparsom. Videre har han mye turutstyr og redskaper til å forsvare seg selv som håndvåpen, kniver og økser, han har munnbind, gassdrevet grill, lommelykter, batterier, soveposer og flere dyner. Dette er et resultat av livsstil for Hans og han sier følgende:

«[...] Vi har gassdrevet grill, lommelykter, vi har batterier, soveposer og flere dyner. Igjen mye tilfeldigheter gjennom livsstil som gjør at vi har den beredskapen, men jeg tror uansett at jeg ville gjort det».

Astrid sier at hun og mannen har mye turutstyr, ved, gass, tepper, soveposer, lommelykter, DAB radio, mobillader og batteri. Hun sier direkte at:

«Så har jeg jo en ektefelle som er veldig glad i alle mulige sånne duppe-ditter. Så stormkjøkken, alle tur og friluftsliv-opplegg, det er jo og på plass og ehm, ja, den biten. Men det er jo fordi vi bruker det jo og jevnlig».

Videre sier Astrid også:

«I forhold til varme så er det jo både ved, matlaging, gass, ehm, tepper og soveposer, ehm, også har jeg muligheten til å stenge av rom slik at du har et mindre rom og varme opp eller område og oppholde deg på, ehm, ehm, vi er heldige at vi har en hage visst vi må bruke den i forhold til toalett».

I tillegg bekrefter Astrid at hun har lommelykter, og eventuelt batteri til DAB radio og mobillader. Og at batteri er noe hun har en haug av, det er noe de handler inn i desember, slik at de er klar julaften når man trenger nye batteri til julegavene.

Alle informantene mener de er godt forberedt på å klare seg selv i minimum tre døgn ved en krise. Johan svarer følgende på direkte spørsmål i forhold til om han er forberedt for å klare seg selv i tre døgn:

«I stor grad».

Ole følger opp og sier:

«Overhodet ikke noe problem, jeg har en god del hermetikk stående, vann på vannkanner, drivstoff stående».

Olav svarer:

«Heldigvis er jeg ganske godt forberedt på dette oppi hodet mitt».

Hans sier også:

«Ganske godt, i tre døgn ja».

Anna svarer:

«Jeg tror faktisk jeg skulle klart meg, bortsett fra det har jeg nettopp diskutert nå med kollegaene mine her, jeg tror jeg skulle klart meg der, men jeg, det jeg ser jeg ikke ville klart meg på det er vann. Sånn at, for at der er jeg for slapp»

Astrid svarer at:

«Jeg tror at den er ganske, akkurat der i forhold til bokser med mat, der har vi prøvd oss litt frem, men der tror jeg at jeg kan si at jeg kanskje har en boks, med sånn lapskaus, men det er det. Men i forhold til de andre punktene så har vi, tror jeg at jeg kan krysse de ut, ehm, bare i forhold til vann så har vi sånn 1,5 l dunker, ehm jeg mener det er 10 stk vi har, sant så ja».

Alle informantene mener selv de er godt forberedt på å klare seg selv i tre døgn. De fleste anser tre døgn som overkommelig. Informantene nevner ting de har hjemme som ikke nødvendigvis er anskaffet med tanke på egenberedskap, men når vi stiller spørsmålet så reflekterer de over at det de har hjemme som resultat av livsstil, og kan benytte dette til egenberedskap om det skulle bli aktuelt.

4.2 Investere i egenberedskap

I dette hovedtemaet vil det presenteres empiri knyttet til forskningsspørsmål 2: Hvorfor forbereder lekfolk seg på kriser? I dataene fra studien finnes det flere grunner til hvorfor informantene forbereder seg på kriser. Noen av grunnene som nevnes er- overlevelse, redusere stress, ta vare på de rundt seg og være en ressurs for samfunnet. Om vi velger å identifisere hovedtemaet på et semantisk nivå kan disse oppgitte grunnene gi oss svar på forskningsspørsmål 2: Hvorfor forbereder lekfolk seg på kriser? Men siden denne studien har en deduktiv tilnærming, og forskningsspørsmålet skal bidra til å svare ut problemstillingen: *Hva gjør lekfolk for å ivareta egenberedskap for kriser?* Har vi besluttet at dette hovedtemaet skal indentifiseres på et latent eller fortolkende nivå (Boyatzis, 1998, referert i Braun & Clarke, s. 86). Dette hovedtemaet har tre undertemaer: Tiden før krisen, nyhetsoppdatering og selvopplevde- og pågående kriser.

4.2.1 Tiden før krisen

Dette undertemaet handler om tiden før krisen. I denne konteksten handler det om hva informantene tenker kan skje i fremtiden, om de mener det er sannsynlig at de vil bli rammet av en krise og hvordan denne vurderingen påvirker iverksettelse av tiltak knyttet til egenberedskap. Er man på forhånd godt forberedt på å møte en krise, vil man ha bedre forutsetning for å håndtere krisen og dermed kunne redusere konsekvensene av krisen (Borch & Andreassen, s. 17).

I brosjyren *Du er en del av Norges beredskap – Råd om egenberedskap* står det at «god beredskap ikke bare handler om hva du har i skapet, men også hva du har i hodet» (DSB, 2020, s. 8). Videre på denne siden oppfordres man til å tenke gjennom hva som kan skje der

man selv bor (DSB, 2020, s. 8). Norge er et svært langstrakt land, med spredt bosetting fra sør til nord. Det fører til at er det stor variasjon i våre naturlige omgivelser og i områdene vi bor. Denne variasjonen fører til at noen bor i områder hvor det er økt fare for naturskapte kriser som for eksempel ekstremvær, snøskred og jordras. Mens andre bor nært på eller i områder som kan være mer utsatt for menneskeskapte kriser som gassutslipp og eksplosjoner. Det er ikke mulig å forberede seg på enhver mulig krise man kan bli utsatt for. Likevel oppfordrer DSB oss til å tenke gjennom hva som kan skje der man bor, hvordan man selv og de rundt kan bli rammet, og hvordan man sammen kan håndtere det som eventuelt skjer (DSB, 2020, s. 8; Johansen & Mjøs, 2022, s. 7).

Vi tolker at alle informantene har reflektert over hendelser som kan skje der de bor, i en eller annen grad. Det skal sies at informantene som deltar i studien har en veldig spredt bosetting. To av informantene bor i områder de mener kan være utsatt for menneskeskapte kriser som gassutslipp og eksplosjoner. En informant sier at han gjennom tilgjengelig informasjon på Norges geologiske undersøkelse har gjort sin egen risikovurdering, og som et resultat unngått å bosette seg områder som kan være utsatt for naturkatastrofer som jord- eller leirras. Fjerde informant har reflektert over at han bor nært havet, og at det kan være en mulig innfartsvei for bruk av militære maktmidler. Samtidig mener han at området kan være utsatt for bortfall av kritisk infrastruktur knyttet til transport. Samme informant har reflektert over at det ikke finnes noen evakueringsplass i det området han bor, og har tenkt gjennom steder hvor han kan evakuere sine til. Han har tenkt gjennom hva som kan skje der han bor, og en tilnærming som kan hjelpe han å håndtere fremtidige hendelser. Informanten sier:

«Det handler mye om å være mentalt forberedt og ha visualisert hva som kan skje».

Videre sier informanten at det å ha visualisert hva som kan skje der han bor, og hvordan han selv og de rundt han kan bli rammet, ikke er noen belastning:

«Det skader ikke, det er ikke plagsomt å bære kunnskap om slikt».

Neste informant sier at han har de fæle naturkatastrofene i mente når han kjører bil, både fordi han selv har erfart det og sett bilder fra blant annet jordskjelv i media. Den siste informanten sine refleksjoner er mer knyttet til egen bolig, og bortfall av vann og strøm trekkes frem som en utfordring fordi boligen ikke har vedovn. Som vi ser av denne gjennomgangen, har alle informantene tenkt gjennom hva som kan skje i ulik grad.

Egenberedskap er evnen til å håndtere fremtidige uforutsette kriser på individ nivå. Det betyr at man er i stand til å klare seg selv i en krisesituasjon uten å være avhengig av ekstern hjelp fra samfunnet eller myndighetene i tre døgn (DSB, 2020, s. 2). Når det kommer til hvilken tro informantene har på at en krisesituasjon hvor man må klare seg selv i minst tre døgn faktisk oppstår, er informantene delt i sine meninger. Tre av informantene mener at det er lite sannsynlig at en slik krisesituasjon vil oppstå. Olav sier følgende:

«Jeg tenker at beredskapen i Norge er veldig god. Vi har gode varslingsrutiner. Vi vet hva som rører seg. Jeg stoler på det offentlige apparatet med storting og regjering og de som tar beslutninger. Jeg er sånn sammenskrudd at når myndighetene sier noe så følger jeg de rådene. Jeg tror ikke vi plutselig får en krise over natten. Det vil bli tidlig varslet og vi vet ganske mye. Selvsagt kan man aldri være forberedt på 100%, det er umulig, det går ikke an. Jeg er ikke spesielt urolig for dette».

Mens resterende tre informanter mener det kan være ganske sannsynlig – med tanke på den pågående situasjonen vi har i Europa. Ole sier følgende:

«Jeg tror at den situasjonen ganske sannsynlig kan oppstå når du tvinger en aggressor opp i et hjørne. Når han ikke føler at han har noen virkemidler igjen bruker han det siste han har og det vet vi hva er. Da føler han at han har tapt på alle plan, men i forkant av det er jeg veldig bekymret for olje og petroleumsindustrien vår. At den blir rammet, den vet vi gir oss de største inntektene våre og det har de merket på kroppen selv i om at det ble bortfall av gass eksport til Europa. Da vet de hva det vil bety for Norge om det samme skjer for oss, med sabotasje».

Det er ulike typer hendelser informantene trekker frem som de tror er større sannsynlighet for at vil skje i fremtiden enn andre. Informantene nevner cyberangrep, eller angrep på annen infrastruktur som: telenett, strømforsyning, terror mot olje- gassinstallasjoner og forurensning av drikkevann. Ut fra våre funn tolker vi ikke at informantene har iverksatt noen konkrete konsekvensreducerende tiltak for hendelser de ser på som sannsynlige i fremtiden. De konsekvensreducerende tiltakene informantene har iverksatt synes å være et resultat av tidligere opplevde- og pågående kriser. Dette vil bli utdypet nærmere i undertema med samme navn. Under ett av intervjuene kom det imidlertid at Anna hadde tenkt gjennom at det kunne skje at hun mistet vannet, og at hun nå planlagte å iverksette et konsekvensreducerende tiltak i forhold til det:

«Lagre vann.. Ja. Det er.. Det tror, for den tanken har jeg faktisk tenkt før jeg fikk spørsmål om dette her. At det må jeg gjøre. Fordi at det er, selv om jeg har andre ting så det er viktig og ha litt vann i beredskap».

4.2.2 Nyhetsoppdatering

Dette undertemaet handler om informantenes forhold til informasjon om risiko. Vi lever i en tid hvor det som beskrevet i teorikapittelet finnes en overflod av informasjon, inkludert er informasjon om eksisterende og fremtidig risiko. Informasjonsutvelgelse er prosessen med å identifisere og velge ut den informasjonen man føler er relevant for seg selv i denne enorme informasjonsmengden (Renn, 2008, s. 99).

Som tidligere beskrevet har vi ikke lagt covid-19 pandemien og angrepet på Ukraina til grunn for vår studie. Vi stilte heller ingen spørsmål om hverken covid-19 pandemien eller angrepet på Ukraina til informantene under intervjuene. Begge de aktuelle krisene ble likevel på en eller annen måte nevnt eller omsnakket i alle seks intervjuene. Spesielt omtalt var den dagsaktuelle krisen som pågår i Ukraina. Det var ikke uventet, samtidig skal det sies at krisen ble omtalt i mye større grad enn forventet.

Covid-19 pandemien medførte som omtalt innledningsvis de mest inngripende tiltakene Norge har hatt i fredstid (NOU 2021: 6, s. 21). Og befolkningen, inkludert informantene kunne i så måte ikke unngå å få med seg covid-19 pandemien fordi man levde i den. Covid-19 pandemien er derfor en krise man har møtt personlig. Angrepet på Ukraina er ikke selvopplevd for de fleste på samme måte, det er på sin side en krise man har lært om gjennom kommunikasjon, slik Renn (2008) hevder (s. 99). Det at angrepet på Ukraina blir nevnt eller omsnakket i alle seks intervjuene tolkes derfor som at informantene både følger med, og holder seg oppdatert på nyhetsbildet.

Alle informantene som deltar i studien, er nyhetsoppdaterte. Når det gjelder kjennskap til- og interesse for eksisterende og fremtidig risiko, utover det man får med seg gjennom daglige nyhetsoppdateringer varierer det i utvalget. På den andre siden sier alle informantene at de gjør det- eller vil gjøre det dersom de føler det er behov for det. Det gjør seg gjeldene for informasjon de opplever som relevant for seg selv.

Hans sier at han har god kjennskap til det eksisterende og fremtidige risikobildet i Norge, og i tillegg er han opptatt av informasjon om det. Han sier videre at han er veldig selektiv på hvor han tar informasjon fra, fordi det finnes ulike aktører med ulik motivasjon for sitt budskap.

Det med å være kritisk til hvor man henter informasjon, og være oppmerksom på kilder støttes av både Johan og Olav.

Tre informanter sier at de er oppmerksomme på endringer i det eksisterende risikobildet, og at de vil justerer sin egenberedskap deretter.

Olav sier at det som kommuniseres i media, når han har fått verifisert at det er riktig, vil kunne påvirke hans beslutning om å iverksette tiltak som øker hans egenberedskap:

«Når jeg får flere signal som jeg tolker den veien, da justerer jeg i forhold til hva jeg tror trusselen blir. Ikke nok med bortvising av båter eller slike ting, men når ting begynner å skje sånn som med «Nordstream» for eksempel, om den har kommet som en bit av flere ting ville jeg begynt og reagert. Å tenkt at nå kan du begynne å gi gass».

Ole på sin side har en ganske avslappet holdning til egenberedskap sett mot tre døgn- fordi han føler seg mentalt forberedt, og har det meste som står på den anbefalte listen fra DSB (DSB, 2020, s. 3) fra før. I tillegg har han stor tillit til at forsyningssystemene skal ordne med mat til oss. Samtidig mener han det er viktig å være oppmerksom på endringer og justere seg der etter:

«Men man må følge med nyheter og anbefalinger og om krisen tilspisser seg må man kanskje gjøre litt ekstra tiltak. Jeg er ikke noe for at alle løper til butikken og tømmer jod tabletter og toalettpapir og slike ting. Jeg er litt sånn avslappet».

Anna tror det er flere ting som kan påvirke beslutningen om å øke egenberedskapen, blant annet familie og kollegaer. Samtidig tror hun det som kommuniseres gjennom daglige nyhetssendinger vil kunne påvirke henne:

«Jeg tror at jeg mhm vil bli påvirket av det som kommer opp i nyhetene, og da forhold, er jeg så gammel at jeg forholder meg til dagsrevyen, hehe, ja, rett og slett, visst det kommer på nyhetene der».

Ut fra denne gjennomgangen tolker vi det som at noen av informantene bruker media, og den informasjonen de får med seg gjennom det til å oppjustere sin egenberedskap ved behov. Selv om bare tre av informantene sier dette mer eller mindre direkte, tolkes det som om media påvirker flere av informantene til å iverksette tiltak. Dette vil bli nærmere utdypet i neste undertema selvopplevde- og pågående kriser.

4.2.3 Selvopplevde- og pågående kriser

Dette undertemaet handler om informantens selv opplevde- og pågående kriser, og hvordan det påvirker informantenes egenberedskap.

Det at vi har stått i covid-19 pandemien de siste to-tre årene, tolkes som en medvirkende faktor til at alle informantene har blitt mer bevisst egenberedskap. Flere informanter trekker frem erfaringer de har gjort seg under covid-19 pandemien.

Johan sier:

«Og så har en jo testet litt gjennom pandemien og at dette med karantenerogler og sånt, at plutselig kunne man ikke gå på butikken helt fritt, og det å faktisk ha... altså ikke leve så i nuet at en er avhengig av å gå på butikken hver dag for å få middag på bordet. At en kan klare både to, og tre og fire dager med mat uten å måtte gå på butikken sant».

Astrid sier at hun hadde noen ting knyttet til egenberedskap i sin bolig før covid-19, men at hun gjennom pandemien ble mer bevisst, fordi plutselig kunne man havne i karantene og ikke ha mulighet for å få fatt i nødvendige varer. Denne lærdommen har hun tatt med seg videre og sier:

«[...] pandemien har nok gjort at vi har bunkret litt ekstra opp da. Enn hva en ville gjort før pandemien».

Alle seks informantene omtaler på en eller annen måte hamstringen av matvarer man opplevde i starten av covid-19 pandemien i 2020. Vi tolker at dette er noe som står sterkt i minnet hos informantene. På spørsmål om informantene tror at egen og andres egenberedskap vil gi Norge som nasjon større motstandskraft mot kriser svarer Ole med et klingende ja.

Samtidig som han trekker inn lærdom fra covid-19 pandemien:

«[...] vi lærte jo også under pandemien at det ikke er så lurt at alle drar til butikken og tømmer hyllene. Ta det litt med ro, få med deg informasjon. Jeg tror vi har lært mye på det vi har vært gjennom og når vi får litt større bevissthet rundt det så tror jeg at det hjelper hele samfunnet».

Etter vår tolkning er det ikke et tydelig mønster som viser at informantene har oppjustert sin egenberedskap som en følge av den pågående krisen i Ukraina. Anna sitt utsagn viser at hun har reflektert over tidligere erfaringer gjort under covid-19 pandemien, hvor det var en utbredt tendens til hamstring og spurt seg selv om angrepet på Ukraina medfører at hun nå må

hamstre? Hun konkluderer med at det er en type krise som ikke er håndterbar i forhold til det å gjøre fysiske forberedelser. Anna sier:

«I forhold til krigen i Ukraina.. den er litt på en annen måte, fordi det er ikke hamstring på en måte, det blir mer en sånn krise som går på og bli redd, for hva som vil skje. Sant. I forhold til, i forhold til, ehm, vi er nabo til Russland, vi er, vi, altså, hva, hva kan de finne på? Hvilken gal verden er det vi lever i. Så da blir det mer sånn, da blir det ikke sånn, sånn, det blir ikke sånn håndterbart når det gjelder å gjøre noe, det blir mer sånn at jeg tenker, at du tenker på det, og så kan du bli sliten av og tenke på det».

Det Ole sier kan implisitt tolkes på samme måte:

«Jeg følger veldig med på krigen i Ukraina nå. Mange tenker og kanskje jeg litt mer, det er ikke så mye som skal til for at hele Europa blir med i en sånn krig. Når du sitter i hjemmet ditt, er det ikke stor du får gjort med det. Dette er jo storpolitikk».

Siden dette er en pågående krise, som skjer et stykke unna Norge, vil det ikke være noen risikoreduserende tiltak enkelt individer kan gjøre for å redusere sannsynligheten for at krigen utvikler seg. På den andre siden kommer DSB med anbefaling om oppbevaring av jodtabletter hjemme som et føre-var og forberedende tiltak som man kan ha i sin egenberedskap (DSA, 2022b; Johansen & Mjøs, 2022, s. 1).

Vi undersøkte som nevnt tidligere ikke konkret hva informantene har i sin bolig. Johan, Astrid og Olav sier imidlertid konkret at de har jodtabletter i hus. Ole sier det implisitt ved at han svarer “jeg har alt det der” etter gjennomgangen av det som listes fra DSB (DSB, 2020, s. 3). Hans og Anna uttaler ikke konkret om de har jodtabletter i hus eller ikke, selv om begge nevner jodtabletter under intervjuet.

Anbefalingen om oppbevaring av jodtabletter hjemme er som sagt et føre-var og forberedende tiltak for en atomhendelse (DSA, 2022b; Johansen & Mjøs, 2022, s. 1). Vi tolker at både Astrid og Johan har iverksatt dette tiltaket ved at de har gått innkjøp av jodtabletter, som et resultat av angrepet på Ukraina. Astrid sier at:

«Jeg må innrømme at jeg leste den listen litt bedre i fjor når Ukraina, eller krigen i Ukraina brøt ut, ehm og du ikke helt visste hvor, i hvert fall de første ukene da, hvordan dette ville utvikle seg, og de drev og bombet ved siden av atomkraftverkene og litt sånt. Så jod-tablettene de er handlet inn for lenge siden».

Johan sier følgende:

«Og så var det jo en ting til jeg tenker på den der listen, det er jo det med jod-tablettene. De og har vi jo også anskaffet».

Johan sier samtidig at de var seint ute med dette kjøpet, og måtte vente til apoteket hadde fått de på lager før de fikk kjøpt. Johan beskriver videre hvordan man med tiden glemmer tidligere hendelser, før man plutselig blir påminnet dem igjen. Johan sier følgende:

«Det er jo noe som for vår del har lagt litt sånn i dvale siden den «derre» Tsjernobyl på midten av 80-tallet, og så fikk vi jo en sånn liten påminnelse på det med den hendelsen nede i Japan, Fukushima- eller hva det nå heter, også går det litt i glemmeboken igjen, også ble det jo plutselig aktuelt igjen da, når en så at det var fare for nedsmelting av de reaktorene i Ukraina».

Videre har Astrid og Johan har begge opplevd at de ikke har hatt vann, eller rent vann i springen. Og som en konsekvens av denne opplevelsen, har begge valgt å lagre vann som egenberedskap. Det er tydelig at både Johan og Astrid lagrer vann fordi dette er noe de selv har opplevd. Johan på sin side har opplevd et vannledningsbrudd:

«[...] ja det var et stort vannledningsbrudd, så vi var uten vann i springen i en del dager, og måtte begynne å kjøre rundt og hente vann på sånne utplasserte vannposter og sånt. Og da så en jo liksom verdien av å ha tilstrekkelig med vann, til at man ikke må haste seg ut døren med en gang for å få tak i».

Johan valgte kort tid etter denne opplevelsen å investere i to 25 liter vanntanker som han fylte med vann, blant annet fordi han da erfarte at 1,5 liter vann ikke holder så lenge. Astrid på sin side har opplevd at det har vært ganske mye «trøbbel» med vannet på et tidligere bosted. Og sier at den opplevelsen førte til at:

«Da lærte vi ganske kjapt at her må vi ha vann ekstra, i bakhånd».

Som nevnt tidligere har alle informantene kjennskap til myndighetenes anbefaling om egenberedskap. Det at informantene vet om det, kan være en medvirkende faktor til at de forbereder seg på kriser. Gjennom dette temaet har vi trukket frem de konkrete hendelsene informantene trekker frem som har påvirket deres egenberedskap, både implisitt og eksplisitt.

5.0 Drøfting

I dette kapitlet vil de empiriske funnene i studien drøftes opp mot fremstilt teori. Drøftingen vil ha en tydelig struktur med utgangspunkt i forskningsspørsmålene. Noen av undertemaene er overlappende, men gjennom forskningsspørsmålene søker studien og holde en rød tråd med å sørge for tydelige skiller mellom temaene. Drøftingen vil ha delkonklusjoner for hvert forskningsspørsmål hvor de mest sentrale funnene vil bli tydeliggjort. Til sammen vil disse delkonklusjonene lede til konklusjonen og besvarelse av studiens problemstilling.

5.1 Lekfolks planlagte eller iverksatte tiltak for å redusere konsekvensene av kriser

Første delkapittel har til hensikt å svare ut forskningsspørsmål 1: Har lekfolk planlagt og / eller iverksatt tiltak for å redusere konsekvensene av en krise?

Planlegging og iverksettelse av tiltak for å redusere konsekvensene av en krise kan ses på som beredskapsarbeid og ifølge teorien handler det om å ha evne til å være «forberedt, forebygge, begrense, iverksette kriserespons og bringe virksomheten eller enkeltmennesket tilbake til normalsituasjonen» (Borch & Andreassen 2020, s. 21; Johansen & Mjøs, 2022, s. 5).

Forebygging- og forberedelsesfasen handler om å identifisere hva informantene ser på som en krise, hvordan de forstår begrepet egenberedskap, samt hvilke tiltak de iverksetter for å redusere konsekvensene av uønskede hendelser eller kriser.

Litteraturen viser at det finnes mange definisjoner på begrepet krise. I studien har vi i hovedsak lagt til grunn Njå et al. (2020) sin definisjon av begrepet krise som er en:

[...] uønsket hendelse med høy grad av usikkerhet og potensielt uakseptable konsekvenser for de enkeltpersonene, gruppene, organisasjonene eller statene som rammes. Hendelsen kan ikke løses gjennom den ordinære organiseringen og den daglige beredskapen, men krever endring fra ordinær organisering og daglig praksis. Kriser defineres av stater, virksomheter eller enkeltpersoner og er i så måte et verdiladet begrep. (s. 55; Johansen & Mjøs, 2022, s. 3)

Alle informantene ble bedt om å gi en beskrivelse av hva de legger i begrepet krise. Dataene viste at det var en form for likhet i svarene som kom frem under intervjuene, og at begrepet krise er et begrep med flere dimensjoner. Hans, Johan og Astrid nevner alle at en krise er en situasjon som påvirker hverdagen vår i negativ forstand og påvirker evnen til å opprettholde normal drift. De påpeker også at det må iverksettes tiltak for å opprettholde eller finne tilbake til normaltilstand. Anna, Olav og Ole snakker om at kriser kan treffe på forskjellige plan og at det kan være personlige kriser så vel som kriser som rammer flere samtidig. Litteraturen

underbygger dette ved å nevne at det finnes et utstrakt spekter av kriser og måter å håndtere disse på (Engen et al., 2021, s. 313).

Engen et al. (2021) deler kriser inn i to hovedkategorier; ondsinnede handlinger og utilsiktede hendelser, som vist i tabell 1.1 kan disse videre deles inn i kategoriene: naturkatastrofer, forurensning, teknologiske kriser, sosiale kriser, politiske kriser, miljøkriminalitet, organisert kriminalitet, terrorhandling, dataangrep og krig (s. 311-313). Denne inndelingen underbygger at det er et bredt begrep med mange dimensjoner, samtidig som det illustrerer hvor vanskelig det er å forebygge alle disse uønskede hendelsene. Flere av informantene nevner at kriser er et bredt begrep og kan treffe på ulike nivå.

Teorien refererer til beredskapssirkelen til Sørensen (2017), gjengitt i Borch og Andreassen (2020, s. 22; Johansen & Mjøs, 2022, s. 5) hvor forebygging og forberedelser er to av fire faser i beredskapsarbeidet. *Forebygging* handler om å kartlegge det som skjer før krisen inntreffer, identifiser mulige hendelser overvåke endringer og se etter mulige problemområder (Borch & Andreassen 2020, s. 22-23; Johansen & Mjøs, 2022, s. 6). Med andre ord skal man forsøke å redusere de negative konsekvensene av de uønskede hendelsene (Kristiansen et al., 2017, s. 21). Man kan av funnene i studien se at informantene har tenkt over hvilke kriser som kan inntreffe, og mentalt forberedt seg på ulike hendelser som kan oppstå. Flere sier de har tenkt at en mulig uønsket hendelse eksempelvis kan være bortfall av kritisk infrastruktur. Dette gjør på en side at noen har iverksatt tiltak som kan redusere konsekvensene for seg selv og sine dersom dette skjer. Mange har ved til oppvarming og alternative muligheter for å lage mat som blant annet gassgrill og stormkjøkken. De fleste informantene har også god bevissthet i forhold til bortfall av vann, noen svarer at de har lagret en del vann for å klare seg selv i startfasen av en krise. Sett opp mot funnene i studien opplever vi at informantene føler seg godt forberedt på slike typer uønskede hendelser.

En del av beredskapsarbeidet handler ifølge teorien om å forberede seg og kartlegge alle praktiske tiltak for å redusere konsekvensen av krisen. Litteraturen sier videre at det er viktig å være forberedt som enkeltmenneske og samfunn for å håndtere uønskede hendelser (Kristiansen et al., 2017, s. 21-22). Egenberedskap er selve kjernen i vår problemstilling *Hva gjør lekfolk for å ivareta egenberedskap for kriser?* For at vi skal være i stand til å svare ut problemstillingen, er det essensielt at vi forstår hva begrepet egenberedskap innebærer for informantene i vår studie. Det finnes som nevnt innledningsvis ingen klar og presis norsk definisjon av begrepet egenberedskap. Gjennom studien ser vi at informantene både direkte

og indirekte mener at egenberedskap inneholder en form for forberedelse og noe de iverksetter før en eventuell krise inntreffer. Til tross for at ikke alle gjør fysiske tiltak, viste studien at noen er mer mentalt forberedt på kriser. Mental forberedelse er også en del av beredskapsarbeidet og noe som DSB oppfordrer til gjennom sin egenberedskapskampanje (DSB, 2020, s. 8).

Befolkningsundersøkelsen gjennomført av Ipsos for DSB mot slutten av 2022 stadfester også at 8 av 10 i noen eller stor grad mener at erfaringene fra kriser og hendelser de siste to årene har gjort de mer mentalt forberedt på å møte nye kriser i fremtiden (DSB, 2023, s. 27). Videre viser den samme undersøkelsen at 4 av 10 har tenkt gjennom hvilke farer, ulykker og utfordringer de kan møte hjemme i sin bolig (DSB, 2023, s. 4). Befolkningsundersøkelsen viser også at 26% av respondentene svarer at det har tenkt gjennom hvordan de kan søke hjelp eller informasjon ved bortfall av kritiske samfunnsfunksjoner som mobilnett, telenett, og / eller internett (DSB, 2023, s. 4).

Det er også flere informanter i vår studie som nevner at de er villige til å dele av sin egenberedskap med naboer og venner, dette til motsetning om hvordan de opplevde at mennesker oppførte seg under hamstringen på butikkene ved nedstengingen under covid-19 pandemien. Her “sloss” man nærmest om det siste dopapiret i hyllene.

Ut fra funnene i studien kan vi trekke frem at informantene ser på egenberedskap som en form for forberedelse og forebygging mot uønskede hendelser. Dette er en del av det totale beredskapsarbeidet og bidrar i så måte til å styrke den totale beredskapskapen i Norge og gjør Norge som nasjon i bedre stand til å møte krisesituasjoner.

I vår studie har vi kommet frem til at alle informantene mener at de er godt forberedt på mindre kriser over en kortere periode selv om ikke alle har iverksatt konkrete tiltak for å øke sin egenberedskap. Flere har mer enn de tror, selv om de ikke har tenkt over dette i nevneverdig grad. Det går igjen at utstyr de fleste har, er et resultat av den livsstilen de lever, og ikke et resultat av anbefalinger fra DSB (DSB, 2020, s. 3). Man står ovenfor et uendelig antall valgmuligheter hver dag. I denne konteksten snakker vi om skillet mellom mulige egenberedskapstiltak man kan iverksette og de egenberedskapstiltakene eller handlingene man faktisk velger å utføre. En annen mulighet er å ikke iverksette egenberedskapstiltak, noe som også er et valg (Engen et al., 2021, s. 94; Renn, 2008, s. 1). Det er tydelig at flere av informantene i studien aktivt har valgt å ikke iverksette tiltak med bakgrunn i at de føler at de er tilstrekkelig forberedt på kriser.

Til tross for at de fleste informantene svarer at de ikke har gjort konkrete tiltak viser det seg at samtlige var relativt godt forberedt på uønskede hendelser allikevel. Dette er også i tråd med resultatene fra studien til Heidenstrøm og Kvanløf (2018). Her så man at de fleste husholdninger ikke hadde gjort spesifikke tiltak, men at de var godt forberedt på tross av dette. Selv om det i studien til Heidenstrøm og Kvanløf (2018) ble undersøkt husholdninger med landlig plassering, så er det sammenlignbart med vår studie i og med at flere hadde eneboliger med landlig plassering. Vi kan derfor konkludere med at den enkelte informant er godt forberedt selv om det ikke er så mange som har utført konkrete tiltak.

5.1.1 Delkonklusjon forskningsspørsmål 1

Forskningsspørsmål 1: Har lekfolk planlagt og/eller iverksatt tiltak for å redusere konsekvensene av en krise?

Drøftingen viser at informantene forstår begrepet krise forskjellig, men at det allikevel var mulig å spore noen likheter i svarene. Begrepet krise er et bredt begrep med flere dimensjoner. Oppsummert forstås begrepet krise av informantene som en situasjon som påvirker hverdagen i negativ forstand og dermed påvirker vår evne til å opprettholde normal drift.

Drøftingen viser videre at informantene ser på egenberedskap som en del av beredskapsarbeidet. Flere forstår det som at egenberedskap handler om å forberede seg selv og sin familie på uønskede hendelser med det formål å redusere konsekvensene av krisen. Til tross for at flere av informantene ikke har iverksatt konkrete tiltak for å styrke sin egenberedskap, viser studien at alle informantene er godt mentalt forberedt på kriser. Dette kan være et resultat av økt fokus på egenberedskap de siste årene eller så kan økt mental bevissthet være et resultat av senere tids kriser som eksempelvis covid-19 pandemien og krigen i Ukraina. I tillegg viser studien imidlertid at alle informantene føler seg godt forberedt på å klare seg selv i minimum tre døgn på tross av at de fleste ikke har iverksatt konkrete tiltak. Informantene oppgir at årsaken til at de er forberedt er et resultat av livsstil hos den enkelte. En annen årsak til at informantene føler seg godt forberedt på krise, kan være at mange i Norge er vant til dårlig vær med påfølgende strømbrudd. Mange hus og leiligheter i Norge har mulighet til å fyre med ved. Dette kan også være en alternativ måte å varme vann og mat på. Strømbrudd i lengre eller kortere tid er relativt hyppig i deler av Norge og mange har derfor utstyr tilgjengelig slik at de kan ha det komfortabelt og klare seg selv når dette skjer.

Funnene i studien sett opp mot teorien bekrefter at egenberedskap hos den enkelte er en del av det totale beredskapsarbeidet i Norge. Fåtalet av informantene har planlagt/og eller iverksatt konkrete tiltak for å redusere konsekvensene av en krise. Studien viste derimot at informantene på tross av få iverksatte tiltak følte seg godt forberedt på å håndtere kriser. Dette var noe overraskende for oss som forskere da vi i forkant av studien antok at flere hadde iverksatt konkrete egenberedskapstiltak etter covid-19 pandemien og invasjonen av Ukraina.

5.2 Ulike grunner til hvorfor lekfolk både forbereder- og ikke forbereder seg på kriser

Andre delkapittel har til hensikt å svare ut forskningsspørsmål 2: Hvorfor forbereder lekfolk seg på kriser? For å finne svar på dette spørsmålet er det relevant å se på fremtidig risiko, og hvordan den enkelte vurderer sannsynligheten for at de selv, eller deres nærmeste kan bli rammet av en uønsket hendelse med negative konsekvenser (Aven, 2023). Ser man på det som sannsynlig at man kan bli rammet av en uønsket hendelse, ønsker man kanskje å forberede seg på det. Hvorfor lekfolk forbereder seg på kriser kan slik vi ser det, avdekkes gjennom å drøfte i hvilken grad fremtidig risiko, informasjon og selvopplevde- og pågående kriser påvirker beslutningen både for- og imot iverksettelse av egenberedskapstiltak.

Drøftingen er forsøkt presentert i en kronologisk rekkefølge, etter det teoretiske rammeverket og våre empiriske funn. For å skape en god flyt i drøftingen har det likevel vært nødvendig at vi noen steder gjør små endringer på rekkefølgen.

Siden studien søker svar på problemstillingen *Hva gjør lekfolk for å ivareta egenberedskap for kriser?* Har vi i teorikapittel redegjort det som kommer før krisen, og som er nært beslektet med kriser, fenomenet risiko (Bakken & Brinkmann, 2022, s. 81). Det har ikke vært mulig innenfor tidsrammen av denne studien og gjennomføre studien mens informantene står midt i en krise og holder blikket på en stressutsatt nåtid. Problemstillingen vil derfor besvares med informantenes perspektiv på det som kan skje eller inntreffe i fremtiden (Bakken & Brinkmann, 2022, s. 17-18). Det samme gjør seg gjeldene for forskningsspørsmål 2 som dette delkapittelet skal besvare.

Som empirien viser har informantene i vår studie vendt blikket mot fremtiden, og reflektert over mulige fremtidige negative hendelser i sitt nærområde, og hvordan de selv kan bli rammet. Det er i tråd med teorien om risiko som refererer til at er en mulighet for at en uønsket hendelse vil kunne oppstå i fremtiden (Aven, 2023). Informantenes refleksjoner viser at de knytter den uønskede- eller negative konsekvensen til liv, helse og miljø. Det er også i

tråd med teorien som refererer til at den uønskede- eller negative konsekvensen kan være knyttet til noe som er av verdi for enkelt mennesker (Aven, 2023).

I teori kapitlet defineres risiko som «*et produkt av sannsynligheten for at en hendelse inntreffer og konsekvensen dersom den inntreffer*» (Meld. St. 10 (2016-2017) s. 28). Begrepet risiko har ført til at det over tid har utviklet seg mange verktøy som brukes av fagfolk til blant annet risikovurdering og risikostyring (Lupton, 2013, s. 10-11). Lekfolk som denne studien konsentreres om, har på sin side sjeldent statistiske risikovurderinger for hånd når de skal gjøre sine risikovurderinger (Slovic, 2000, s. 105). Lekfolk må derfor basere sine risikovurderinger knyttet til både sannsynlighet for- og konsekvensen av risikoen, på det de tidligere har hørt- eller observert om den aktuelle risikoen (Slovic, 2000, s. 105).

Når det kommer til hvor sannsynlig informantene tror at en krisesituasjon hvor man må klare seg selv i tre døgn vil oppstå, viser empirien at informantene er delt i sine meninger. Funnene i studien indikerer at noen av informantene har liten tro på at en krisesituasjon der man må klare seg selv i tre døgn oppstår. De vurderer sannsynligheten for at en krisesituasjon hvor de vil måtte klare seg selv i tre døgn som lav. Av den grunn ser de heller kanskje ikke nytten av å iverksette egenberedskapstiltak, for å redusere konsekvensen av en krisesituasjon de har liten tro på at vil inntreffe. På den andre siden mener noen av informantene at det er ganske sannsynlig at det oppstår en situasjon hvor man må klare seg selv i tre døgn. De vurderer da risikoen annerledes enn de som mener det er mindre sannsynlig. Årsaken til at noen mener det er mer sannsynlig enn andre er muligens at de har ulik risikopersepsjon. Bakgrunn og opplevelser fra før kan være det som gjør at de vurderer risiko ulikt.

Videre ser vi at de tre som svarte at de vurderer det som mer sannsynlig at det oppstår en hendelse hvor man må klare seg selv i tre døgn, refererer til den pågående krigen i Ukraina. De vurderer risikoen for at krigen kan utvikle seg til større deler av Europa, og i verste fall at Norge skal bli rammet på en eller annen måte. Dette kan tyde på at de tolker risiko forskjellig, noe som igjen kan ha sammenheng med hvordan den enkelte opplever risikoen gjennom den informasjonen de får om risiko for ulike hendelser i media eller gjennom andre kanaler.

I tillegg til at informantene har reflektert over fremtidige hendelser, ble de også under intervjuene spurt om det er noen hendelser de mener det er større sannsynlighet for at vil inntreffe i fremtiden. Informantene mener at det i fremtiden er sannsynlig at det vil kunne skje cyberangrep, eller angrep på annen infrastruktur som: telenett, strømforsyning, terror mot olje- gassinstallasjoner og forurensning av drikkevann. Ut fra våre funn finner vi at

informantene har iverksatt noen få konkrete konsekvensreducerende tiltak for hendelser som de ser på som sannsynlig at vil inntreffe i fremtiden. Vi tolker som beskrevet i empiri kapitlet at informantene har iverksatt konsekvensreducerende tiltak som et resultat av tidligere opplevde- og pågående kriser.

5.2.1 Valg man tar

Som beskrevet i teori kapitlet hevder Engen et al., og Renn at alle begreper om risiko har et felles element: skillet mellom mulige og valgte tiltak / handlinger (Engen et al., 2021, s. 94; Renn, 1992b, referert i Renn, 2008, s. 1). Hver enkelt person må derfor ta et bevisst valg om man skal iverksette tiltak i forhold til egenberedskap, eller om man ikke skal iverksette tiltak i forhold til egenberedskap. Om man velger å ikke gjøre noe som helst knyttet til egenberedskap er det også et valg / handling. Som tidligere beskrevet er hvert valg man tar forbudt med potensielt positive eller negative konsekvenser (Engen et al., 2021, s. 94; Renn, 1992b, referert i Renn, 2008, s. 1). Vi vil her se nærmere på mulig positive eller negative konsekvenser knyttet til egenberedskap.

Tar man et valg om å iverksette egenberedskapstiltak, eller gjøre andre handlinger for å redusere konsekvensen av en krise vil det sannsynligvis ha positive konsekvenser når krisen først inntreffer. Nyttan med egenberedskap ligger i at man kan håndtere en krise bedre, samt at man kan redusere den negative konsekvensen krisen kan forårsake. Samtidig som man avlaster myndighetene, slik at de som trenger hjelp mest, kan få hjelp først (DSB, 2020, s. 2; Johansen & Mjøs, 2022, s. 3). Det handler om å våge å tenke tanken, forestille seg hva som kan skje dersom krisen inntreffer og ta et valg basert på det.

På den andre siden kan valget om å ikke gjøre noe knyttet til egenberedskap ha negative konsekvenser. Det er en gang sånn at det å investere tid og penger i egenberedskap innebærer å investere i noe som har usikker gevinst, man vet på nåværende tidspunkt ikke om det faktisk blir behov for det. Om man mener det er lite sannsynlig at krisesituasjon hvor man vil få behov for egenberedskap vil inntreffe, vil man muligens ikke investere tid og penger i egenberedskap heller. Man trenger ikke redusere konsekvensen av noe man ikke tror vil skje. Om det likevel skulle skje, kan det få negative konsekvenser for enkelt individet, ved at man ikke har det man trenger, og videre må søke hjelp fra andre eller samfunnet for øvrig.

Det kan være så enkelt som at man har valgt å ikke lagre vann, og plutselig er det ikke vann i springen. Det vil være et godt eksempel på at det i så tilfelle er for seint å reversere sin beslutning om å ikke lagre vann. Beslutningen kan reverseres, og man kan i ettertid iverksette

tiltak å lagre vann for det man tror kan komme i fremtiden, men det er likevel for seint i forhold til den opprinnelige valgsituasjonen hvor man hadde vann i utgangspunktet, og nå står der uten vann (Renn, 2008, s. 1). Det er som Renn (2008) hevder de ulike veivalgene man tar knyttet til egenberedskap underveis, som påvirker hvor man til slutt ender opp og hvor forbered man er (s. 1).

5.2.2 Oppfattelse av risiko

Den enkelte har ulik måte og oppfatte risiko på. Dette kalles i teorien for risikopersepsjon. I korte trekk handler det om hvordan vår opplevelse av risiko former vurderingene av alvorlighetsgrad, sannsynlighet og akseptabilitet av en hendelse eller aktivitet (Slovic et al., 1980; Brehmer, 1987; Renn 1990, 2004; Rohrman, 1999; referert i Renn, 2008, s. 98). I vår studie har vi valgt å se på de psykologiske faktorene som påvirker vår risikopersepsjon: informasjonsutvelgelse og kognitiv heuristikk (Engen et al., 2021, s. 108).

Renn (2008) refererer til Luhmann (1986b, 1997) som hevder at vår risikopersepsjon i større grad er et resultat av sosial kommunikasjon, enn et produkt av personlig erfaring og personlig bevis (Luhmann, 1986b, 1997, referert i Renn, 2008, s. 99). Funnene i studien viser derimot at informantene ikke har iverksatt konsekvensreducerende tiltak med bakgrunn i informasjon om fremtidig uønskede hendelser, men at tiltak er iverksatt med bakgrunn i tidligere opplevde- og pågående kriser. Dette kan tolkes som at personlig erfaring har større betydning for risikopersepsjon enn sosial kommunikasjon. Noe som er litt i motsetning til det Luhmann hevder (Luhmann, 1986b, 1997, referert i Renn, 2008, s. 99). Funnene i studien indikerer at alle informantene er nyhetsoppdaterte og at det daglige nyhetsbildet samt hva familie og venner gjør er med å påvirke beslutningen om å iverksette tiltak for å øke sin egenberedskap.

Når det gjelder kjennskap til det eksisterende og fremtidige risikobildet i Norge, så varierer det i hvilken grad informantene kjenner til dette. Det å iverksette risikoreducerende tiltak for seg selv og sine nærmeste, altså det å styrke sin egenberedskap synes å avhenge av om de opplever informasjonen om risiko som relevant for seg selv. De viktigste faktorene for informasjonsutvelgelse er som beskrevet i teorikapitlet evne og motivasjon (Chaiken & Strangor, 1987, referert i Renn, 2008, s. 99). Evne er mottakeres fysiske mulighet til å følge informasjoninnholdet uten distraksjon. Motivasjon er mottakerens forberedthet og interesse for å prosessere og behandle informasjoninnholdet (Renn, 2008, s. 99-100). Det er ifølge Renn (2008) to faktorer som påvirker motivasjon: informasjonen må oppleves å være relevant for mottaker, i tillegg til at informasjoninnholdet bør utløse personlig engasjement (s. 100).

Dette er også i samsvar med funnene i vår studie. Alle informantene svarer at de styrker sin egenberedskap eller iverksetter tiltak for seg og sine dersom de føler behov for det, utfra om den informasjonen de mottar om kriser oppleves som relevant for seg selv. Flere informanter sier også at de er oppmerksomme på endringer i det eksistensrisikobildet, og at de vil justere sin egenberedskap deretter. Andre funn i studien, som innkjøp av jodtabletter indikerte at opplevelsen av risiko hos den enkelte spiller inn på hvilke tiltak som blir iverksatt.

5.2.3 Tidligere erfaringer- og endringer i omgivelsene

I empirien presenteres funn knyttet til informantenes selvopplevde- og pågående kriser. Vi tolker at de erfaringene informantene har gjort seg under covid-19 pandemien, er en medvirkende faktor til at samtlige informanter har blitt mer bevisst på egenberedskap. Når det kommer til egenberedskap synes våre funn viser at informantene har tatt lærdom av covid-19 pandemien. Det står etter vår mening i motsetning til Meyer og Kunreuther (2017) sin kognitive skjevhet *hukommelsestap*, som hevder at vi mennesker raskt glemmer det vi tidligere har lært fra kriser (s. 12). Selv om vi krisene huskes godt, er det ifølge Meyer og Kunreuther (2017) en utfordring at minnene om følelsene som krisen ga oss falmer relativt kjapt. Og at det er nettopp den følelsesmessige reaksjonen som tidligere kriser medførte, det er kritisk at er til stede for at vi skal bli motivert til å handle (s. 29-30). I og med at covid-19 pandemien er hyppig nevnt under alle seks intervjuene, er det i tråd med teorien om at vi husker kriser godt. Det er mulig at følelsene etter covid-19 falmer med tiden, men vi tror ikke de har falmet enda. Vi tror at følelsene informantene kjente på under covid-19 pandemien fortsatt sitter i kroppen, og er noe som til dagsdato også gjør seg gjeldene for hvor bevisst man er på egenberedskap.

Det fremkom i vår studie ikke et tydelig mønster som viste at informantene har oppjustert sin egenberedskap som en følge av den pågående krigen i Ukraina. På den ene siden skulle man tro at den enkelte ville iverksett tiltak for å styrke sin egenberedskap og forberede seg og sin familie på slike hendelser ved å lage seg beredskapsplaner som det oppfordres til i litteraturen gjennom Ready-kampanjen i USA (Kohn et al., 2012, s. 1). På den andre siden anses sannsynligheten for krig i Norge som lav. Med bakgrunn i Meyer og Kunreuther (2017) sin teori om hvorfor mennesker ikke forbereder seg på kriser kan vi trekke frem *optimisme* som en av de seks kognitive skjevhetene (s. 12). Denne teorien sier at mennesker baserer sin oppfatning av sannsynlighet for fremtidige tap og farer på egen erfaring, og dermed undervurderer sannsynligheten for å oppleve tap av fremtidige farer (Meyer og Kunreuther, 2017, s. 36). Alderen på informantene i studien indikerer at de har liten erfaring med krig i

Norge, og det kan derfor tolkes til at dette er årsaken til at informantene i vår studie ikke styrker sin egenberedskap med bakgrunn i dette biaset. En annen grunn kan være det som nevnes av to av informantene i denne studien, at det oppleves som en krise som vi som enkeltmennesker uansett ikke får gjort noe med.

Befolkningsundersøkelsen utført av Ipsos på vegne av DSB ved utgangen av 2022, sammenlignet med befolkningsundersøkelsen ved utgangen av 2021, viser en generell økning i befolkningens bekymring for at ulike hendelser kan inntreffe de kommende fem årene (DSB, 2023, s. 4). Befolkningsundersøkelsen viser at de hendelsene flest bekymrer seg for at skal inntreffe er cyberangrep på styringssystemer, terrorangrep i Norge, og atomulykke som medfører radioaktivt nedfall i Norge. Det er størst økning knyttet til bekymringen for at en atomulykke skal inntreffe, med en økning på 16 prosentpoeng fra målingen i 2021 (DSB, 2023, s. 4).

Med bakgrunn i den økte bekymringen knyttet til atomulykker, velger vi her og se nærmere på vår risikopersepsjon, og egenberedskap knyttet til risikoen for en atomulykke. Som Johan i vår studie sier, har det med atomulykker lagt litt i dvale og gått litt i glemmeboken i tiden etter Tsjernobyl-ulykken i 1986, og kjernekraftulykken i Fukushima i 2011. Før det plutselig ble aktuelt igjen. Denne påminnelsen gjør seg gjeldene for hele befolkningen, og gir som vi ser på tallene fra DSBs befolkningsundersøkelse utslag i en økt bekymring for at en atomulykke skal inntreffe (DSB, 2023, s. 4). Som beskrevet i teorikapittelet er heuristikken tilgjengelighet spesielt relevant for vår risikopersepsjon (Tversky & Kahnemann, 1973, referert i Slovic, 2000, s. 105). Dersom et tidligere tilfelle av en hendelse er lett å hente opp fra minnet, vurderer man en ny forekomst av hendelsen som mer sannsynlig (Slovic, 2000, s. 105).

Når en ser på både årstallet for tidligere atomulykker og antallet, kan det tenkes at atomulykker har lagt lengre bak i minnet for både informantene i vår studie, og respondentene i DSBs befolkningsundersøkelse (DSB, 2023, s. 4). Det viser at tilgjengeligheten tydelig har blitt påvirket av den nylig oppståtte situasjonen i Ukraina. Og at man vurderer en atomulykke som mer sannsynlig nå, enn tidligere når atomulykker lå lengre bak i minnet. Man vurderer som en følge av tilgjengelig informasjonen, risikoen for en atomulykke som høyere nå, enn før. Selv om det er lenge siden sist det skjedde en atomulykke. Det er med andre ord lenge siden det har vært en reell forekomst en atomulykke, men som Kristiansen et al. (2017)

hevder, baserer man ikke sin risikovurdering på det, man baserer sin risikovurdering på tilgjengelig informasjon, noe som vi her vi si er tilfelle (s. 88).

Ut fra våre funn tolker vi at Astrid og Johan styrket sin egenberedskap og gått til innkjøp av jodtabletter som et resultat av angrepet på Ukraina. I tillegg sier Olav direkte at han har jodtabletter i sin bolig, og Ole sier det indirekte. I befolkningsundersøkelsen svarer 23% av respondentene at de har jodtabletter i sin bolig (DSB, 2023, s. 15). Med bakgrunn i det vi beskrev innledningsvis knyttet til salget av jodtabletter, svarer ikke dette tallet til forventningene. På den andre siden om en ser på utvalget i befolkningsundersøkelsen, viser det at 64% av respondentene er over 40 år (DSB, 2023, s. 30). Det betyr at de faller utenfor den aldersgruppen myndighetene anbefaler at bør ta jodtabletter ved en atomulykke (DSA, HD, Statens legemiddelverk, 2022a, s. 1). Dette tror vi ikke alle er klar over, heller ikke informantene i vår studie. I følge DSA er denne aldersgruppen ikke inkludert i anbefalingen, fordi de har liten risiko for å få kreft i skjoldbruskkjertelen som et resultat av radioaktiv jod, samtidig som man i denne aldersgruppen ikke har sett noen reduksjon av kreftrisiko ved å ta jodtabletter (DSA, 2022b, s. 3). En kan ut fra tallene dermed ikke si med sikkerhet at det er sammenheng mellom økt bekymring for en atomulykke og kjøp av jodtabletter i befolkningen, vi vet heller ikke om respondentene i DSBs befolkningsundersøkelse (2023) hadde dette i sin bolig før angrepet på Ukraina. På den andre siden forteller det vi skrev innledningsvis om at apotekene 25. februar 2022 meldte at butikkhyllene var tomme for jodtabletter, og nordmenn hamstret dette medikamentet på grunn av konflikten i Ukraina (Johansen & Mjøs, 2022, s. 1; Sharma, 2022) oss at det er en sammenheng mellom økt bekymring for en atomulykke og kjøp av jodtabletter.

Uavhengig av det som skjer i Ukraina, har jodtabletter eksistert som et konsekvensreducerende tiltak i atomberedskapen i Norge i lang tid (DSA, 2022b, s. 1). Jodtabletter har også vært listet på DSBs sitt eksempel over ting man kan ha i hus for å klare seg selv i minst tre døgn, siden før angrepet på Ukraina (DSB, 2020, s. 3; Johansen & Mjøs, 2022, s. 1). Om vi ser på det Johan og Astrid forteller, og samtidig tar med det vi skrev innledningsvis og i forrige avsnitt om salget av jodtabletter. Kan vi, selv om dette ikke er det mest kostbare konsekvensreducerende tiltaket man kan iverksette, også se det i lys av teorien til Meyer & Kunreuther (2017) og trekke frem den kognitive skjevheten *nærsynthet* (s. 14).

Denne teorien sier at vi har et veldig kort tidsperspektiv når det kommer til vår vurdering av de umiddelbare kostnadene, veid opp mot de mulige fordelene det vil gi oss å investere i det

som Meyer og Kunreuther (2017) refererer til som et beskyttendetiltak (s. 14). Det er et annet ord for de vi tidligere har omtalt som konsekvensreducerende tiltak, vi velger her å bruke beskyttendetiltak siden forfatterne bruker det ordet. Det kan ifølge Meyer og Kunreuther være vanskelig å se verdien av å investere i beskyttelsestiltak mot hendelser som har lav sannsynlighet for å skje, men som på den andre siden kan gi enorme konsekvenser (2017, s. 14-15). Om konsekvensen allikevel oppleves som stor nok, er det mulig å overkomme dette biaset og likevel velge å investere i beskyttelsestiltak (Meyer & Kunreuther, 2017, s. 19). Ut fra denne teorien og våre funn, virker det som konsekvensene av en atomulykke nå oppleves som stor nok, til at man velger å investere i det som Meyer og Kunreuther (2017) refererer til som et beskyttelsestiltak (s. 14-15). Og det valget, fører til at man styrker sin egenberedskap mot konsekvensen av en mulig fremtidig atomulykke.

5.2.4 Delkonklusjon forskningsspørsmål 2

Vi har i dette delkapitlet drøftet empiriske funn opp mot det teoretiske rammeverket for å besvare forskningsspørsmål 2: Hvorfor forbereder lekfolk seg på kriser?

Drøftingen viser at det kan være mange grunner til at man velger å forberede seg på kriser eller eventuelt velger å ikke forberede seg på kriser. Vi har som beskrevet i empiri kapitlet identifisert det temaet som her drøftes på et latent nivå (Boyatzis, 1998, referert i Braun & Clarke, s. 84). Som vi ser gjennom denne drøftingen har informantene iverksatt få tiltak for det de ser på som en risiko eller sannsynlighet i fremtiden, for utenom det som man selv har erfart og for det som man blir påminnet om i det daglige. Studien viser at noen informanter vurderer risikoen som liten for at en krise hvor man må klare seg selv i tre døgn oppstår, mens noen mener det er større sannsynlighet for at slike hendelser oppstår. De som opplever risikoen som liten iverksetter svært få konkrete tiltak.

Noen av de som opplever risikoen som mer sannsynlig har iverksatt noen tiltak. Funnene indikerer at informantene forbereder seg delvis gjennom justering og oppgradering av egenberedskap ved behov med bakgrunn tidligere opplevde kriser og pågående kriser. Det er når en tenker over det kanskje ikke så overaskende, og det er vel det man har sett gjennom eksempelvis hamstringen i starten av covid-19 pandemien og varelagre tomme for jod-tabletter. Det står litt i motsetning til det myndighetene faktisk vil oppnå med at man skal forberede seg på kriser, at mange faktisk venter til man opplever risikoen så stor at man føler at man må iverksette tiltak. Om flere hadde vært tidligere ute, hadde man kanskje kunnet unngått tomme varelagre.

Videre så viser teorien og funnene i oppgaven at det er vanskelig for mennesker å iverksette tiltak dersom de tror det er lav sannsynlighet for at kriser vil oppstå. Og investere tid og penger i egenberedskap når man tror det er lav sannsynlighet for at det blir behov for det, er å investere i noe som har usikker gevinst. Dette vil da føre til at tiltak ikke blir iverksatt.

Funnene i studien er i motsetning til teorien om at sosial kommunikasjon har større påvirkningskraft enn personlig erfaring og personlig bevis på hvordan risiko oppleves for den enkelte. Studien viser at de tiltak som er iverksatt er et resultat av personlig erfaring med tidligere opplevde- og pågående kriser. Hva familie og venner gjør og relevans for den enkelte er i stor grad med på å påvirke beslutningen om å iverksette tiltak for å redusere konsekvensen av en krise. Studien viser videre at dersom konsekvensen av en krise oppleves som katastrofal eller enorm er det allikevel en mulighet for at man vurderer å iverksette tiltak. Sannsynligheten for atomulykke i Norge etter krigen i Ukraina, oppleves for noen av våre informanter så stor at de har valgt å gå til anskaffelse av beskyttelsestiltak som jod-tabletter.

Når vi ser våre funn i forskningsspørsmål 2 som en del av problemstillingen: *Hva gjør lekfolk for å ivareta egenberedskap for kriser?* Mener vi at informantene holder seg oppdatert, og vurderer fortløpende om de skal oppjustere sin egenberedskap. Når informantene føler at det er nødvendig å oppjustere egenberedskapen sin fordi de har informasjon om en nært forestående risiko så gjør de det. Disse vurderingene og tiltakene er det de gjør for å ivareta sin egenberedskap.

6.0 Konklusjon og avsluttende betraktninger.

Hensikten med undersøkelsen har vært å øke forståelsen rundt hvilke mekanismer som spiller inn for at den enkelte i samfunnet skal ivareta sin egenberedskap for kriser. Hva er det som gjør at man velger å forberede seg eller eventuelt hva er det som gjør at man ikke velger å forberede seg på kriser? For å undersøke dette har studien diskutert litteratur opp mot analysert resultat. Gjennom delkonklusjoner på studiens to forskningsspørsmål er det forsøkt å komme frem til et svar på problemstillingen: *Hva gjør lekfolk for å ivareta egenberedskap for kriser?*

Studien har gjennom forskningsspørsmål 1: Har lekfolk planlagt og/eller iverksatt tiltak for å redusere konsekvensene av en krise? Forsøkt å avdekke hvilke tiltak som iverksettes for å eventuelt redusere konsekvensene av en krise. Funnene i studien viser at kriser forstås forskjellig, men at alle informantene mener dette er en situasjon som påvirker hverdagen i negativ forstand og dermed påvirker evnen til å opprettholde normal drift. Informantene mener videre at egenberedskap handler om å forberede seg og sine nærmeste best mulig slik at man reduserer konsekvensene av en krise. På tross av dette er det overaskende få informanter som har iverksatt konkrete tiltak for å øke sin egenberedskap, men alle informantene følte seg allikevel godt forberedt på å håndtere krise gjennom at de var mentalt forberedt og/eller som et resultat av livsstil og interesse hadde de en del utstyr som kunne brukes som egenberedskap ved uønskede hendelser.

Gjennom forskningsspørsmål 2: Hvorfor forbereder lekfolk deg på kriser? Har studien forsøkt å finne ut hvorfor den enkelte informant mener det er viktig å forberede seg på kriser.

Funnene i studien viser at de ikke iverksetter konsekvensreducerende tiltak eller oppjusterer sin egenberedskap som følge av kampanjen til DSB (DSB, 2018). Studien viser derimot at informantene følger med på sine omgivelser og vurderer informasjon om/og risiko for uønskede hendelser fortløpende. De som opplever sannsynligheten for at kriser oppstår som lav, iverksetter svært få konkrete tiltak. De som opplever risikoen som høyere iverksetter noen få tiltak. Tidligere erfaringer fra selvopplevde kriser fører til at de oppjusterer sin egenberedskap dersom de føler at risikoen er stor nok, eller når risikoen påvirker de selv og deres nærmeste. Funnene i studien understøtter dette da vi ser at mange hamstret ved nedstengingen av Norge under covid-19 pandemien og at flere gikk til innkjøp av jod-tabletter da krigen i Ukraina brøt ut. Apotekene i Norge ble utsolgt for jodtabletter relativt fort under invasjonen av Ukraina. Dette indikerer at flere følte at risikoen for atomulykke var så stor at de var villige til å iverksette konsekvensreducerende tiltak for seg selv og sine nærmeste.

Studien baserer seg på refleksjoner og erfaringer fra relativt få informanter, og slutningene som trekkes kan derfor ikke generaliseres, men heller gå i dybden på hva den enkelte gjør for å ivareta sin egenberedskap. Basert på funnene i studien kan vi konkludere med at lekfolk ivaretar sin egenberedskap gjennom blant annet å være godt mentalt forberedt på kriser som kan dukke opp. Det ser ut til at alle informantene føler seg godt forberedt på kriser selv om de ikke nødvendigvis har iverksatt så mange konkrete tiltak for å styrke sin egenberedskap. For å ivareta sin egenberedskap viser studien at de følger med på omgivelsene sine, vurderer informasjon om/og risiko knyttet til ulike hendelser og deretter oppjusterer sin egenberedskap når de føler det er behov for dette.

Dette er kanskje ikke det norske myndigheter og DSB ønsker med sin kampanje for egenberedskap. Kampanjen og økt fokus på egenberedskap ble lansert i 2018 med det formål at enkeltmennesker skal være i stand til å klare seg selv i 72 timer etter en krise er oppstått (DSB, 2018; Johansen & Mjøs, 2022, s. 2). Dersom den enkelte ikke iverksetter tiltak før de føler at risikoen er stor for at den uønskede hendelsen rammer de selv, så vil ikke myndighetene oppnå effekten av økt beredskapssevne i Norge. I vår studie var det flere som svarte at de oppjusterte ved behov. Hvis mange i Norge tenker slik, vil vi ved neste krise oppleve tomme varelagre og kaos ved inngangen til en krise. Noe som er det motsatte av det man egentlig prøver å oppnå ved å få enkeltpersoner til å styrke sin egenberedskap.

6.1 Teoretiske implikasjoner

Det fokuseres i stor grad fra DSB sin side på hva den enkelte har på lager av beredskapsutstyr og ikke så mye på den mentale delen av beredskapsarbeidet. Det å forberede seg mentalt på kriser er en stor del av beredskapsarbeidet og kan videre bidra til en endring i holdning som gjør at man forbereder seg og sin familie med å lage kriseplaner, tenker gjennom hva som kan ramme og deretter velger å iverksette tiltak før krisen er et faktum. Å velge og ikke iverksette tiltak er også en handling.

Gjennom intervjuene fant vi at deltakerne hadde indre motivasjon for å tenke egenberedskap. Det kom frem at flere ønsket å være en ressurs for andre som familie, venner, naboer eller for myndighetene. Denne ansvarsfølelsen kan myndighetene gjennom DSB bruke til sin fordel. De kan appellere til denne gruppen mennesker slik at de kan gå foran som gode eksempler i samfunnet. DSB kan fokusere mer på hva den enkelte har i "hodet" kontra det de har "i skapet".

Ved å ha større fokus på mental forberedelse og holdninger knyttet til egenberedskap kunne man fremmet kreativitet for å overleve under ulike situasjoner. Et eksempel kunne vært å fremme kampanjer gjennom eksempelvis sosiale medier eller liknede som viser at turutstyr kan brukes til flere formål. Det kan lages videoer som viser ulike måter å bruke utstyret på. Ved å visualisere dette vil de kanskje oppnå at flere tenker kreativt med det de allerede har hjemme i sin bolig.

6.2 Refleksjoner og videre forskning

Studiet og skriveprosessen i seg selv har vært svært lærerik for oss. Gjennom arbeidet med masteroppgaven har vi lært mye om hvordan et litteraturstudium og empirisk arbeid bør gjennomføres. I retrospekt er det en del av arbeidet vi ville gjort annerledes om vi hadde startet med blanke ark. Uten at vi utdyper det her, er det for oss et tegn på hvor mye vi har lært gjennom hele denne skriveprosessen.

Fremover ser vi behov for flere studier som har større søkelys på holdninger og indre motivasjon for egenberedskap. Videre kan det med fordel forskes på hvordan man når ut til målgruppen ansvarsfulle voksne som kan gå foran som gode eksempler i samfunnet. Disse er ressurser i samfunnet vårt og det er særdeles nyttig i et totalberedskapsperspektiv å dra nytte av de ressursene man har. Noe som med det verdensbildet vi lever i, kanskje vil bli ekstra viktig i årene fremover. Finner man en metode for hvordan man når ut til denne målgruppen, kan man dra nytte av Meyer og Kunreuther (2017) sin kognitive skjevhet *gjetning* som hevder at vi baserer våre valg ut fra det vi observerer at andre gjør (s. 12). Det fører i negativ forstand til at man ikke styrker sin egenberedskap, dersom man ikke observerer at andre gjør det. I positiv forstand kan man også bruke denne kunnskapen til sin fordel, slik at det i fremtidige generasjoner skapes gode forbilder som kan gå foran som gode eksempler knyttet til egenberedskap, og som kan lede flokken / befolkningen i riktig retning.

Vi ønsker helt avslutningsvis og takke Nord universitet for å ha gitt oss mulighet til å gå gjennom denne prosessen og gi oss innsikt i fagfeltet beredskap og kriseledelse. Det har vært tre svært lærerike år, hvor vi avslutningsvis har fått muligheten til å utføre vårt eget forskningsprosjekt som har gitt oss både utfordringer og nyttig kunnskap om temaet egenberedskap, men som sagt også om skriveprosessen i seg selv. Det er virkelig både kunnskap og lærdom som vi tar med oss videre i livet.

Litteraturliste

- American Red Cross (2023a). *How to Prepare for Emergencies. Be Red Cross Ready*. [How to Prepare For Emergencies | Be Red Cross Ready | Red Cross](#)
- American Red Cross (2023b). *Survival Kit Supplies. What Do You Need In A Survival Kit?* [What Do You Need In a Survival Kit | American Red Cross](#)
- Aven, T. (2023, 16. Mars). risiko. I *Store norske leksikon*. Hentet 22. april 2023 fra [risiko – Store norske leksikon \(snl.no\)](#)
- Bakken, T., & Brinkmann, J. (2022). *Krise, risiko og uvisshet: sosiologiske refleksjoner* (1. utgave.). Cappelen Damm akademisk.
- Borch, O. J., & Andreassen, N. (2020). *Beredskapsorganisasjon og kriseledelse* (1. utgave.). Fagbokforlaget.
- Braun, V., & Clarke, V. (2006). *Using thematic analysis in psychology, Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77-101. <https://doi.org/10.1191/1478088706qp063oa>
- Dalland, O. (2000). *Metode og oppgaveskriving for studenter* (4. Opplag 2004). Gyldendal Norsk Forlag.
- Direktoratet for strålevern og atomsikkerhet. Helsedirektoratet. Statens legemiddelverk. (2022a, mars). *Jodtabletter ved atomhendelser. Medisinsk informasjon til helsepersonell*. Direktoratet for strålevern og atomsikkerhet. [Jodtabletter - infoark til helsepersonell mars 2022.pdf \(dsa.no\)](#)
- Direktoratet for strålevern og atomsikkerhet. (2022b, mars). *Spørsmål og svar om jodtabletter*. [Spørsmål og svar om jod.pdf \(dsa.no\)](#)
- Direktoratet for strålevern og atomsikkerhet. (2022c, 02. november). *Spørsmål og svar om situasjonen i Ukraina*. [Spørsmål og svar om situasjonen i Ukraina - DSA](#)
- Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap. (u.å.a). *Angrepet på Ukraina*. Hentet 17. mai 2023 fra [Angrepet på Ukraina | Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap \(dsb.no\)](#)
- Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap. (u.å.b). *Rapporter og evalueringer*. [Tema; Beredskap]. [Rapporter og evalueringer | Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap \(dsb.no\)](#)

Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap. (2018, 19. oktober). Du er en del av Norges beredskap. [Nyhet]. [Du er en del av Norges beredskap | Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap \(dsb.no\)](#)

Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap. (2020, 2. utgave, desember). *Du er en del av Norges beredskap. RÅD OM EGENBEREDSKAP*. [Brosjyre]. [REV_DSB_beredskap_brosjyre_original_Bokml.indd](#)

Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap. (2022a, 25. november). *Egenberedskap. Du er en del av Norges beredskap*. Hentet 17. januar 2023 fra [egenberedskap | Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap \(dsb.no\)](#)

Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap. (2022b, 31. oktober). *Nordmenn er bedre forberedt på kriser*. [Nyhet]. [Nordmenn er bedre forberedt på kriser | Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap \(dsb.no\)](#)

Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap. (2023, januar). *BEFOLKNINGSUNDERSØKELSE. OM NORSKE HUSHOLDNINGERS BEVISSTHET OG ATFERD KNYTTET TIL EGENBEREDSKAP*. Laget for Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap (DSB). [Omdømme-undersøkelse \(dsb.no\)](#)

Elstad, H. (2022, 21. november). lekfolk. I *Store norske leksikon*. Hentet 01. mai 2023 fra [lekfolk – Store norske leksikon \(snl.no\)](#)

Engen, O. A., Kruke, B. I., Lindøe, P., Olsen, K. H., Pettersen, O. E., & Pettersen, K. A. (2021). *Perspektiver på samfunnssikkerhet*. (2. utg., p. 474). Cappelen Damm akademisk.

Gramnæs, M. (2022, 07. mars). Jod-tabletter: Tomt hos produsenten. *Din Side. Dagbladet*. [Jod-tabletter: - Tomt hos produsenten \(dagbladet.no\)](#)

Halvorsen, K. (2008). *Å forske på samfunnet: En innføring i samfunnsvitenskapelig metode* (5. utg., p. 316). Cappelen akademisk forlag.

Heidenstrom, N., & Kvarnlof, L. (2018). Coping with blackouts: A practice theory approach to household preparedness. *Journal of Contingencies and Crisis Management*, 26(2), 272–282. <https://doi.org/10.1111/1468-5973.12191>

- Heidenstrom, N. (2020). Informal household preparedness: methodological approaches to everyday practices. *Journal of Risk Research*, 23(3), 379–397.
<https://doi.org/10.1080/13669877.2019.1569106>
- Johannessen, A., Christoffersen, L., & Tufte, P. A. (2020). *Forskningsmetode for økonomisk-administrative fag* (4. utgave.). Abstrakt forlag.
- Johansen, V. B., & Mjøs, M. E. (2022, 16. mai). *Egenberedskap (Kampen om toalett papiret og jod tablettene)*. [Upublisert semesteroppgave. Emnekode : MET 5003-1. Anvendt metode. Kandidatnr: 67 og 110]. Nord Universitet.
- Kahneman, D. (2013). *Tenke, fort og langsomt* (Lilleskjæret, E., & Nyquist, G., Overs.). (p. 551). Pax forlag. (Opprinnelig utgitt 2012)
- Kapucu, N. (2008). Culture of preparedness: household disaster preparedness. *Disaster Prevention and Management*, 17(4), 526–535.
<https://doi.org/10.1108/09653560810901773>
- Kaufmann, G., & Kaufmann, Astrid. (2015). *Psykologi i organisasjon og ledelse* (5. utg., p. 531). Fagbokforl.
- Kohn, S., Eaton, J. L., Feroz, S., Bainbridge, A. A., Hoolachan, J., & Barnett, D. J. (2012). *Personal Disaster Preparedness: An Integrative Review of the Literature*. *Disaster Medicine and Public Health Preparedness*, 6(3), 217–231.
<https://doi.org/10.1001/dmp.2012.47>
- Kristiansen, E., Magnussen, L. I., & Carlström, E. (2017). *Samvirke: en lærebok i beredskap* (p. 158). Universitetsforlaget.
- Levac, J., Toal-Sullivan, D., & O`Sullivan, T. L. (2012). Household emergency preparedness: a literature review. *Journal of community health*, 37, 725-733.
<https://doi-org.ezproxy.nord.no/10.1007/s10900-011-9488-x>
- Lunde, I. (2019). *Praktisk krise- og beredskapsledelse : Etablering av beredskap : Potensialbasert beredskapsledelse : Proaktiv stabsmetodikk* (2. utgave. ed.). Oslo: Universitetsforlaget.
- Lupton, D. (2013). *Risk : Second edition*. Taylor & Francis Group. [ProQuest Ebook Central - Reader \(nord.no\)](#)

- Meld. St. 10 (2016-2017). *Risiko i et trygt samfunn. Samfunnssikkerhet*. Det kongelige justis- og beredskapsdepartement. [Meld. St. 10 \(2016–2017\) \(regjeringen.no\)](#)
- Meld. St. 5 (2020-2021). *Samfunnssikkerhet i en usikker verden*. Det kongelige justis- og beredskapsdepartement. [Meld. St. 5 \(2020–2021\) \(regjeringen.no\)](#)
- Mellander, E. (2021). Med krisen som framtidshorisont: Om møtet mellom prepping och pandemin. *Kulturella Perspektiv – Svensk Etnologisk Tidskrift*, 30(2-3),1. [Visar Med krisen som framtidshorisont \(kb.se\)](#)
- Meyer, R., & Kunreuther, H. (2017). *The Ostrich Paradox*. Wharton Digital Press. <https://doi.org/10.9783/9781613630792>
- NOU 2021: 6. (2021). *Myndighetenes håndtering av koronapandemien - Rapport fra Koronakommisjonen*. Koronakommisjonen. [NOU 2021: 6 Myndighetenes håndtering av koronapandemien \(regjeringen.no\)](#)
- Nord Universitet. (u.å). *Studenters ansvar for person vern i oppgaveskriving*. [Studenters ansvar for personvern i oppgaveskriving \(nord.no\)](#)
- NRK TV. (NRKs nyhetsredaksjon). (2020, 12. mars). *Nordmenn hamstrer i koronafrykt*. [TV-serie; Dagsrevyen; 00:21:28-00:27:35]. [Dagsrevyen – 12. mars 2020 – Nordmenn hamstrer i koronafrykt – NRK TV](#)
- Njå, Sommer, M., Rake, E. L., & Braut, G. S. (2020). *Samfunnssikkerhet: analyse, styring og evaluering*. Universitetsforlaget.
- Olsen, O. E., & Mathiesen, E. R. (2019). *Media og krisehåndtering : utfordringer i en ny mediehverdag* (2. utg. Odd Einar Olsen og Espen Reiss Mathiesen., p. 265). Cappelen Damm akademisk.
- OsloMet (u.å). *HOMERISK: Risk management strategies when households face collapsing electricity and digital infrastructure*. OsloMet. [HOMERISK: Risk management strategies when households face collapsing electricity and digital infrastructure - OsloMet](#)
- Perry, R. W., & Lindell, M. K. (2003). Preparedness for Emergency Response: Guidelines for the Emergency Planning Process. *Disasters*, 27(4), 336–350. <https://doi.org/10.1111/j.0361-3666.2003.00237.x>

- Regjeringen. (2022, 12. september). *Flere får tilbud om oppfriskningsdose koronavaksine*. [Nyhet]. Helse- og omsorgsdepartementet. [Flere får tilbud om oppfriskningsdose koronavaksine - regjeringen.no](https://www.regjeringen.no)
- Renn, O. (2008). *Risk Governance: Coping with Uncertainty in a Complex World* (1st ed.). Earthscan.
- Sharma, S. (2022, 25. februar). Dette kjøper nordmenn nå: - Det er utsolgt overalt. TV2 Nyheter. [Dette kjøper nordmenn nå: - Det er utsolgt overalt \(tv2.no\)](https://www.tv2.no)
- Sikt. (u.å). *Informasjon til deltakarane i forskningsprosjekt*. [Informasjon til deltakarane i forskningsprosjekt \(sikt.no\)](https://sikt.no)
- Slovic, P. (2000). *The Perception of Risk*. Earthscan Publications Ltd.
- Støre, J. G. (2022, 25. oktober). *Statsministerens redegjørelse for Stortinget om krigen i Ukraina og den sikkerhetspolitiske situasjonen*. [Tale/innlegg]. [Statsministerens redegjørelse for Stortinget om krigen i Ukraina og den sikkerhetspolitiske situasjonen - regjeringen.no](https://www.regjeringen.no)
- Statistisk sentralbyrå. (u.å). *50 mest populære navn i 1900 – 1909*. [50 mest populære navn i 1900 - 1909 \(ssb.no\)](https://ssb.no)
- Teigen, K. H. (2021, 09. juli). heuristikk. I *Store Norske Leksikon*. Hentet 01 mai 2023 fra [heuristikk – Store norske leksikon \(snl.no\)](https://snl.no)
- Tjora, A. H. (2017). *Kvalitative forskningsmetoder i praksis* (3. utg., p. 285). Gyldendal akademisk

Vedlegg 1. Godkjenning fra Sikt – Kunnskapssektorens tjenesteleverandør.

[Meldeskjema](#) / [Egenberedskap, hvordan forbereder du deg på kriser?](#) / Vurdering

Vurdering av behandling av personopplysninger

Referansenummer
575366

Vurderingstype
Standard

Dato
15.02.2023

Prosjekttittel

Egenberedskap, hvordan forbereder du deg på kriser?

Behandlingsansvarlig institusjon

Nord Universitet / Handelshøgskolen / Marked, organisasjon og ledelse

Prosjektansvarlig

Bjørn Willy Åmo

Student

Vivian Brevik Johansen eller Mette Ervik Mjøs

Prosjektperiode

30.01.2023 - 30.06.2023

Kategorier personopplysninger

Alminnelige

Lovlig grunnlag

Samtykke (Personvernforordningen art. 6 nr. 1 bokstav a)

Behandlingen av personopplysningene er lovlig så fremt den gjennomføres som oppgitt i meldeskjemaet. Det lovlige grunnlaget gjelder til 30.06.2023.

[Meldeskjema](#)

Kommentar

OM VURDERINGEN

Sikt har en avtale med institusjonen du forsker eller studerer ved. Denne avtalen innebærer at vi skal gi deg råd slik at behandlingen av personopplysninger i prosjektet ditt er lovlig etter personvernregelverket.

FØLG DIN INSTITUSJONS RETNINGSLINJER

Vi har vurdert at du har lovlig grunnlag til å behandle personopplysningene, men husk at det er institusjonen du er ansatt/student ved som avgjør hvilke databehandlere du kan bruke og hvordan du må lagre og sikre data i ditt prosjekt. Husk å bruke leverandører som din institusjon har avtale med (f.eks. ved skylagring, nettspørreskjema, videosamtale el.)

Personverntjenester legger til grunn at behandlingen oppfyller kravene i personvernforordningen om riktighet (art. 5.1 d), integritet og konfidensialitet (art. 5.1. f) og sikkerhet (art. 32).

MELD VESENTLIGE ENDRINGER

Dersom det skjer vesentlige endringer i behandlingen av personopplysninger, kan det være nødvendig å melde dette til oss ved å oppdatere meldeskjemaet. Se våre nettsider om hvilke endringer du må melde: <https://sikt.no/melde-endringar-i-meldeskjema>

OPPFØLGING AV PROSJEKTET

Vi vil følge opp ved planlagt avslutning for å avklare om behandlingen av personopplysningene er avsluttet.

Lykke til med prosjektet!

Vedlegg 2. Informasjonsskriv – samtykkeskjema – informanter.

Vil du delta i forskningsprosjektet «Egenberedskap, hvordan forbereder du deg på kriser»?

Dette er et spørsmål til deg om å delta i et forskningsprosjekt hvor formålet er å undersøke i hvilken grad du forbereder deg på kriser, hva du definerer som en krise, samt hva det er som gjør at du velger å forberede deg, eller eventuelt velger å ikke forberede deg på kriser. I dette skrivet gir vi deg informasjon om målene for prosjektet og hva deltakelse vil innebære for deg.

Formål

Dette forskningsprosjektet legger grunnlaget for vår masteroppgave i beredskap og kriseledelse ved Nord universitet. Intensjonen er å undersøke hva enkeltmennesker definerer som kriser, og hvilke refleksjoner og tanker den enkelte gjør rundt begrepene egenberedskap og egensikkerhet. Videre ønsker vi å undersøke om den enkelte forbereder seg på kriser i henhold til anbefalinger gitt fra Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap (DSB). Vi ønsker å se på i hvilken grad den enkelte forbereder seg, eller eventuelt ikke forberede seg på kriser, og hva som er årsakene til dette. Dataene som samles inn, vil analyseres og settes i sammenheng med relevant teori. Masteroppgaven og våre funn vil i hovedsak være basert på dette materialet.

Hvem er ansvarlig for forskningsprosjektet?

Nord universitetet er ansvarlig for prosjektet.

Hvorfor får du spørsmål om å delta?

Du får spørsmål om å delta i dette forskningsprosjektet fordi du er i målgruppen 20-100 år og har egen bolig. Du er plukket ut blant bekjente fra vårt nettverk eller fordi personer vi tidligere har intervjuet har gitt oss tips om at du kan være en mulig informant. For å gjennomføre dette forskningsprosjektet ønsker vi å intervjuer mellom 5-10 enkeltmennesker som oppfyller disse kriteriene.

Hva innebærer det for deg å delta?

Hvis du velger å delta i prosjektet, innebærer det at vi gjennomfører et personlig intervju med deg. Det vil ta ca. 1 time. Under intervjuet vil vi stille spørsmål om hvordan du definerer en krise, samt ditt forhold til egenberedskap og egensikkerhet. Det vil bli tatt notater og gjort lydopptak under intervjuet, som vil bli transkribert og analysert for bruk i masteroppgaven.

Det er frivillig å delta

Det er frivillig å delta i prosjektet. Hvis du velger å delta, kan du når som helst trekke samtykket tilbake uten å oppgi noen grunn. Alle dine personopplysninger vil da bli slettet.

Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg hvis du ikke vil delta eller senere velger å trekke deg.

Ditt personvern – hvordan vi oppbevarer og bruker dine opplysninger

Vi vil bare bruke opplysningene om deg til formålene vi har fortalt om i dette skrivet. Vi behandler opplysningene konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket.

- Det er bare student Mette Ervik Mjøs og student Vivian Brevik Johansen som kommer til å ha tilgang til opplysningene.
- Navnet og kontaktopplysningene dine vil vi erstatte med en kode som lagres separat og adskilt fra øvrige data, på denne måten vil vi ivareta din anonymitet.
- Datamaterialet/lydopptaket vil lagres i skylagringstjeneste tilhørende Nord universitetet.
- Du vil ikke kunne gjenkjennes i den publiserte masteroppgaven.

Hva skjer med personopplysningene dine når forskningsprosjektet avsluttes?

Prosjektet vil etter planen avsluttes 30.06.2023. Etter prosjektslutt vil lydopptak slettes.

Hva gir oss rett til å behandle personopplysninger om deg?

Vi behandler opplysninger om deg basert på ditt samtykke.

På oppdrag fra Nord universitet har Sikt – Kunnskapssektorens tjenesteleverandør vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

- innsyn i hvilke opplysninger vi behandler om deg, og å få utlevert en kopi av opplysningene
- å få rettet opplysninger om deg som er feil eller misvisende
- å få slettet personopplysninger om deg
- å sende klage til Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger

Hvis du har spørsmål til studien, eller ønsker å vite mer om eller benytte deg av dine rettigheter, ta kontakt med:

- Nord universitet ved:

Mette Ervik Mjøs (mette.e.mjos@student.nord.no tlf: 932 95 541)

Vivian Brevik Johansen (vivian.b.johansen@student.nord.no tlf: 402 40 378)

Bjørn Willy Åmo (bjorn.w.amo@nord.no tlf: 75 51 72 45/404 66 013)

- Vårt personvernombud: Toril Irene Kringen (toril.i.kringen@nord.no tlf: 74 02 27 50).

Hvis du har spørsmål knyttet til vurderingen som er gjort av personverntjenestene fra Sikt, kan du ta kontakt via:

- Epost: personverntjenester@sikt.no eller telefon: 73 98 40 40.

Med vennlig hilsen

Bjørn Willy Åmo
Johansen
Prosjektansvarlig

Mette Ervik Mjøs og Vivian Brevik

(Forsker/veileder)

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet «Egenberedskap, hvordan forbereder du deg på kriser», og har fått anledning til å stille spørsmål. Jeg samtykker til:

- å delta i Intervju
- at det blir tatt lydopptak

Jeg samtykker til at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet

(Signert av prosjektdeltaker, dato)

Vedlegg 3. Intervjuguide versjon 1.

Intervjuguide

Del 1. Bakgrunnsinformasjon

1. Alder.
2. Hvordan er din bosituasjon? (enebolig, tomannsbolig, leilighet og blokk).
3. Deler du bolig med noen andre? (hvis ja, hvor mange deler du bolig med?).

Del 2: Informantens oppfatning av kriser og egenberedskap

1. Hvordan vil du definere begrepet «krise»?
2. Hva innebærer begrepet egenberedskap for deg?
3. For hvilke typer kriser mener du det er viktig med egenberedskap?
4. Har du kjennskap til myndighetenes anbefaling om at husstander i Norge bør være forberedt på å klare seg selv i tre døgn hvis strøm, vann eller internett er borte?
5. DSB lister i sin brosjyre «Du er en del av Norges beredskap» et eksempel på hva man kan ha i hjemmet for å klare seg selv i minst tre døgn dersom en slik hendelse oppstår.
(Gjennomgang av liste).

Del 3: Iverksettelse av Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap (DSB) sin anbefaling om egenberedskap.

1. I hvilken grad er du forberedt til å klare deg selv i minst tre døgn dersom en hendelse oppstår?
2. Hvor sannsynlig tror du det er at en situasjon hvor du vil måtte klare deg selv i tre døgn oppstår?
3. Har du gjort noen konkrete tiltak for å være best mulig rustet for å klare deg selv i tre døgn uavhengig av årstid?
4. Hvilke ting har du i hus som kan brukes ved et eventuelt bortfall av strøm, vann og internett?

5. Hva vil du si påvirker din beslutning om å iverksette tiltak? (Eventuelt hva påvirket din beslutning om å ikke iverksette tiltak).

Del 4: Forberedelser- og risikoforståelse før kriser

1. Hvilken kjennskap har du til eksisterende og fremtidig risiko?
2. Er du opptatt av informasjon om eksisterende og fremtidig risiko?
3. Hvorfor velger du å forberede deg på kriser? / Hvorfor forbereder du deg ikke på kriser?
4. Hvem sitt ansvar er det å håndtere store hendelser eller kriser hvor det er mange som trenger hjelp samtidig?
5. Gir din egenberedskap Norge som nasjon større motstandskrafts ved kriser?

Avsluttende spørsmål:

6. Med bakgrunn i DSB sin anbefalte liste over hva man kan ha i hus for å klare seg selv i tre døgn dersom en hendelse oppstår, hva tenker du kan være til hinder for at man skal få fatt i det som listes / oppbevare det som listes.

Vedlegg 4. Intervjuguide versjon 2.

Intervjuguide

Del 1. Bakgrunnsinformasjon

1. Alder.
2. Hvordan er din bosituasjon? (enebolig, tomannsbolig, leilighet og blokk).
3. Deler du bolig med noen andre? (hvis ja, hvor mange deler du bolig med?).

Del 2: Informantens oppfatning av kriser og egenberedskap

1. Hvordan vil du definere begrepet «krise»?
2. Hva innebærer begrepet egenberedskap for deg?
3. Mener du egenberedskap er viktig? / ikke viktig? Kan du si litt om hvorfor / hvorfor ikke.
4. For hvilke typer kriser mener du det er viktig med egenberedskap?
5. Har du kjennskap til myndighetenes anbefaling om at husstander i Norge bør være forberedt på å klare seg selv i tre døgn hvis strøm, vann eller internett er borte?
6. DSB lister i sin brosjyre «Du er en del av Norges beredskap» et eksempel på hva man kan ha i hjemmet for å klare seg selv i minst tre døgn dersom en slik hendelse oppstår.
(Gjennomgang av liste).

Del 3: Iverksettelse av Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap (DSB) sin anbefaling om egenberedskap.

1. I hvilken grad er du forberedt til å klare deg selv i minst tre døgn dersom en hendelse oppstår?
2. Hvor sannsynlig tror du det er at en situasjon hvor du vil måtte klare deg selv i tre døgn oppstår?
3. Har du gjort noen konkrete tiltak for å være best mulig rustet for å klare deg selv i tre døgn uavhengig av årstid?
4. Hvilke ting har du i hus som kan brukes ved et eventuelt bortfall av strøm, vann og internett?

5. Hvem sitt ansvar er det å håndtere store hendelser eller kriser hvor det er mange som trenger hjelp samtidig?

6. Mener du at egenberedskap hos enkeltmennesker gir Norge som nasjon større motstandskrafts ved kriser?

Del 4: Forberedelser- og risikoforståelse før kriser

1. Hva vil du si påvirker din beslutning om å iverksette tiltak? (Eventuelt hva påvirket din beslutning om å ikke iverksette tiltak).

2. Hva innebærer begrepet risiko for deg?

3. Opplever du at Norge står ovenfor noen risiko i dag eller i fremtiden? (Eksempelvis, terror, sabotasje, etterretning, naturkatastrofer som jordskred, flodbølger, ekstremvær, atomulykker eller liknede?)

4. Hvilken kjennskap har du til det eksisterende risikobilde i Norge?

5. Er du opptatt av informasjon om det eksisterende risikobildet, og fremtidig risiko?

6. Oppsøker du informasjon om risiko?

7. Hvilke typer kriser er du bekymret for kan ramme deg og dine de kommende fem år?

8. Med bakgrunn i dette, kan du si litt om hvorfor du velger å forberede deg på kriser? / Hvorfor du ikke forbereder deg ikke på kriser?

Avsluttende spørsmål:

9. Med bakgrunn i DSB sin anbefalte liste over hva man kan ha i hus for å klare seg selv i tre døgn dersom en hendelse oppstår, hva tenker du kan være til hinder for at man skal få fatt i det som listes / oppbevare det som listes.

Vedlegg 5: DSBs eksempel på beredskapslager.

DSB lister i sin brosjyre «Du er en del av Norges beredskap» et eksempel på hva man kan ha i hjemmet for å klare seg selv i minst tre døgn dersom en hendelse oppstår:

- «Ni liter vann per person
- To pakker knekkebrød per person
- En pakke havregryn per person
- Tre bokser middagshermetikk eller tre poser tørrmat per person
- Tre bokser pålegg med lang holdbarhet per person
- Noen poser tørket frukt eller nøtter, kjeks og sjokolade
- Medisiner du er avhengig av
- Ved-, gass- eller parafinovn til oppvarming
- Grill eller kokeapparat som går på gass
- Stearinlys, lommelykt med batterier eller parafinlampe
- Fyrstikker eller lighter
- Varme klær, pledd og sovepose
- Førstehjelpspakke
- Batteridrevet DAB-radio
- Batterier, ladet batteribank og mobillader til bilen
- Våtservietter og desinfeksjonsmiddel
- Tørke-/toalettpapir
- Litt kontanter
- Ekstra drivstoff og ved/gass/parafin/ rødsprit til oppvarming og matlaging
- Jodtabletter ved atomhendelse». (DSB, 2020, s. 3)